FERNANDO ALEGRIA

LAUTARO



FERNANDO ALEGRIA

LAUTARO
Tânărul eliberator al Araucanilor

V.2.0

În româneşte de:
AL. ŞTEFĂNESCU-MEDELENI
şi
VICTOR CONST. BERCESCU
EDITURA ALBATROS
1970

LAUTARO, JOVEN LIBERTADOR DE ARAUCO.
Empresa Editora Zig-Zag, S.A.
Santiago de Chile, 1950.



COLECTIA WESTERN



Părinţilor mei, care m-au învăţat să iubesc pământul chilian.



PROLOG

În secolul al XVI-lea, conchistadorii spanioli au invadat pământul chilian: mai întâi Don Diego de Almagro şi apoi Don Pedro de Valdivia. Aceştia veniseră în căutarea bogăţiilor fabuloase care, după cum se spunea, erau ascunse de cealaltă parte a munţilor Anzi, în acea ţară întinsă şi misterioasă ce începe cu un pustiu şi se termină aproape la capătul lumii, printr-un labirint de insule şi canale. Cuceritorii au învins multe popoare, au înfruntat furtunile munţilor şi singurătatea pustiului, au trecut râuri şi au străbătut păduri, dar au fost opriţi chiar aproape de ţinta finală a drumului lor.

Un popor mic dar puternic, fără prea multă cultură dar de o vitejie rar întâlnită, ce trăia dincolo de Maule şi de Bio-Bio, se aşeză de-a curmezişul drumului lor şi le curmă pentru totdeauna lanţul cuceririlor. Goi, înarmaţi cu suliţe primitive, araucanii au ţinut piept cavaleriei şi archebuzelor lui Don Pedro de Valdivia, căpitan în armata maiestăţii sale imperiale Carol al V-lea.

Timp de trei secole s-au bătut araucanii pentru libertatea lor; a fost o luptă crâncenă şi cu sorţi schimbători. În prima fază, poate cea mai de seamă prin marile izbânzi câştigate, araucanii au fost conduşi de o căpetenie pe care legenda l-a imortalizat ca pe unul dintre cei mai geniali luptători pentru libertatea Americii; genial nu prin înţelepciunea dobândită graţie contactului cu oamenii înaintaţi ai timpului său, ci pentru că, pur şi simplu, s-a născut geniu. Acest erou popular a fost LAUTARO. El a dobândit cea dintâi victorie când avea douăzeci de ani şi a ajuns în culmea puterii şi a gloriei la douăzeci şi doi. El şi alte căpetenii, printre care Colo-Colo şi Caupolican, au înscris în istorie o epopee pe care omenirea n-o va putea uita atât de uşor.

Veşnică va rămâne amintirea acelui popor care şi-a închinat toate puterile sfintei cauze a apărării pământului

său împotriva năvălitorilor străini. Pilda lui a fost urmată cândva şi, poate, va mai fi urmată şi în viitor, trezind tineretul nostru şi aprinzând în el focul vitejiei de fiecare dată când libertatea Americii va fi în primejdie.



CONCHISTADORUL ŞI PAJUL SĂU

Cavaleria conchistadorului înainta în trap uşor, dar cu grijă, în timp ce umbrele amurgului începeau să întunece crângurile şi pădurile Araucaniei. Copitele cailor, izbind uneori crengile uscate sau trunchiurile împrăştiate pe drumeag, trezeau ecouri misterioase şi, în penumbra înserării, părea că se ghiceşte prezenţa unor fiinţe ciudate, ascunse după copaci, pitite prin tufişuri ca nişte sălbăticiuni ameninţătoare.

Conchistadorul şi oamenii lui nu scoteau o vorbă; cu acea hotărâre rece a aventurierilor spanioli, înaintau fără să le pese dacă dincolo de natura aceasta de nepătruns vor întâlni moartea sau un nou regat. Aproape două luni trecuseră de când conchistadorul Don Pedro de Valdivia părăsise Santiago, hotărât să-şi încununeze faptele de arme prin subjugarea băştinaşilor din Chile de Sud. Pofta sa de putere părea că nu se va potoli niciodată; fără a-l mulţumi, stăpânirea cumplitului pustiu uscat ce se găsea la sud de Peru şi descoperirea rodnicei văi centrale, unde întemeiase oraşul Santiago, conchistadorul, setos de aventuri, înainta mai departe, pătrunzând în necunoscut, deschizându-şi drum prin păduri, trecând râuri, mereu mai departe, tot mai departe, stăpânit de acea nebunie mistică ce clădeşte imperii şi înfierbântă imaginaţia oamenilor, împingându-i spre minunata aventură a descoperirilor de pământuri noi.

Îl urma oastea lui de nobili şi un grup de negustori, funcţionari şi agricultori, cu care se gândea să populeze oraşul pe care urma să-l întemeieze în inima Araucaniei.

Supuşi cu toţii voinţei sale, legaţi de el prin teamă şi nevoi, erau gata să lupte alături de el dacă îl vedeau învingător, sau să-l părăsească dacă ar fi fost înfrânţi Plecaseră din Santiago de Crăciun, în anul 1549. Drumul

prin valea centrală, în adierile molcome ale lui decembrie, fusese plăcut; depărtându-se uneori de ţărm şi apropiindu-se de munţi, traversând râuri sărace în apă, ei trecură de Maule şi Itata şi apoi de Bio-Bio. Pentru imaginaţia acestor oameni care soseau de pe întinderile sterpe ale pustiului şi din lanţurile de nepătruns ale munţilor de pe coastă, priveliştea pădurilor, a râurilor năvalnice, a munţilor acoperiţi tot anul de zăpadă era, într-adevăr, impresionantă.

Dar pe măsură ce înaintau spre sud, drumul devenea tot mai primejdios. Împotriva armatei conchistadorului, din ascunzişuri neaşteptate începu să se abată o ploaie de săgeţi zvârlite de mâini nevăzute, pricinuindu-i mari pierderi. De după stânci şi din frunzişul copacilor sau de prin tufişuri ţâşneau săgeţi repezi şi bine ţintite care se înfigeau în carne provocând răni dureroase şi uneori o moarte fulgerătoare. Văzându-se astfel lovit pe furiş, Don Pedro fierbea de mânie; el era obişnuit să lupte în câmp deschis; viclenia indienilor se părea o faptă necinstită, cu atât mai necinstită cu cât îşi dădea seama că nu poate s-o pedepsească. În ziua aceea atacurile se înmulţiseră; nu era vorba numai de săgeţi; pe drum, mulţi cai călcaseră în capcane pregătite cu dibăcie, frângându-şi picioarele şi târând după ei, în cădere, pe călăreţi.

La amiază, căldura era de neîndurat; razele soarelui se revărsau necruţătoare peste platoşele şi coifurile spaniolilor; metalul sclipea orbitor şi se părea că bieţii oameni au să moară pârjoliţi de dogoare. Văzând starea jalnică în care se aflau soldaţii, conchistadorul ordonă soldaţilor să intre într-o pădure: aici, în aerul răcoros, oamenii se mai înviorară. Dar foarte curând atacurile indienilor începură din nou şi spaniolii se învălmăşiră atât de cumplit căutând să descopere duşmanul şi apărându-se de săgeţi, încât, până la urmă, rătăciră drumul şi, încredinţându-se în paza Celui de Sus, înaintară mai departe la voia întâmplării. Aşa trecu după-amiaza şi veni seara. O adiere proaspătă începu să sufle, aducând miresme de flori şi de plante necunoscute; falnicii araucaria

se legănau greoi în veşmântul lor de umbră. Un vuiet îndepărtat izbi auzul spaniolilor, fără ca ei să-şi poată da seama dacă venea dinspre râu, dinspre ocean sau era iscat de duşmani, care, în întunericul nopţii, păreau că mişună tot mai aproape. Don Pedro ordonă să se facă popas; soldaţii căutară un loc potrivit şi aprinseră îndată focuri mari; cu armele în mână, veghind încordaţi, mâncară şi apoi rămaseră multă vreme tăcuţi, prea obosiţi pentru a mai vorbi şi prea îngrijoraţi pentru a pune capul jos să se culce. Don Pedro chema pe unul dintre cei mai buni soldaţi ai lui, Don Jeronimo de Alderete şi îi mărturisi temerile sale:

— Trebuie să facem grabnic ceva, Don Jeronimo – spuse conchistadorul. Oamenii noştri sunt istoviţi, e cu neputinţă să mai îndurăm dificultăţile acestei expediţii împotriva unui duşman nevăzut.

— Don Pedro – răspunse aghiotantul – plecând în campania aceasta, ne-am încredinţat proniei cereşti ca să ne călăuzească spre a duce totul la bun sfârşit. Acum nu rămâne decât să mergem înainte şi să nădăjduim că ruga noastră a fost auzită.

— Chiar acum – continuă Don Pedro – chiar în clipa de faţă simt că ne înconjoară mii de fiinţe nevăzute care se pregătesc să ne atace. Dumnezeule! Ce să fac? Unde sunt? Cine îi conduce? Avangărzile noastre, ca totdeauna, s-au întors fără să descopere nimic, santinelele cad ucise fără să aibă timp să spună nici un cuvânt măcar. Don Jeronimo, ăsta-i un soi de luptă pentru care n-am fost pregătit. Niciodată şi nicăieri n-am întâlnit un asemenea vrăjmaş şiret, încăpăţânat, care luptă nevăzut, din umbră…

— Nu vă pierdeţi curajul, senor! În luptele din Venezuela aţi trecut prin clipe grele şi nu cred că v-aţi pus viaţa în primejdie străbătând mările şi supunând pe indienii din nord şi din Mapocho, ca să veniţi să muriţi în acest colţ pierdut din emisfera australă.

— Desigur, Don Jeronimo, ar însemna să nu-ţi cunoşti comandantul dacă ai crede că el poate să se descurajeze în faţa primejdiei. Am venit din îndepărtata Spanie pe acest pământ al Americii, ca să înfăptuim visul împăratului

nostru. Nici aceşti sălbatici şi nici această pădure nu vor fi o piedică în hotărârea noastră.

Conchistadorul vorbea cu glas răsunător, stând în picioare, cu o mână sprijinită în şold şi cu cealaltă pe mânerul săbiei; la început se adresase lui Don Jeronimo, dar mai apoi, ca un orator, se întoarse către toţi cei din jur – era vădit că-i plăcea să se asculte vorbind. De statură mijlocie, voinic, zâmbind mai tot timpul, cu obrajii rumeni şi cu părul bălai, el avea înfăţişarea unui bărbat foarte sigur de sine. De data asta însă nu zâmbea, ci stătea la pândă ca un vânător care aşteaptă saltul fiarei.

Dincolo de copaci şi de focuri, sute de umbre, poate mii, roiau ca stolurile de vulturi, nerăbdătoare să tabere asupra stârvurilor. Erau îndârjitele mulţimi de araucani care îl urmăreau pe conchistador pretutindeni, aşteptând clipa potrivită ca să se năpustească asupra lui.

Se înnoptase de-a binelea; printre arbori, stelele se iveau şi piereau ca nişte fluturi de argint. Larma nedesluşită care venea din întuneric şi-i ţinea pe spanioli treji creştea din ce în ce, se apropia, devenea tot mai limpede. Nu mai semăna cu glasul apelor care vorbeau limba altor vremi; era larma unor umbre vii, izvorul unor glasuri care, uneori, păreau poruncitoare. La miezul nopţii, liniştea fu sfâşiată de un vuiet năprasnic. Era glasul miilor de indieni; lipăitul picioarelor goale pe covorul de frunze şi zgomotul armelor treziră toată pădurea; în câteva clipe, locul se preschimbă într-un iad. Călări, de neînvins în zalele lor, spaniolii se înălţau ca nişte uriaşe chipuri de zei, la lumina focurilor pe care le aprinseseră ca să-i vadă pe duşmani. În pădurea luminată de flăcările stacojii ale rugurilor, umbrele conchistadorilor creşteau luând proporţii neasemuite şi ei pesemne că păreau indienilor nişte fiinţe ivite dintr-o lume fantastică, înzestrate cu puteri de neînvins. Araucanii se năpustiră la luptă, în gloată, înverşunaţi; cu părul despletit, vânturând deasupra capului suliţele şi măciucile, sărind peste focuri, ei năvăliră cu turbare asupra spaniolilor; de bună seamă că în clipele acelea, soldaţii lui Valdivia şi-au închipuit că întâlniseră nişte demoni scăpaţi din iad. După

cea dintâi năvală împotriva călăreţilor spanioli, indienii dădură înapoi şi, îndată, o adevărată ploaie de săgeţi ţâşni din tufişuri. Cei dintâi avură de suferit caii. Văzând că indienii reluau tactica lor vicleană, Don Pedro zvârli un strigăt de luptă: – înainte, atacaţi, spanioli! …

Şi, în fruntea călăreţilor săi, se năpusti asupra vrăjmaşului care se ascundea în tufişuri. Lupta fu îngrozitoare; spaniolii destrămară pâlcurile de indieni, după care intrară în lucru săbiile. Indienii începură să dea înapoi; săgeţile lor erau neputincioase împotriva zalelor dese şi trainice ale spaniolilor, iar suliţele lor aproape că nu foloseau la nimic în lupta corp la corp. Fără să le dea răgaz, spaniolii întorceau caii şi călcau în picioare trupurile indienilor, care cădeau cu grămezile. Don Pedro însuşi conducea măcelul. Până la urmă, araucanii fugiră lăsând sute de morţi şi răniţi pe câmpul de luptă. Spaniolii se întoarseră la adăpostul focurilor, istoviţi, dar cu bucuria izbânzii întipărită pe faţă. Dar bucuria lor avea să fie de scurtă durată. Nu trecu mult şi araucanii năvăliră din nou, de astă dată în număr sporit. Spaniolii, deşi vestiţi de strigăte, abia dacă avură timp să sară în şa. Indienii luptară cu puteri supraomeneşti, cu o îndârjire pe care până atunci spaniolii nu o mai întâlniseră, în clipele acelea, Don Pedro îşi dădu seama că luptele din nordul şi centrul ţinutului Chile nu fuseseră decât preludiul unui război pe viaţă şi pe moarte care abia acum începea; până atunci izbânzile lui fuseseră oarecum uşoare; deşi yanaconii din Mapocho îl stânjeneau în ţinuturile cucerite prin atacuri neprevăzute – dintre care unul nimicise Santiago – nu fuseseră totuşi niciodată duşmani de temut. Întemeiase oraşul Santiago şi înaintase în linişte până la Maule. Acum însă lucrurile se schimbaseră; duşmanul lovea şi, cu toate că fusese aruncat înapoi, se întorcea la luptă neobosit, setos de sânge şi sălbatic ca puma. Spaniolii loveau în dreapta şi în stânga; fiecare lovitură zbura de pe umeri cel puţin un cap, dar după acest cap se ivea altul şi altul şi, la lumina flăcărilor, conchistadorul vedea mereu în faţa sa aceiaşi ochi plini de îndârjire, aceleaşi priviri tăioase ca nişte pumnale. Spaniolii

începură să se simtă copleşiţi; mărginindu-se la apărare, aveau senzaţia că sunt strânşi ca într-un cleşte de un braţ uriaş care îşi întindea şi îşi încolăcea din ce în ce mai amarnic tentaculele. Parcă întreaga pădure prinsese viaţă şi voia să-i înăbuşe cu mii de braţe vegetale.

Trebuiră să descalece; nu le mai era de nici un folos să lupte călări. Acest lucru îi salvă; într-un anumit fel, lupta era acum mai uşoară, mai directă, adversarii se înfruntau faţă în faţă. De astă dată, puterea săbiei spaniole, a zalelor, a scutului şi a coifului îşi dovedi superioritatea asupra indienilor cu trupul gol, asupra suliţelor şi măciucilor de lemn. Spaniolii îi împinseră înapoi şi chiar se luară după ei; se povesteşte că izbânda a fost atât de deplină, încât chiar şi cele două femei care însoţeau trupele lui Valdivia au luat parte la luptă, iar una dintre ele ar fi ucis cu un târnăcop nu mai puţin de şase indieni…

În ziua următoare, Valdivia înainta cu oamenii săi până dădu de un loc prielnic, unde ordonă să se clădească un fort. Cu toată izbânda dobândită, ştia ce fel de vrăjmaş va trebui să înfrunte de acum încolo şi, ca un bun comandant, instruit pe câmpurile de luptă din Belgia de către Henric de Nassau, iar în Lombardia de marchizul de Pescara şi de Prospero Colonna, se grăbi să ia măsurile de precauţie necesare. Ridică deci palisade, săpă şanţuri, dură adăposturi şi îşi întocmi cu grijă planul de apărare.

Apărare! Iată că acum nu mai era vorba de înaintare, de a merge fără oprire mai departe, ci de a întări ceea ce cucerise până aici. O singură noapte, o singură întâlnire cu araucanii fusese de ajuns pentru conchistador ca să-şi dea seama de greutăţile acestei noi etape a expediţiei sale. Adevărul este că, fără ca el s-o ştie, în acea noapte luptase nu numai cu un trib, ci cu o coaliţie întreagă de indieni, de la Itata la Cautin. De data asta rezistenţa era organizată şi, împotriva unui duşman priceput în arta războiului, el trebuia să opună, pe lângă cunoscuta sa îndrăzneală şi o tactică de luptă. Valdivia auzise de mult despre faima războinică a araucanilor; ştia că, după ce străbătuseră biruitori partea de miazănoapte şi de mijloc a ţinutului

Chile, războinicii incaşi fuseseră opriţi în faţa râului Mau le şi loviţi nimicitor la fiece încercare de a trece peste apă. Totuşi plecase din Santiago hotărât să-i supună, pentru întâia oară în istorie, pe araucani şi nu avea să se întoarcă mai înainte de a-şi aduce la îndeplinire hotărârea. Nu, pe toţi sfinţii! Chiar dacă ar trebui să folosească cele mai îngrozitoare mijloace.

După ce ridică fortul Penco, conchistadorul făcu scurte recunoaşteri prin împrejurimi şi nu-i trebui mult ca să se îndrăgostească de regiune. Clima era temperată, pământul roditor, străbătut de numeroase râuri, ca un organism vânjos de artere; curând descoperi că în măruntaiele acelui pământ se ascundeau bogate zăcăminte de aur şi lucrul acesta fu hotărâtor. Aurul, visul tuturor spaniolilor care au purces la cucerirea Americii, era iubit mai mult ca orice şi de Don Pedro; cu aur se putea întemeia un imperiu, cu aur îl putea sătura pe îndepărtatul şi atotputernicul Carol al V-lea, cu aur putea să adauge nobleţe şi glorie propriului său nume.

În anul 1550, iernă pe meleagurile acelea; iernă împreună cu soldaţii, sub şoproane mari, acoperite cu fân şi cu coceni de porumb. Dar înainte ca amintirea luptei de la Andalien – cea dintâi întâlnire a sa cu araucanii – să intre în istorie şi să se şteargă din memoria indienilor înfrânţi, într-o noapte, împins de o cruzime fără margini, îşi puse în gând să o eternizeze. Conducând chiar el una din incursiuni, se năpusti în câteva din aşezările cele mai populate ale regiunii; dând roată călări, cu săbiile scoase, el şi ai lui adunară pâlcuri-pâlcuri de indieni, după care Valdivia ordonă soldaţilor să taie tuturor indienilor dintr-un grup picioarele, celor din alt grup mâinile, iar altora să le taie urechile, nasul şi obrajii.

Dar partea cea mai groaznică a priveliştii a fost stoicismul cu care victimele au îndurat martiriul: nu s-a auzit un ţipăt, un plâns, un geamăt. Păreau a fi uniţi cu toţii printr-un jurământ. La vederea insuccesului întreprinderii sale, conchistadorul nu putu să-şi stăpânească mânia. El ar fi vrut să-i sperie pe indieni, să-i încovoaie prin teroare

pentru a nu se mai împotrivi poruncilor sale; aici întâmpină însă o voinţă mai puternică decât a sa, un eroism aproape de neconceput la aceşti oameni pe care el îi socotea sălbatici. Turbat de furie, puse să se taie capetele unui număr de 150 de indieni, iar altora 150 le tăie mâinile şi le agăţă de gât capetele morţilor, dându-le apoi drumul să se ducă încotro vor vedea cu ochii, „ciungi şi împovăraţi cu capetele celor ucişi”, ca să răspândească faima măreţiei şi a puterii imperiului spaniol.

— Asta va fi o lecţie, o pildă pentru toţi aceia care ar avea de gând să se împotrivească voinţei împăratului – spuse el îndată ce se sfârşi îngrozitoarea schingiuire.

În clipa aceea, zări în faţa unei colibe un bătrân impunător stând sprijinit de braţul unui tânăr indian. În jurul lor plutea o aureolă care-i făcea invulnerabili şi le dădea un vag aer de măreţie. Intrigat, conchistadorul îşi îndreptă calul spre ei şi vorbi cu asprime, adresându-se bătrânului:

— Cum te cheamă?

— Carinancu – răspunse acesta, netulburat.

— Este căpetenia acestui trib, senor – lămuri tălmaciul, în limba dumneavoastră, numele lui înseamnă „Vultur Negru”.

Conchistadorul privi o clipă spre bătrân şi apoi atenţia lui se îndreptă asupra băiatului. Nu putea să aibă mai mult de şaisprezece ani; era de statură mijlocie, cu muşchi vânjoşi, dar croiţi cu fineţe; pielea, destul de smeadă şi catifelată; capul, bine alcătuit, îl ţinea drept, fără mândrie, dar cu hotărâre; părul negru; buzele cărnoase abia se închideau, iar uşorul tremur arăta tinereţea stăpânului lor. Ochii atraseră însă îndeosebi atenţia lui Don Pedro: negri şi strălucitori, oglindeau o nobleţe pură şi străveche, ascunzând în ei, în întunericul lor, datini de veacuri; dar acum, însufleţiţi de emoţia acelei nopţi, de tragedia la care tocmai fuseseră martori, ochii aceia făcuţi să privească cu uimire minunile universului se înfigeau în conchistador ca nişte pumnale reci. Spaniolul le înfruntă privirea o vreme, dar până la urmă întoarse capul spre bătrân şi-i spuse batjocoritor:

— Oamenii tăi au primit azi o lecţie şi să dea Dumnezeu

să n-o uiţi nici tu, nici fraţii tăi, pentru că n-aş vrea să fiu nevoit s-o repet.

— Spaniolule – răspunse căpetenia – tu şi oamenii tăi aţi venit în noaptea asta ca să ne învăţaţi minte şi noi v-am ajutat; începând de astăzi, mâinile tale sunt pline de sânge araucan şi el te va duce la pieire. Vino să ne măcelăreşti de câte ori pofteşti, oamenii noştri învaţă cu răbdare şi, până la urmă, ai să înveţi şi tu…

— Dar când ai să înveţi, are să fie prea târziu – întregi tânărul cu dârzenie.

Valdivia îl privi uimit: tăria glasului, hotărârea din ochii lui şi gravitatea tinerească a cuvintelor îl tulburară.

— Bătrâne – adăugă el – îmi place fiul tău şi o să-l iau cu mine; la noi va învăţa să-l slujească pe împăratul nostru şi să-l cinstească pe Dumnezeul nostru. După ce se va civiliza printre noi, îl voi trimite înapoi să vă fie căpetenie.

— N-o să fie nevoie să-l trimiţi, spaniolule – răspunse căpetenia – ştie el singur să vină înapoi atunci când va sosi clipa să ne fie căpetenie…

Conchistadorul cugetă în tăcere asupra vorbelor bătrânului; şovăi o clipă, dar îndată, redobândindu-şi siguranţa, strigă:

— Înainte, spanioli! Şi, făcând semn tânărului indian să meargă alături de calul său, îl întrebă: Cum te cheamă?

Fără să-l privească, cu glas plin, parcă rostind o ameninţare, băiatul răspunse:

— Lautaro!

Din ziua aceea, Lautaro trăi aproape clipă de clipă în preajma conchistadorului. Tânărul vorbea puţin, privindu-i pe toţi cu neîncredere; nu se arăta nici duşmănos, nici prietenos, părea nepăsător. La început, Valdivia se îngriji de el cu râvna cu care te îngrijeşti de un animal de rasă; făcea haz de dârzenia stăpânită a indianului şi privea cu încântare felul lui de a fi, atât de tineresc şi totodată atât de isteţ. Curând descoperi în el însuşiri nebănuite: o imaginaţie nespus de vioaie, un deosebit spirit de observaţie şi o mare energie, vădite în toate faptele lui, cu toată lenea aparentă cu care le îndeplinea. Lautaro învăţă

spaniola foarte iute şi se deprinse cu munca de îngrijitor de cai cu care îl însărcinase Valdivia; ajunse foarte curând de neînlocuit şi conchistadorul, satisfăcut oarecum de sine însuşi, începu să-l numească „paj”.

În legătură cu aceasta, Valdivia era stăpânit fără îndoială de un complex de simţăminte. Căci îl numea „paj” şi se mândrea cu acest lucru, deoarece faptul dovedea o schimbare în propria lui situaţie socială: a avea un paj, în afară de un majordom al casei tale şi de un călugăr care să te însoţească în calitate de capelan, era pe vremea aceea un semn de nobleţe şi de putere. Dar să nu uităm că Valdivia nu încetase totuşi să fie om; că-şi lăsase în Spania soţia şi copiii, ca să întreprindă această anevoioasă expediţie din America; sălăşluia deci în el o duioşie tăinuită şi neexprimată care poate că se trezise, dezlănţuind criza în noaptea de la Andalien; când Valdivia văzuse pe căpetenia tribului privind în tăcere, îndurerat, cum era nimicit satul şi oamenii lui, în timp ce fiul său, încremenit, îl sprijinea de braţ, se pare că ceva se frânsese în sufletul conchistadorului. În grija mărinimoasă cu care-l înconjura pe Lautaro, dezvăluindu-i tainele ostăşeşti şi pe acelea ale puterii spaniole, Don Pedro încerca poate să-şi plătească o datorie, să se dezvinovăţească înaintea lui Dumnezeu şi să-şi aline astfel inima rănită, care de atâtea ori îl făcea să-şi întoarcă cu mâhnire ochii către îndepărtata sa patrie.

Dar dacă acestea erau simţămintele conchistadorului, ale lui Lautaro erau mult mai încâlcite; rămânea alături de stăpânul său, ascultând de o chemare stranie; adevărul este că privea tot timpul împrejur cu uimire, simţind că o lume nouă se deschide în faţa ochilor săi. Când i se alăturase lui Valdivia, el credea, ca cei mai mulţi dintre indieni, că spaniolii erau zei sau cel puţin demoni şi că veniseră din altă lume în palate plutitoare; la începutul războiului, crezuse că ei şi caii lor sunt o singură fiinţă, fără îndoială, nemuritoare. Încet-încet, Lautaro învăţă limba lor: mitul se spulberă în cea mai mare parte; descoperi că zeii vorbeau într-un mod simplu despre lucruri simple, că sufereau de foame, de sete, de frig, ca şi araucanii, că se

certau adesea şi spuneau prostii. Mai ales duminica, privea femeile, gătite cu cele mai strălucitoare podoabe şi soldaţii, înzorzonaţi cu cele mai frumoase armuri, îngenunchind smeriţi în faţa unei imagini ce înfăţişa o femeie cu un copil în braţe… Lautaro zâmbi şi norii începură să se risipească din mintea lui. Apoi văzu oameni şi cai şi unii şi alţii obosiţi, ba chiar murind în faţă navalei vrăjmaşilor. Dar dacă o mie de închipuiri se spulberară în urma convieţuirii lui cu spaniolii, alte o mie le luară locul. Lautaro îl asculta pe stăpânul său într-o tăcere evlavioasă; îl auzea făcând planuri de luptă, îl vedea împărţind trupele pe teren: călăreţii, pedestraşii, tunarii, archebuzierii, sau aşezând tabăra şi trimiţând posturi de pândă… Lautaro sorbea de pe buzele conchistadorului arta războiului.

În vara anului 1551, conchistadorul înainta spre Cautin; întemeiase oraşul Concepcion, căruia îi urmase Imperial, apoi împinse hotarul spre Tolten şi ajunse până la poalele vulcanului Villarrica. Indienii se retrăgeau pretutindeni din calea spaniolilor, plecând în necunoscut. Se spune că în această expediţie, câştigată uşor, Valdivia a avut călăuză pe un indian numit Alican, care şi-a trădat compatrioţii în valea Mariquina spre a se răzbuna pe iubita lui care-l respinsese. Se pare că însăşi firea conchistadorului se mai îmblânzise; se povesteşte că, odată, un indian din preajma Anzilor i-a dăruit drept omagiu o tărtăcuţă şi că, în timp ce lua darul, conchistadorul ar fi spus:

— Pentru mine, această tărtăcuţă valorează mai mult decât tot aurul din lume – şi apoi, înapoindu-i-o bucuros, îşi luă boneta din cap şi o dărui indianului.

Cu spirit mai mult de civilizator decât de războinic, Don Pedro întemeia oraşe şi-şi consolida puterea: pe malurile unui râu frumos puse temelia unui oraş căruia îi dădu numele său; după acesta urmă Villarrica; apoi clădi forturile Puren, Arauco şi Tucapel…

Întotdeauna în preajma lui, Lautaro îl însoţea atât în clipele paşnice cât şi în război; pe câmpul de luptă îngrijea de cai; la Concepcion şedea cu el la masă, privind totul cu luare-aminte şi învăţând. La ospeţe, ascultându-l pe Den

Pedro, învăţa arta de a vorbi cu oamenii. În noaptea aceea, pe care n-avea s-o uite niciodată, îl văzuse atât de crud, încât crezuse că nu-i om, ci poate chiar un zeu; acum ştia că e un om ca oricare altul, un om care lupta pentru a subjuga un popor, aşa cum alţii luptau ca să-şi salveze viaţa. Lautaro nu înţelegea limpede gândul sau pornirea ce-l mâna pe conchistador, dar ştia că acel gând sau pornire există, că războiul pe care-l ducea era o verigă a unei acţiuni ce sta mai presus de înţelegerea lui.

Noaptea, după luptă, în liniştea pădurii străbătute de vântul răcoros şi de săgetările liliecilor, conchistadorul se odihnea aşezat pe o piatră, cu chipul luminat de flăcările focului, cu părul încărunţit, cu fruntea brăzdată, cu privirea tristă şi cu trupul vânjos strâns în jacheta de catifea împodobită cu dantele. Nu mai avea sabia în mână; privirile lui alunecau peste tăciunii aprinşi, se înălţau cu flăcările, urmăreau drumul fumului până pierea din vedere. Aproape de el, Lautaro, aşezat pe iarbă, îi urmărea privirea şi părea că înţelege pricina tristeţii sale. Poate că avea şi el soţie, copii şi o ţară ca şi această Araucanie; şi poate că după luptă, după această îndeletnicire a sa de fiecare zi, se simţea deznădăjduit fiindcă lupta nu se isprăvea niciodată, fiindcă drumul conchistadorului nu avea sfârşit, nu se isprăvea nici în păduri, nici în munţi, nici pe mări, nici la capătul lumii; drumul conchistadorului era ca un fir subţire ce se învârteşte în jurul pământului, căutându-şi fără odihnă celălalt capăt. Şi atunci lui Lautaro îi era milă de el şi, chiar când drumurile păduri i se deschideau înainte, nu se hotăra să-l părăsească şi rămânea lângă el, aşteptând, aşteptând nici el nu ştia ce.

Într-o zi, conchistadorul, după una din crizele lui de nostalgie, ordonă trupei să se pregătească pentru marşul de înapoiere la Santiago. Se sfârşea iarna anului 1552. Călătoria avea să fie lungă şi grea; Don Pedro simţea în aer că a sosit primăvara şi se gândea de pe acum ce primire i se va face când va sosi în capitală; după aceea va veni decembrie, va petrece încă un Crăciun la Santiago şi apoi va veni o altă vară, alte expediţii. Sfârşi grabnic pregătirile

şi, în după-amiaza unei zile ploioase şi reci, plecă în fruntea oastei, spre nord. Lautaro îşi dădu seama numaidecât, ce însemna această călătorie; pentru întâia oară în viaţa lui se îndepărta de pământul său şi cine ştie, poate n-avea să se mai întoarcă niciodată; dar în acelaşi timp, pentru întâia oară în istorie, un araucan, fiul unei căpetenii, el însuşi o viitoare căpetenie, intra în capitala statului spaniol chiar alături de guvernator, ca să cunoască punctul cel mai de seamă al puterii şi cel mai slab al apărării sale.

Era o aventură, cea dintâi în viaţa lui, dar o aventură care avea să-i hotărască soarta; şi porni la drum. Depărtându-se de pădurile din Arauco, trecând râurile care pe atunci alergau grăbite şi nărăvaşe ca nişte armăsari voinici de argint, Lautaro simţi pentru întâia oară durerea despărţirii de pământul natal. Ochii lui, umeziţi de o uşoară mâhnire, căutau pe culmile Anzilor zăpezile veşnice care învăluiau ocrotitor, ca o mantie a lui Dumnezeu, singurătăţile ţării sale, căutau pe cerul strălucitor al acelei latitudini Crucea Sudului, care străjuia soarta neamului său ca un simbol şi o profeţie pe care el nu le ştia, dar care nu aveau să întârzie să se arate aievea.

RĂSCOALA

Colo-Colo, mai-marele araucanilor în vreme de pace, chemase la sfat căpeteniile triburilor din Arauco. Trimişii lui plecaseră din afundul pădurii unde îşi avea el aşezarea, ducând săgeata însângerată – semnul poruncii: căpeteniile de triburi să se adune la sfat pentru că zilele de pace se sfârşiseră şi trebuia să-l înlocuiască un bărbat tânăr, voinic şi viteaz care să-i ducă la luptă pe araucani.

Trimişii alergau zi şi noapte de-a lungul crângurilor, pădurilor şi munţilor şi, oprindu-se o clipă ca să arate căpeteniilor săgeata, spuneau:

— Să ajungeţi la Colo-Colo când va străluci luna plină.

Apoi îşi urmau drumul; aveau la ei şi o şuviţă lungă de piele, făcută toată numai noduri; în fiecare zi desfăceau câte un nod, ţinând astfel socoteala timpului.

În vremea asta, Colo-Colo, înconjurat de supuşii săi, aştepta tăcut şi pe gânduri. Era un bătrân mărunţel, cu capul rotund şi părul încărunţit, aspru şi scurt; faţa lui era brăzdată de zbârcituri; gura mare, ascunsă de mustaţă, îi dădea un aer veşnic zâmbitor; ochii săi miei şi vioi priveau ageri şi batjocoritori prin pânza sprâncenelor; se legase la cap cu un fel de basma, trupul îi era înfăşurat într-o mantie şi, în mâna mare, neliniştită şi neagră, ţinea o ramură ele *canelo,* semnul puterii sale. Oamenii îl priveau, neîndrăznind să-i tulbure gândurile. Colo-Colo pusese la cale dezlănţuirea răscoalei împotriva lui Valdivia, dar nu o răscoală răzleaţă, ci o mişcare care să ridice triburile din întregul Chile de miazăzi, urmând să cuprindă poate chiar şi pe yanaconi, care trăiau alături de spanioli, în oraşe; bătrânul rânduia lucrurile liniştit, luând toate măsurile de siguranţă. Avea de gând să lovească numai atunci când totul va fi gata, când va fi sigur că, indienii din toată ţara

vor răspunde la chemarea lui. Iscoadele sale mişunau pretutindeni, ducând şi venind cu veşti de pretutindeni.

„Bătrâni, femei, copii, slujnicele soţiilor sau ale fiicelor spaniolilor – scria mai târziu un istoric – întregul popor subjugat pe neaşteptate, doborât la pământ de archebuză şi de bici s-a ridicat la luptă deznădăjduită şi-a făcut auzit glasul mâniei sale.”

Săgeata care vestea războiul, trimisă de Colo-Colo, ajunsese până la Concepcion. Indienii care munceau în minele de aur de la Quilacoya, suferind de foame şi de frig, aveau să fie, fără îndoială, luptătorii cei mai înflăcăraţi în acest război pentru dezrobire. Vântul răscoalei prinse să sufle în toată ţara, pe câmpuri şi la ferme, prin mine şi forturi, prin oraşele şi casele spaniolilor, până ce ajunse şi în preajma conchistadorului; căci Don Pedro nu făcea un pas, nu rostea un cuvânt care să nu-i fi fost de îndată adus la cunoştinţă lui Colo-Colo de către iscusitele sale iscoade.

În vremea aceasta, în satele araucane viaţa părea că-şi urmează cursul obişnuit; femeile semănau ca totdeauna ogoarele, ţeseau veşminte şi velinţe, găteau mâncare, făceau coşuri, vase de lut şi preparau băutură. Bărbaţii se odihneau şi se pregăteau de luptă; aşa era obiceiul lor: bărbatul se năştea ca să lupte, ca să-şi apere ţara de năvălitori şi de duşmani, iar femeile ca să muncească, să împlinească toate acele mici obligaţii ale vieţii zilnice, pe care războinicul araucan le socotea nevrednice de el.

Războinicul îşi pregătea armele, călindu-şi totodată şi trupul. Soarta lui fusese hotărâtă încă din clipa când se născuse; mamele araucane năşteau lângă râu şi acolo ridicau pruncul şi-l scăldau în apa cristalină, care prin părţile acelea duce şi sloiurile de gheaţă coborâte din munţi. Acest contact cu asprimea naturii îl făcea pe copil să simtă ceea ce avea să fie viaţa lui; aşa cum erau învestiţi cavalerii altor vremi, din clipa când îl atingea tăişul rece al râului, pruncul era socotit un războinic araucan. La şase ani, învăţa să mânuiască suliţa sau măciuca, să tragă cu arcul, să alerge cu alţi copii, apoi să înoate şi să treacă râul, cu suliţa în gură sau în mână. Copilul creştea vânjos şi

viteaz, învăţa să mânuiască o singură armă, până ajungea stăpân pe ea. Îşi închina toate clipele îngrijirii acestei arme şi trupului său. Fără a se preocupa de alte lucruri, creştea numai cu gândul de a fi mai puternic decât ceilalţi războinici, de-a dobândi preţuirea lor, de a-i întrece. Cu aceşti tineri avea de gând Colo-Colo să-şi înfăptuiască ţelurile sale.

Când răsări luna plină, căpeteniile începură să sosească la locul unde trebuia să se ţină sfatul; veneau de pe toate meleagurile ţinutului Arauco; păşind pe potecile tainice ale pădurii, se iviră în faţa lui Colo-Colo, printre copaci, ca nişte făpturi din basme. Bătrânul îi primi cu zâmbetul pe buze şi îi pofti să se aşeze în jurul său. Erau de faţă cele mai vestite căpetenii: Tucapel, războinic mândru şi de o vitejie neînfrântă, căpetenie a trei mii de oameni; Angol, tânăr şi aprig, căpetenie a patru mii de oameni; Paicabi, Lemolemo, Gualemo şi Elicura, poate cel mai vajnic războinic din Arauco. Toţi aşteptau începerea sfatului. Locul unde se aflau, un luminiş în pădure, presărat cu flori, era de o neasemuită frumuseţe; vântul înviorător şi plăcut înfiora copacii murmurând uşor; prin luminiş curgea un pârâu limpede; în jurul pajiştii rotunde în formă de piaţă sau de amfiteatru se înălţa ca o perdea de frunze un şirag de plopi, aruncând o umbră răcoroasă. Când soarele scăpătă şi învăpăierile asfinţitului începură să se frângă printre plopi, Colo-Colo dădu poruncă să se aducă de mâncare. Ca şi oamenii de la ţară din vremea noastră, araucanii mâncau porumb cu prilejul anumitor mari sărbători; în răcoarea amurgului, pământul chilian îşi împrăştia miresmele. Când umbra serii se îngroşă, dinspre focuri prinse să se înalţe în văzduh un miros de carne friptă; sângele se prelingea şi sfârâia sorbit de nesaţul cărbunilor; bătrânele mestecau pentru ultima oară fiertura de porumb, iar *chicha* fierbea sub spuma atât de gustoasă, care părea o dantelă de flori.

Araucanii mâncau straşnic şi beau fără măsură; *chicha* fierbea în oale, fierbea în pântece, fierbea şi în creier; ca şi cum ar fi sorbit furia unui taur amestecată cu cântecul privighetorilor, băutura aceea îi aţâţa la gâlceava şi

totodată la dragoste. Căpeteniile beau şi mâncau cu lăcomie. Lăsându-i în voie, Colo-Colo se uita la mişcările lor, de pe acum nestăpânite din pricina băuturii, le asculta vorbele aprinse; bătrânul zâmbea; sunt oameni buni, viteji şi tineri; lucrul cel mai de seamă e să ştii, să foloseşti această vitejie, această tinereţe şi asta va fi sarcina lui. Tresări deodată, dându-şi seama că cel mai bun om al său, căpetenia cea mai vestită din Arauco, nu venise. Nu era cu putinţă să nu se fi supus chemării sale; trebuie să se fi întâmplat ceva, poate că întârziase doar. Dar, oricum, Colo-Colo nu voia să înceapă sfatul şi cu atât mai puţin să aleagă căpetenia cea mare de război, în lipsa lui Caupolican. Încercă deci să prelungească ospăţul şi să-i îndemne la vorbă pe cei de faţă; dar aceştia băuseră prea mult; glasurile lor începuseră să răsune din ce în ce mai tare şi vorbele lor să fie tot mai înţepătoare, până când cearta păru de neînlăturat. Vorbeau despre meritele fiecăruia… Tucapel, cel mai mândru şi mai arţăgos dintre toţi, spuse:

— Nimeni nu-i deopotrivă cu mine în vitejie şi sunt gata să dovedesc acest lucru cui doreşte…

La care Elicura răspunse:

— Numai eu pot să fiu căpetenie în acest război şi cine e de altă părere va avea de-a face cu ascuţişul suliţei mele…

Mânios şi trufaş, Lincoyan strigă:

— Toate vorbele voastre sunt laude deşarte: stăpânul lumii pot să fiu eu, cu suliţa asta în mână.

Gâlceava creştea, oţelurile sclipeau în mâinile vânjoase ale căpeteniilor indiene, gata să se încaiere; se stârnise o larmă asurzitoare; femeile se ascunseseră în colibe şi de acolo priveau prin perdelele de trestie spre cei care strigau. Colo-Colo îşi dădu seama că, dacă nu face rânduială, adunarea se destramă; din nenorocire însă Caupolican, care făcea mai mult decât toţi aceşti gălăgioşi războinici şi zurbagii la un loc, nu sosea. Bătrâna căpetenie chibzui repede şi născoci un şiretlic ca să-şi mai amâne hotărârea şi să-i liniştească totodată pe cei ele faţă. Cuvântul său răsună deodată în mijlocul larmei şi, ca prin minune, amuţiră numaidecât toate glasurile, toate zgomotele; părea

că şi vremea păşeşte în vârful picioarelor ca să-l asculte. Colo-Colo sta în mijlocul podinei, ţinând într-o mână ramura de *canelo*, semnul puterii sale şi în cealaltă o săgeată însângerată cu vârful îndreptat spre partea în care trebuiau să pornească la luptă. Liniştit şi cumpănindu-şi în chip iscusit vorbele cu întorsături retorice, după cum era obiceiul la araucani, bătrânul rosti acea cuvântare care a intrat în istorie, pildă de îndemn la lupta pentru libertate şi de eroism, pe care şi azi poporul chilian le admiră:

— Căpetenii, apărători ai ţării, nu setea de putere este cea care-mi insuflă cuvintele, pentru că, la vârsta mea, după cum prea bine ştiţi, dragii mei, eu sunt mai aproape de lumea cealaltă, ci dragostea pe care v-am arătat-o întotdeauna mă îndeamnă să vă povăţuiesc. Putem oare să dorim fală şi cinste înainte de a dovedi lumii că nu suntem învinşi şi subjugaţi? Împilaţi de spanioli, mânia voastră ar trebui să se dezlănţuie nu împotriva voastră înşivă, în această adunare de fraţi, ci împotriva vrăjmaşului hain pe câmpul de luptă. Ridicaţi-vă împotriva asupritorului, puneţi mâna pe arme şi loviţi cu înverşunare în piepturile acelora care ne-au robit atât de crâncen. Scuturaţi jugul ruşinos, luptaţi cu vitejie şi nu risipiţi sângele ţării, atât de trebuincios pentru izbăvirea noastră! Deopotrivă sunteţi cu toţii în vitejie şi putere; cerul v-a făcut deopotrivă prin naştere, dar trebuie să avem o căpetenie, care să pornească la luptă în fruntea noastră.

Se aşternu o tăcere adâncă, fiecare aşteptând să audă ce va ieşi de pe buzele bătrânului, care păreau gata să rostească numele alesului; dar Colo-Colo era prea înţelept şi îl preţuia prea mult pe Caupolican pentru a pomeni ceva atâta vreme cât acesta nu se afla încă printre cei de faţă. De aceea spuse numai atât:

— Căpetenie va fi acela care va putea să ţină mai mult pe umăr un trunchi de copac. Deoarece sunteţi toţi deopotrivă, neavând nici unul mai multe drepturi decât ceilalţi, să-şi dovedească fiecare puterea!

Un murmur surd se stârni după vorbele mai-marelui lor; pe de o parte se simţeau amăgiţi: bătrânul, nu voise să facă

alegerea numaidecât. Dar nu trecu mult şi, încântaţi că vor avea prilejul să-şi dovedească voinicia în văzul tuturor, îşi arătară bucuria şi începură întrecerea. Fu adus un trunchi uriaş de copac; nu se ştia cât cântăreşte, fiind însă un trunchi gros, care abia putea fi cuprins cu braţele, e lesne de închipuit ce greutate trebuiau, să ridice în spate aceşti viteji.

Cel dintâi care îşi dovedi puterea fu Paicabi, care, stând drept, privit cu nerăbdare de ceilalţi, ţinu trunchiul în spate şase ceasuri. După ei, Cayocupil îl ţinu cinci ceasuri; nici Gualemo, nici Angol nu fură în stare să-l întreacă pe Paicabi. Când veni rândul lui Puren, nerăbdarea căpeteniilor spori, deoarece puterea şi dârzenia lui erau vestite. Puren luptă o jumătate de zi şi, în sfârşit, doborât de oboseală, aproape nemaiputând face un pas, zvârli trunchiul şi aşteptă ca alţii să-l întreacă. Părea că va fi învingător Tucapel, cel mai năzuros dintre toţi, care, întrecându-l pe Puren, ţinu în spate greaua povară paisprezece ceasuri încheiate.

Dar în clipa aceea se apropie de podină cruntul Lincoyan, voinicul voinicilor. Toţi amuţiră parcă, în aşteptarea unei privelişti deosebite. Căpetenia îşi scoase mantia şi o zvârli cu nepăsare pe iarbă; spatele lui se ivi în toată splendoarea puterii sale; carnea-i arămie, îndesată şi umflată de încordarea muşchilor ce se profilau desăvârşiţi pe trupul vânjos, părea făcută din fibrele unui metal fin şi preţios. Ridică trunchiul pe umeri şi începu să alerge şi să sară de colo-colo, vrând să arate celorlalţi ce uşor era pentru el. Se scurse în felul acesta o zi întreagă, după care se opri fără însă a da semne de oboseală şi ţinu trunchiul în spate mai departe toată noaptea şi jumătate din ziua următoare; când soarele ajunse în crucea nămiezii, spatele lui umflat, vinele gâtului încordate şi tot trupul părea că vor plesni; scoţând un ţipăt ciudat, în care se amestecau mândria, înverşunarea şi oboseala, Lincoyan zvârli trunchiul şi privi cu dispreţ spre potrivnicii săi.

Nu mai era nici o îndoială în privinţa luptătorului care avea să fie numit mare căpetenie de război; chiar Colo-

Colo, care în timpul întrecerii privea mereu spre potecile pădurii, tot aşteptându-l pe Caupolican, îşi zise că şiretlicul prin care voia să câştige timp dăduse greş şi că, în sfârşit, trebuia să-l numească pe Lincoyan. Se şi ridicase în picioare, gata să rostească hotărârea, când, spre uimirea tuturor şi spre bucuria multora care împărtăşeau alegerea bătrânului, Caupolican se ivi în luminiş. Mersese zile şi nopţi întregi din îndepărtatul său sat ca să ajungă până la locul unde se ţinea sfatul arăta obosit şi mâhnit, crezând pesemne că sfatul se încheiase. Văzându-l, Colo-Colo înainta spre el şi, întâmpinându-l cu zâmbetul pe buze, îi spuse:

— Caupolican, fiu mult iubit al Araucaniei, soseşti la ceas de grea cumpănă pentru poporul nostru, ca trimis de marile duhuri. Numai tu poţi să-l înfrunţi pe viteazul Lincoyan în această întrecere de puteri în care trebuie să alegem căpetenia războinicilor noştri. Iată, priveşte acest trunchi de copac! Lincoyan l-a ţinut pe umeri o zi, o noapte şi încă o jumătate de zi; dacă eşti în stare să-l întreci, pe umerii tăi va cădea răspunderea acestei lupte; dacă Lincoyan nu va fi învins, el va fi singura noastră căpetenie, pe el o să-l ascultăm noi toţi, oamenii din Arauco.

Caupolican voi să-şi scoată mantia, gata să înceapă de îndată întrecerea, însă din rândurile căpeteniilor se ridică un murmur: Caupolican era istovit de drumul lung prin pădure.

— Să fie lăsat să se odihnească până mâine în zori…

Asta fu părerea tuturor, căreia se supuse şi Caupolican şi Colo-Colo. Noaptea o petrecură schimbând păreri cu aprindere, punând rămăşaguri şi chefuind. Caupolican însoţi pe marea căpetenie de pace până la coliba sa şi acolo, aşezaţi jos lângă vatra care ardea mereu în colibe, vorbiră despre viitorul ţării lor. Caupolican era „un bărbat de vază, aspru, cu un cuvânt greu”, neînduplecat, dârz, stăruind cu tărie în părerile şi în hotărârile sale. Se născuse chior şi acest beteşug ce dădea chipului său o înfăţişare cruntă şi oarecum mohorâtă nu scădea cu nimic din destoinicia lui, părând chiar o însuşire a sa proprie. Anevoie

îi putea citi cineva gândurile, anevoie prindea privirea fugară, fulgerătoare, a singurului său ochi; era înverşunat şi neîndurător, părând a-şi călăuzi viaţa lui şi pe aceea a tribului său aşa cum pesemne au făcut ciclopii în vremea lor: tot înainte.

Noaptea trecu repede şi înainte pe a-şi ascunde cununa şi mantia de rouă, soarele săgeta piscurile Anzilor şi se revărsă jos, în văi, ca un puhoi de aur peste verdeaţa pădurilor şi peste spuma proaspătă a râurilor. Căpeteniile, înviorate de adierea dimineţii, aşteptau să-l vadă pe Caupolican încercându-şi puterea. Colo-Colo se aşezase iar în mijlocul poienii şi, după ce vesti începutul întrecerii, se trase într-o parte ca să facă loc.

Caupolican, gol până la brâu, ridică trunchiul ca pe o surcică şi-l puse pe umăr. Pe chipurile indienilor se zugrăvi uimirea şi încântarea. Lincoyan îngălbenise: izbânda lui părea acum îndoielnică. Căpetenia cea fără un ochi păşea de colo-colo fără sa pară că face cea mai mică sforţare, fără să dea cel mai mic semn de nelinişte. Singurul său ochi se aţintise în gol, dar nu se citea nimic în privire; strângea din buze cu îndârjire. Trupul lui era un imn viu care cânta măreţia Araucaniei; capul, bine croit, încununat cu un păr negru şi răzvrătit şi-l ţinea semeţ; gâtul era gros ca al unui taur şi ceafa abia umbrită de un puf negricios ca pana aripii unui sturz. Trupul era uriaş, vânjos şi îndesat; muşchii braţelor şi ai picioarelor erau vii, aproape de sine stătători faţă de trup, ca nişte mici mecanisme care lucrau la înaltă presiune. Se plimbă cu copacul în spate o zi şi o noapte şi încă o zi şi încă o noapte. Stihurile unui poet spun că în această a doua noapte chiar şi luna s-a oprit pe cer ca să vadă o putere atât de minunată. Nici oboseala, nici nerăbdarea nu-l tulburau; în timp ce se plimba de colo-colo cu pas bărbătesc, cu fruntea sus şi cu privirea aţintită spre depărtări, se revărsară zorii celei de a treia zi şi, când văzu soarele deasupra Anzilor, făcu un salt uriaş ca o puma ce se năpusteşte asupra prăzii şi zvârli cât colo trunchiul de pe umerii săi, dovedind că-l mai putea duce cel puţin o zi. Colo-Colo rosti simţământul tuturor când strigă hotărârea:

— Soarta Araucaniei va sta de azi înainte pe aceşti umeri puternici.

— *Veyllechi! Veyllechi!* strigară într-un glas căpeteniile, ceea ce însemna: Da! Da!

Apoi cuvântară şi alţii, rostind ameninţări împotriva spaniolilor şi lăudând pe noua mare căpetenie de război. Când ultimul vorbitor coborî de pe podină, apucară toţi suliţele şi le ridicară deasupra capului; apoi, fără a scoate o vorbă, începură să tropăie din răsputeri, de părea că întregul pământ se cutremură. Prinseră apoi un guanaco, îl uciseră şi-i smulseră repede inima, care trecu din mână în mână, încă zvâcnind; căpeteniile o apropiau de gură şi-şi mânjeau buzele cu sânge, apoi şi armele. În felul acesta, hotărârea de a începe lupta era pecetluită şi aleasă marea căpetenie de război care trebuia să-i ducă la izbândă.

Caupolican îşi luă fără şovăire asupră-şi răspunderea luptei; prima lovitură împotriva puterii spaniole trebuia dată repede şi nimicitor. O izbândă a araucanilor putea fi pentru toate triburile din Chile un semnal spre a se ridica la luptă în aceeaşi zi şi la acelaşi ceas. El se gândi deci să lovească ţinta cea mai apropiată. Adună optzeci dintre cei mai buni războinici ai săi şi, dându-le toate îndrumările cuvenite, îi trimise spre fortul spaniol din Arauco.

Indienii se apropiară de fort, încărcaţi cu poveri de lemne, arătându-se foarte umili şi obosiţi. Văzându-i atât de sărmani şi de neprimejdioşi, soldaţii de pază îi lăsară să intre. În vremea aceasta, Caupolican îşi aşezase războinicii în locuri potrivite la intrarea fortului, tăind toate drumurile. Fortul clădit din ordinul lui Valdivia avea ziduri groase, trainice şi era înconjurat de un şanţ care ţinea orice duşman la distanţă. Înăuntru se afla o mică garnizoană de cavalerişti şi archebuzieri. Când cei optzeci de indieni ajunseră în piaţa fortului, aruncară sarcinile de lemne, scoaseră la iveală suliţele, arcurile şi măciucile pe care le ţinuseră ascunse şi, răcnind asurzitor, se năpustiră asupra soldaţilor. Lupta se încinse pe viaţă şi pe moarte; spaniolii, luaţi pe neaşteptate, abia avură timp să-şi scoată săbiile şi să-şi pună platoşele; trăgându-se înapoi şi răspunzând la

fiecare lovitură pe care o primeau, opriră năvala araucanilor. Apoi trecură la atac şi, cu ajutorul archebuzelor şi al cavaleriei, aruncară pe indieni înapoi spre intrarea fortului, iar aici îi loviră atât de năprasnic, încât aceştia fură siliţi să dea înapoi. Văzându-şi războinicii luptând la poartă, Caupolican se repezi într-acolo cu oamenii săi, dar ajunse prea târziu, deoarece spaniolii, zvârlind afară ultimii duşmani, ridicară puntea mobilă a fortului, apărându-se astfel de orice nouă năvală.

În, felul acesta, lupta rămânea nedecisă: dar să nu uităm că pe acele vremuri faptele de vitejie personală cântăreau mai mult decât lupta în masă; erau vremurile romantice ale soldaţilor lui Carol al V-lea, cărora le plăceau mai mult duelurile decât cruntele măceluri de pe câmpurile de bătaie. Astfel se întâmplă că un tânăr soldat spaniol, socotind că felul în care scăpaseră de la pieire ai săi era mai curând josnic şi ruşinos, hotărî să coboare puntea şi să înfrunte singur năvala indienilor. Cu asta dorea, poate, să dea o pildă de vitejie camarazilor săi sau, poate, o făcea cu gândul la îndepărtata Europă, unde vreo tânără doamnă aştepta veşti despre faptele lui glorioase. Tânărul ieşi deci în faţa araucanilor şi, cu glasul sugrumat, îi chemă la luptă. Araucanii, care nu înţelegeau romantismul lui, năvăliră puzderie şi, înconjurându-l, începură să-l lovească. Cei dinăuntru, văzându-şi camaradul în primejdie de moarte, ieşiră din fort şi astfel vrăjmaşii se încăierară pentru a doua oară; de astă dată însă numărul araucanilor era copleşitor, printre ei aflându-se şi braţul lui Caupolican, care, cu fiece lovitură, făcea să zboare cel puţin patru capete.

Izbânda se hotărâ la iuţeală: spaniolii se retraseră din nou în fort pentru a ieşi numaidecât după aceea. Călări, ei rupseră rândurile războinicilor lui Caupolican şi fugiră spre fortul Penco sau Tucapel, cu gândul de a duce vestea răscoalei araucane şi de a găsi întăriri.

În felul acesta, Arauco dobândi cea dintâi biruinţă; răscoala împotriva asupririi spaniole începea cu o lovitură bine ţintită. Indienii îi puneau pe fugă pentru prima dată pe semizeii călări şi înarmaţi cu archebuze; triburile din Chile

aflau pentru întâia oară că spaniolul nu era nici de neînvins, nici nemuritor. Războinicii araucani sărbătoriră în noaptea aceea prima lor izbândă şi îl priviră pe Caupolican cu cinste şi preţuire. Dar uriaşul fără un ochi nu se culcă pe lauri şi, înainte de a se lumina de ziuă, îşi duse oamenii înainte, îndreptându-se spre Tucapel, alt fort al lui Valdivia şi una dintre întăriturile care şi-a câştigat mare faimă în istoria luptelor pentru dezrobirea araucanilor, prin întâmplările care s-au petrecut acolo.



O SĂGEATĂ ÎN NOAPTE

Nu trecuse mult de când Don Pedro de Valdivia ajunsese pentru prima oară în valea Mapocho. Amărât şi deznădăjduit după drumul lung prin pustiu, Valdivia sosise în februarie 1541 pe o colină în jurul căreia se aşezaseră numeroase triburi. Din vârful ei, conchistadorul privise ţinutul şi îşi spusese:

„Iată că Dumnezeu ne dăruieşte pământul făgăduinţei după ce am învins infernul deşertului”.

Acum, apropiindu-se de Santiago, îl încerca un simţământ asemănător. Cât vedea cu ochii de pe culmea Huelen – căci astfel se numea locul unde Valdivia hotărâse întemeierea oraşului Santiago, opera lui de căpetenie – valea se desfăşura dinaintea ochilor vrăjiţi, verde şi mănoasă. Plopii se legănau în văzduh şi chiparoşii se aplecau greoi spre pământ. Din râuri se desprindeau canale care ajungeau până în oraş, alergând printre case şi pe străzi ca nişte mici ştrengari. Dimineaţa, pâcla subţire începea să se topească sub razele soarelui, descoperind vârfurile înalte ale plopilor şi canalele care murmurau melancolic. În depărtare se zăreau colibe înconjurate de maidane; acolo se înjghebase o aşezare. Găinile mişunau, cotcodăcind şi ciugulind într-una.

Clopotul de la Vinita răsuna zglobiu ca un copil. Negura poposi o clipă pe vârful San Cristobal, ca un văl agăţat de mărăcini, care apoi scapă şi se înalţă în văzduh, lăsând în urma lui o mireasmă nedesluşită de ierburi. În 1552, casele din Santiago începuseră să nu se mai clădească din paie şi lemn, ci se zideau trainic din cărămizi nearse; copacii înalţi îşi aruncau umbra peste drumurile de pământ. Piaţa Armelor era locul unde vechiul pământ din Mapocho dădea primii săi muguri de civilizaţie.

Don Pedro de Valdivia nu-şi dădea seama cât de mult iubea Santiago decât atunci când era departe de el. De pe pământul Araucanei se întorsese vesel, nerăbdător şi emoţionat ca un adolescent.

Oraşul are o climă blândă, statornică. Anumite străzi, bulevarde, arbori şi case, anumite privelişti sunt numai ale lui şi când le vezi, îţi încântă inima, o cuceresc, iar când eşti departe, ele prind viaţă, îţi tulbură sufletul; atunci te cuprinde nostalgia şi nostalgia aduce suspine şi dorul întoarcerii şi te întorci întotdeauna, dar numai pentru ca să pleci din nou. Ce fatalitate face ca Santiago să existe numai în amintire şi în legendă?

Don Pedro l-a înfiinţat doar ca pe un loc de trecere pentru trupe şi pentru întăririle care veneau din nord; aici puteau poposi, pentru ca apoi să-şi continue drumul spre sud, unde în adevăr regăseau paradisul pierdut. La naşterea lui, Santiago nu a prea fost luat în seamă. Dar, în ciuda tuturor visurilor şi a înfăptuirilor lui Don Pedro, Santiago a crescut şi a fost singura operă care i-a rămas credincioasă, răsplătindu-i faima de conchistador. Da, a crescut şi numai Santiago a făcut din valea Mapocho ceea ce conchistadorul n-a fost în stare să facă străbătând pădurile şi visând la îndepărtate mări care să-l ducă până la capătul pământului.

Lautaro privea oraşul fără a spune un cuvânt, urmându-şi stăpânul cu simţământul că pătrunde într-o lume nouă. Locuitorii capitalei îşi primiră guvernatorul cu mare entuziasm; era pentru întâia oară când un comandant spaniol izbutea să se întoarcă victorios dintr-o expediţie împotriva araucanilor. Valdivia se întoarse stăpânit de impresia că a cucerit pe vecie Chile de Sud şi o spunea tuturor, pe stradă, acasă, în biserică, oriunde găsea un auditor pentru înfumuratele sale cuvântări. Locuitorii din Santiago vedeau în el pe singurul om în stare să-i supună pe indienii din Chile şi ziceau că atâta timp cât conchistadorul se găsea acolo, Santiago era în siguranţă şi ei puteau să-şi vadă de treburi în linişte, feriţi de orice atac neaşteptat.

Casa lui Don Pedro de Valdivia câştiga tot mai mult prestigiul unui palat; aici veneau căpitanii spanioli, demnitarii, negustorii îmbogăţiţi, puţinele familii care pe atunci emigraseră din Spania. Aici dădea conchistadorul ospeţe, la care doamnele purtau cele mai frumoase toalete şi unde se bea „a la flamenca”, comesenii spunându-şi unul altuia: „În cinstea dumneavoastră”, în timp ce vinul licărea ca o rodie în grelele cupe de aur. După masă, invitaţii jucau pe sume mari de bani, iar ceva mai la o parte, cu multă curtoazie, se înfiripau primele idile între fetele de curând sosite din Spania şi tinerii militari din trupele lui Don Pedro. Dimineaţa, conchistadorul asculta slujba religioasă, apoi ieşea cu prietenii şi, oprindu-se în uşa bisericii, îşi povestea în gura mare isprăvile sau comenta veştile din Europa ori vorbea despre afacerile din colonie.

În timpul acesta, Lautaro cunoştea tot mai bine persoana conchistadorului; acum credea că înţelege pentru ce veniseră Valdivia şi ai săi în America. Îi auzea vorbind despre fantastice zăcăminte de aur şi despre un imperiu care cuprindea întreaga lume şi era cârmuit de un singur om, mai puternic decât Dumnezeu; îi auzea făcând planuri pentru supunerea poporului său, pentru a-i jefui bogăţiile, bogăţii pe care să le ducă apoi în Europa. Îi auzea, de asemenea, luându-se la ceartă cu prilejul jocurilor de noroc în timpul petrecerilor nocturne. Odată conchistadorul se înfierbântă la joc şi, fără a se mai putea stăpâni, miză mai multe mii de pesos împotriva unui căpitan; pierzând şi neavând bani la el, puse drept miză o căpetenie indiană, dar pierdu şi de astă dată. Atunci, spre uimirea lui Lautaro, nu-şi recunoscu datoria şi-şi insultă adversarul. În noaptea aceea, indianul îşi deprinse stăpânul: îl văzu tot atât de mic şi de josnic ca cel mai nevrednic om din tribul său.

Conchistadorii erau stăpâniţi de un singur gând: aurul, de un singur imbold: lăcomia. Ei nu se apropiau de poporul pe care-l cucereau, nu se gândeau să-l civilizeze, îl dispreţuiau pur şi simplu şi, subjugându-l, îi furau aurul şi recoltele, iar apoi, după ce-l vedeau doborât, îl părăseau. Lautaro învăţă astfel să-i dispreţuiască pe spanioli; acum când cunoştea

tainele puterii lor ostăşeşti, când ştia cum să tragă cu o archebuză şi cu un tun, când se obişnuise să îngrijească şi să strunească bine caii, acum când cunoştea bine scopurile conchistadorului şi ale oamenilor săi, când trăise în casele lor şi văzuse josnicia existenţei lor, Lautaro nu se mai temea de ei, îşi iubea mai mult ca oricând poporul său şi aştepta prilejul să-l dezrobească.

Într-o noapte, Lautaro se afla în grajdurile conchistadorului când un glas duios ca un murmur îi rosti numele. Indianul tresări; nu se mai întâmplase să vină cineva la el în timpul lucrului şi cu atât mai puţin la ceasul acela. Locul abia era luminat de flacăra pâlpâitoare a unei torţe; de afară nu se auzea nici un zgomot; doar din când în când nechezatul vreunui cal sau o lovitură de copită în piatră tulburau tăcerea. Lautaro îşi încorda auzul. Glasul răsună din nou şi, dintr-un colţ întunecos, văzu răsărind o umbră. Tânărul se trase înapoi şovăind.

— Lautaro, nu te teme… – murmură glasul, atât de dulce, atât de apropiat, că indianul se opri liniştit, vrând să spună ceva, dar umbra înainta şi, intrând în lumina torţei, nu-i dădu răgaz să vorbească.

Lautaro era atât de uimit, încât poate că nici n-ar fi avut glas să pună întrebarea ce-i stătea pe buze. În faţa lui se afla o fată. Nu avea mai mult de şaisprezece ani; era îmbrăcată ca spaniolele, dar trăsăturile ei arătau că e indiană; apropiindu-se de el şi mai mult, îl luă de mână şi-i zise:

— Să vii în noaptea asta la Francisco de Villagra; acolo, în curte, te-aşteaptă un om; mi-a spus că are o veste pentru tine, o veste de la Cayumanque… căpetenia din Arauco.

Lautaro nu-şi putea crede ochilor şi urechilor; cine era fata care se ivise noaptea ca o nălucă şi care-i vorbea în graiul poporului său? Ce veste îi aducea omul din Arauco, trimisul lui Cayumanque, căpetenie şi rudă cu tatăl lui? În timp ce fata vorbea, Lautaro îi citi în ochi jalea poporului său; simţi căldura care-i atingea mâna şi sângele său, zvâcnind fulgerător, îl zgudui până în cea mai adâncă tainiţă a fiinţei.

— Cum te cheamă? întrebă el.

— Guacolda – răspunse tânăra, zâmbind.

— Bine – zise Lautaro. La noapte am să vin la casa lui Villagra ca să mă întâlnesc cu trimisul.

Guacolda nu mai spuse nimic şi, retrăgându-şi mâna, se depărta în umbră, pierind tot atât de tainic precum venise. Lautaro rămase îndelung pe gânduri; întâmplarea îl tulburase adânc; mâna lui încă mai păstra căldura mâinii ei, în ochii lui stăruia încă privirea ei şi în urechi, murmurul catifelat al glasului său. N-o cunoştea, o vedea pentru întâia oară, dar era întâiul glas frăţesc care-i vorbise acolo, în locul acela straniu şi duşmănos. Guacolda îi adusese chemarea neamului său – era ca un semn, ca glasul tatălui şi al neamului său, glasul pădurii care venea să-l trezească, amintindu-i ce răspundere are.

Lautaro o revăzu cu ochii minţii. Era zveltă şi vioaie, ca fiicele căpeteniilor din Arauco; pielea ei era oacheşă şi părul negru, ochii mari, căprui erau mâhniţi şi blânzi, amintind de foşnetul pădurii în amurg. Un cal lovi pământul neliniştit; în casa conchistadorului domnea o linişte adâncă; Lautaro privi bolta spuzită de stele şi, trăgând în piept aerul proaspăt al primăverii, se ridică şi-şi îndreptă paşii spre casa lui Villagra.

Merse cu grijă; ar fi fost primejdios să se întâlnească cu cineva la acel ceas. Guvernatorul nu îngăduia indienilor să iasă noaptea pe străzile oraşului. Ajungând în dreptul casei lui Villagra, Lautaro se opri în loc, nehotărât, neştiind ce. Să facă. Dar îndată zări umbra unui indian care-l aştepta, ascuns după un copac. Lautaro se apropie şi spuse:

— Sunt Lautaro, fiul lui Carinancu.

Indianul îl privi lung, apoi, fără să spună nimic, îi puse ceva în mână şi plecă. Nedumerit, Lautaro voi să-l oprească, să-l cheme înapoi, dar totul fu zadarnic; indianul se şi îndepărtase în fugă, mistuindu-se în beznă. Atunci Lautaro, cu teamă, ridică în dreptul ochilor ceea ce îi lăsase trimisul. La lumina stelelor, el desluşi conturul unei săgeţi însângerate. Era săgeata de război care sosea tocmai din Arauco, adusă de vestitorii neamului său de-a lungul

munţilor, pădurilor, râurilor, învingând vremea şi depărtările, trecând peste toate piedicile, ascuţită ca ochiul zeului răzbunării.

Lautaro îşi dădu seama că în mâinile lui se afla soarta neamului său şi, privind săgeata, se grăbi să plece. Dar, spre groaza lui, văzu, că mai privise cineva săgeata împreună cu el: era un soldat spaniol; poate unul din cei ce făceau de pază noaptea; în întuneric se desluşea făptura-i vânjoasă ce părea un munte pe lângă trupul tânăr şi zvelt al lui Lautaro. În mâna lui strălucea mânerul săbiei. Lautaro vru s-o ia la fugă, dar celălalt îl prinse cu mâna sa uriaşă şi, fără a-i da răgaz să se apere, vru să-l lovească năprasnic în cap, dar îl nimeri în umăr, Lautaro se prăvăli la pământ şi rămase nemişcat; soldatul simţi cu piciorul umezeala sângelui; cu o mişcare rapidă, îl tăvăli în ţărână şi zise:

— Să fie drept pildă pentru alţii. Ticăloşii ăştia n-au să înveţe niciodată să asculte de ordinele guvernatorului…

Şi se îndepărtă fără măcar să privească trupul ce zăcea la pământ. Nu pricepuse rostul săgeţii. Pentru el, Lautaro era un oarecare indian care încălcase crimele conchistadorului, ieşind în oraş la un ceas când nu-i era îngăduit. Încredinţat că-l ucisese, era şi mai mândru ca înainte de puterea braţului său.

Lautaro rămase câteva minute buimăcit; nu simţea durere, dar nu putea să facă nici o mişcare se părea că un lanţ greu şi fierbinte îi fereca toată partea stângă a trupului; simţea sângele curgând din umăr şi n-avea cum să-l oprească. Închise ochii. Liniştea nopţii târzii era adâncă. Vântul de noiembrie părea că poartă pe aripile lui o pulbere de stele; vara lui Santiago se apropia şi sosirea ei era vestită de amorţirea copacilor, de miresmele sporite ale portocalilor şi, mai ales, de cerul jos şi siniliu, aproape negru.

Deodată, fără să fi auzit vreun zgomot, simţi o mână pe inimă, o mână micuţă; apoi o simţi pe frunte şi atunci i se păru că-l mângâie cineva: întâia oară în viaţa lui. Fără să deschidă ochii, ştiu că este Guacolda. Simţi cum mâna îi răsfiră părul cu o duioşie pe care n-o cunoscuse, iar apoi

umărul îi fu apăsat de ceva care oprea sângele. Acolo, în întuneric, Guacolda îi legă rana fără să spună nimic; Lautaro văzu lacrimile ce curgeau pe faţa ei, îi luă mâna şi, cu o duioşie naivă, recunoscătoare, de copil, i-o sărută. Ea încercă să zâmbească printre lacrimi.

— Într-o bună zi am să te iau cu mine – îi spuse el. Ai să-ţi vezi din nou mama, o să trăieşti din nou în pădure şi ai să fii soţia mea.

Guacolda zâmbea; ochii ei sclipeau mai frumos ca cea mai luminoasă stea. Aproape leşinat, Lautaro îi simţea mâna-i micuţă pe frunte, vedea aproape cerul înstelat şi adulmeca mireasma portocalilor care-l învăluia ca în vis. Anevoie, ca din depărtare, o auzi pe Guacolda spunând:

— Acum trebuie să faci o sforţare şi să te îndepărtezi de aici. Stăpânul meu Villagra ar putea să te găsească şi să te ucidă… Lautaro, te cheamă araucanii?

El încuviinţă dând din cap.

— Într-o zi ai să te întorci şi ai să mă iei cu tine, nu-i aşa?

Lautaro îi sărută mâna prelung fără să răspundă; apoi, căznindu-se din răsputeri, se ridică; înainte de a-şi pierde din nou cunoştinţa, şopti abia auzit:

— Am să te iau cu mine…

Din mintea lui nu avea să se mai şteargă chipul micuţei indiene creştine, care în noaptea aceea îl călăuzise spre săgeata de război şi care plânsese murmurând o rugăciune deasupra rănii sale. În sufletul ei părea că se naşte ceva: o nouă credinţă, zămislită din dragostea ce o purta Dumnezeului asupritorilor şi din dragostea, poate mai puternică, pe care o simţea pentru Lautaro, cel ce urma să-i nimicească.

SPRE CUCERIREA ARAUCANIEI

Chiar în zilele acelea, Don Pedro de Valdivia primi vestea că bogatele sale zăcăminte de aur de la Quilacoya erau în măsură să-i aducă o rentă de 1.000.000 de pesos anual. Fu una din marile bucurii ale vieţii sale; o asemenea avere însemna încoronarea întregii sale lupte; lăcomia lui era mai mare ca niciodată; fără să-şi mai poată stăpâni nerăbdarea, ordonă soldaţilor să fie gata pentru a porni spre Concepcion înainte de Crăciun.

După ce rana se tămăduise, Lautaro se gândea să-l părăsească pe Valdivia şi să fugă spre Arauco. Îşi dădea seama că se ivise prilejul pe care-l aştepta. Se arătă mai supus ca niciodată, îngriji caii cu o râvnă deosebită şi, când veni ziua plecării, el fu acela care ţinu frâul calului pe care încalecă conchistadorul. Purtându-se în acest fel, tânărul îşi câştigase preţuirea soldaţilor spanioli, ceea ce făcea să fie privit cu ochi buni; ştiindu-l destoinic şi isteţ, cinstit şi viteaz, Valdivia ar fi dorit să-i dea o sarcină de răspundere în expediţiile sale; Lautaro era însă prea tânăr – nu avea mai mult de douăzeci de ani – şi, pe deasupra, băştinaş, ceea ce nu-i îngăduia să-l ridice printre trufaşii comandanţi spanioli. Valdivia găsi însă putinţa de a-şi răsplăti pajul; înainte de a pleca în această expediţie, îl numi căpetenie peste toţi indienii yanaconi care urmau trupele spaniole şi care, până atunci, se dovediseră a fi aliaţii cei mai folositori în războiul dus împotriva araucanilor. Yanaconii erau slugarnici şi cruzi, în luptă nu arătau îndurare; îndeobşte însă nu puteau înfrunta un atac şi, îndată ce vedeau că duşmanul se apropie de ei, gata să-i atace, fugeau lăsând drum liber cavaleriei spaniole. Lautaro primi sarcina care i se dăduse fără a se grozăvi. Purtând un corn de-a curmezişul pieptului, încalecă pe un falnic cal sur şi îşi

rândui războinicii în spatele conchistadorului.

Timp de zile întregi cât merseră prin valea centrală, sub soarele neîndurător de decembrie, yanaconii învăţară să se supună lui Lautaro, ba chiar să se teamă de el, deoarece tânărul – povăţuit de Valdivia, care în război era necruţător – ştia să-şi strunească oamenii, cu o mână de fier.

În timp ce se afla la Concepcion, însoţindu-şi stăpânul în scurtele incursiuni pe care acesta le făcea în vecinătăţile Araucaniei, Lautaro nu înceta o clipă să se gândească la Santiago. Oraşul făcuse alt om din el, îl învăţase să cunoască altă lume, alt fel de viaţă. Cine ar fi putut spune câte visuri se perindau în mintea lui Lautaro când se gândea la Santiago? Poate visa să-şi ducă războinicii asupra capitalei şi să întemeieze aici un stat puternic şi mare; poate o împărăţie ca aceea a Spaniei îndepărtate, despre care vorbeau soldaţii lui Valdivia; poate într-un colţ tainic al sufletului său dorea să ajungă guvernator, ca Valdivia, să încalece pe cel mai frumos cal, cu pieptar de catifea şi cu ciorapi subţiri, cu o sabie sclipitoare la şold, înconjurat de căpitani cu bărbi şi de bălaie doamne de curte. Neamul lui era atât de înapoiat! Atunci îşi amintea de Guacolda şi de tatăl lui, de neamul său şi de săgeata însângerată. Da, ar fi frumos să fii mai mare peste toţi, ca Don Pedro de Valdivia; să te duci la slujbă îmbrăcat în haine scumpe, să dai ospeţe şi să bei din cupe de aur, dar mai frumoasă ca toate acestea era viaţa liberă, sălbatică a pădurii, vântul munţilor care-ţi biciuie trupul, râurile din Arauco ce par că sfredelesc pământul; mai frumos decât suita spaniolilor era sfatul căpeteniilor; mai frumos decât aurul era porumbul auriu şi înmiresmat; mai frumoase decât doamnele bălaie erau fetele din ţara lui, iubitoare şi credincioase, coborâte pe razele lunii ca să îndulcească viaţa războinicilor; mai frumoasă decât mantiile de catifea era pielea arămie a neamului său, pe care îşi întipăreau urmele soarele, vântul şi marea.

Lautaro îşi iubea ţara cu o dragoste bărbătească; se simţea legat de pământul său ca un copac; se socotea copilul pădurii aşa cum prăpastia este fiica muntelui.

Crescuse şi se jucase în pădure, copacii îi erau vechi prieteni, deosebea păsările după cântec, poamele şi ierburile după miros. Numai în pădure putea trăi, acolo era casa lui, acolo erau ai lui; pădurea era ţara lui.

În vremea aceasta, conchistadorul, mai însetat de aur ca oricând, se frământa fără răgaz, străduindu-se să găsească cât mai mulţi robi, cât mai multe unelte, ca să scoată cât mai mult minereu din pământ. Ajunsese în culmea puterii; era cuceritorul vestit în toată America şi Spania; supuşii îi dădeau toată cinstirea, avuţiile îi sporeau repede; părea deci că a lui e lumea. Îşi vedea înfăptuite aievea cele mai măreţe visuri. Dar zgârcenia lui nu avea margini; egoismul său punea o stavilă între el şi oameni; îl înstrăina de prieteni şi crea o legendă sumbră în jurul său. Nu numai zgârcenia, ci şi cruzimea nimicea faima lui Valdivia. Ucidea indienii cu miile; în minele sale din Quilacoya robii mureau de foame şi de frig şi erau biciuiţi fără milă. Astfel trecu iarna anului 1553; Valdivia sugând ca un vampir sângele araucan, Lautaro tăcând, privind, învăţând.

Într-o duminică de decembrie, conchistadorul, care tocmai ascultase liturghia la mânăstirea Mercedarios şi se pregătea să ia micul dejun, auzi cele dintâi veşti despre răscoala din Arauco. La început nu voi să le acorde vreo însemnătate, dar, aflând că indienii nimiciseră fortul Arauco şi că se îndreptau spre Tucapel, fu cuprins de tulburare. Adunându-şi căpitanii, le ordonă să se pregătească de plecare chiar în seara aceleiaşi zile, mai cu seamă că răscoala putea să izbucnească şi în minele sale, lucru care-l nelinişte îndeosebi.

Aflând acele veşti, Lautaro nu putu să-şi stăpânească un zâmbet de bucurie şi, pipăind săgeata pe care o păstra sub pieptar, se gândi că ceasul hotărâtor se apropia.

În după-amiaza aceea, conchistadorul primi o vizită neaşteptată; tocmai îşi punea armura ajutat de Lautaro, când, în faţa sa, fu adus nimeni altul decât Cayumanque, căpetenia din Arauco. În cea dinţii clipă, Valdivia nu ştiu ce să creadă. Uimit, Lautaro făcu ochii mari, dar nu scoase o vorbă. Nemişcat, indianul aştepta un semn al

conchistadorului ca să vorbească:

— Vin cu gând de pace – începu el – am aflat că nişte răzvrătiţi s-au ridicat împotriva ta şi, cum tu mi-ai fost până acum un prieten bun, vin să-ţi dau ajutor.

În timp ce vorbea, nu-şi aruncă nici o clipă ochii spre Lautaro; părea că nici nu-l zărise.

— Foarte frumos din partea ta – răspunse Valdivia, socotind că poate ambiţia sau teama îl făceau pe indian să-şi trădeze fraţii. Între soldaţii mei va fi un loc pentru tine şi oamenii tăi.

— Primesc acest loc pentru oamenii mei, trei mii de arcaşi – răspunse căpetenia – dar nu pentru mine. Braţul meu a îmbătrânit, a obosit şi nu-ţi va fi de nici un folos în luptă... Şi după o clipă de tăcere, rosti: Dar ai lângă tine un tânăr viteaz, fiu al neamului araucan ca şi mine, care de bună seamă că socoteşte o cinste pentru el să-ţi slujească.

Pentru întâia oară privirile celor doi indieni se întâlniră. Aceea a lui Lautaro era rece şi dispreţuitoare şi el privea cu ură, fără să se obosească a răspunde. Privirea căpeteniei era blândă şi mohorâtă, parcă oglindind suferinţa pe care i-o pricinuia fiece cuvânt rostit. Valdivia privi îndelung spre bătrân; în mintea lui de războinic încercat cântări toate laturile. Trei mii de arcaşi ar fi fost un ajutor de seamă pentru oamenii lui, dar poate că era vorba, pur şi simplu, de un vicleşug. Într-adevăr, Cayumanque se arătase până atunci un indian prietenos şi paşnic, dar zvonurile care sosiseră arătau că răscoala se întindea şi părea să capete un caracter naţional; era într-adevăr ciudat că această căpetenie araucană nu se găsea alături de celelalte triburi. Se uită la Lautaro şi acesta îi înfruntă privirea cu capul sus, senin; în clipa aceea, în mintea lui Valdivia se desfăşură fulgerător întreaga viaţă a lui Lautaro de când acesta se afla lângă el. Îşi dădu seama cu uimire că, deşi Lautaro era de atâta timp pajul său, nu ar fi putut spune că îl cunoaşte. Indianul fusese întotdeauna o fire închisă, de nepătruns; niciodată nu-şi deschisese sufletul. Nu ştia ce simţăminte, ce gânduri îl frământă; cu alte cuvinte, nu ştia dacă se schimbase ceva în viaţa lui, în firea lui; după trei ani de

când îl slujea, Valdivia nu ştia dacă pajul era într-adevăr „pajul său” sau era încă acelaşi indian pe care îl adusese cu el într-o noapte de la Andalien.

Lautaro nu fusese o slugă în casa lui Valdivia, ci mai mult un captiv, nu fusese „un slujitor la curtea sa”, ci mai mult un prins de război pe care-l adusese în tabăra lui. În felul de a fi al lui Lautaro era însă atâta seninătate şi atâta hotărâre, încât conchistadorul zâmbi încă o dată plin de încredere şi îi spuse:

— Iată încă trei mii de arcaşi care vor spori rândurile războinicilor tăi!

Lautaro dădu uşor din cap, iar căpetenia, făcând o plecăciune adâncă, părăsi încăperea.

La Concepcion, în noaptea aceea fu o forfotă şi un dute-vino necontenit. În sfârşit, soldaţii îşi luară rămas bun de la ai lor şi, punându-şi platoşele strălucitoare, coifurile împodobite cu pene şi săbiile grele, încălecară pe cai şi-l aşteptară pe conchistador să-i inspecteze. Oraşul trăia într-o atmosferă de război; aşezat la hotarul Araucaniei, oricând se putea aştepta la un atac, care, ori din ce parte ar fi venit, ar fi adus nenorocire şi moarte.

Conchistadorul se apropie călare pe un armăsar falnic. Era îmbrăcat ca un prinţ. Avea o mantie ţesută cu fir verde şi purpuriu, împodobită din belşug cu argint şi aur; pieptul îi era apărat de o platoşă tare, iar pe cap purta un coif de oţel strălucitor, străjuit de o egretă cu smaralde. În pasul rar al calului, începu să-şi treacă în revistă soldaţii. Ici şi colo, aceştia ţineau în mână torţe şi, în lumina lugubră, ochii cailor luceau ca nişte bani de aramă. Feţele bărboase ale ostaşilor păreau aproape stacojii şi luceau de sudoare; în vârful coifurilor unora fluturau panaşe roşii, iar pe scuturi se aflau inscripţii sau felurite embleme. Steagurile împăratului Carol al V-lea fâlfâiau în noapte ca nişte păsări uriaşe. Când Valdivia se apropie, Lautaro sună din trâmbiţă şi toţi războinicii săi tropăiră pe loc, stârnind un duduit ca de cascadă. Mândru de puterea lui, încrezător în forţa de neînvins a oamenilor săi, conchistadorul trecu în fruntea trupelor şi porni în marş. Se scurseră archebuzierii, după ei

cavaleria şi, în cele din urmă, Lautaro cu arcaşii lui. Locuitorii se uitară după ei până ce ostaşii se pierdură în noapte; apoi multă vreme auziră bubuitul tobelor şi strigătele indienilor, care se îmbărbătau în timpul înaintării.

Trupa mărşălui până la minele de la Quilacoya. Conchistadorul, hotărât să evite o surpriză, dădu ordin să se clădească un fort şi închise în el pe cei douăzeci de mii de indieni care munceau acolo. Reţinut de aceste lucrări, pierdu zile preţioase, deoarece în acest timp răscoala se întindea în toată ţara şi războinicii lui Caupolican, marea căpetenie de război, înaintau tot mai departe, nestăviliţi. De la mine, Valdivia se îndreptă spre Puren, ca să ia în drum întăriri şi trecu pe la fortul Arauco, care fusese nimicit de Caupolican îndată după marele sfat al căpeteniilor. Şi mai mânios la vederea ruinelor fortului său, conchistadorul ordonă continuarea marşului spre Tucapel, unde spera să găsească trupe spaniole de întărire. În ziua de 24 făcu un popas cu toată oastea; puse pe preotul care-l însoţea să slujească o liturghie şi apoi, cu oamenii săi de încredere, se sfătui asupra planului de luptă.

În timpul acesta, Lautaro fusese vestit de unul din yanaconi că o căpetenie de vază dorea să-l vadă. Stând jos în preajma taberei sale, Lautaro porunci cu toată trufia ca necunoscutul să fie adus în faţa sa; uimirea lui nu avu margini când văzu că acesta era Cayumanque, căpetenia din Arauco. De astă dată, privirile lui Cayumanque nu mai erau nici mohorâte, nici părinteşti, ci reci ca un pumnal; încet, dar hotărât, îi spuse lui Lautaro:

— Fiu al Araucaniei, neamul tău vine la tine ca să-ţi ceară ajutor. Toată suflarea seminţiei noastre aşteaptă sfârşitul acestei lupte: Arauco s-a ridicat împotriva cotropitorului străin. În mâinile tale se află săgeata de război; în mâinile tale am încredinţat săgeţile a trei mii de războinici. Ajută-ne! Foloseşte aceste săgeţi împotriva cotropitorului, nu împotriva fraţilor tăi.

Lautaro înţelese atunci fapta căpeteniei în toată măreţia ei; îşi aminti de dispreţul cu care-l privise când acesta îi făgăduise lui Valdivia să-i dea ajutor cu cei trei mii de

războinici ai lui şi se ruşina de greşeala sa. Căpetenia îi dăduse o pildă de iubire de ţară şi de şiretenie.

— În mâinile mele se află săgeata de război – răspunse Lautaro.

Dar nu făgădui şi nu lămuri nimic. Căpetenia văzu totuşi hotărârea din privirea lui şi, fără să mai rostească o vorbă, se îndepărtă, bucuros că araucanii aveau acum un luptător chiar în rândurile spaniolilor.

În timpul nopţii, spaniolii, după obiceiul lor, aprinseră focuri mari şi rămaseră de veghe. Dar nu se întâmplă nimic. Totuşi în văzduh plutea o ameninţare; prea adâncă era liniştea pădurii ca să fie firească. Forfota umbrelor şi săgeţile tainice care îl urmăriseră pretutindeni în cea dintâi expediţie împotriva araucanilor nu-i speriaseră pe spanioli. Acum însă în tufişuri nu se auzea nici un foşnet. Părea că toţi araucanii ascultau de o singură poruncă, aşteptau, ascunşi într-un loc anumit, clipa prielnică spre a se năpusti asupra spaniolilor cu toată înverşunarea.

Pentru întâia oară în viaţa lui de războinic, Pedro de Valdivia se temea că a pornit spre moarte pe un drum fără întoarcere. I se părea că oştirea lui era neînsemnată faţă de puterea acestor păduri şi a acestor munţi care ascundeau mânia unui popor întreg, a unui neam întreg. Se simţea încercuit; nu ştia unde se află vrăjmaşul, nici cine este; se spusese că răscoala s-a întins peste tot şi că indianul Caupolican avea câteva mii de războinici. De mai multe ori se simţi ispitit să se întoarcă; odată aduse vorba pe deoparte despre acest lucru; dar căpitanii săi, tineri, fără experienţă, îndrăzneţi, se împotriviră dispreţuitori. Totuşi conchistadorul ştia că, cu fiece pas pe care-l făcea în pădure, pătrundea tot mai mult într-o capcană din care nimeni nu putea spune dacă avea să mai scape cu viaţă.

În zorii zilei următoare, spaniolii porniră mai departe. Duşmanul nu se ivea de nicăieri. Valdivia, din ce în ce mai neliniştit, trimise înainte cercetaşi, ordonându-le să dea îndată de veste avangărzii dacă vedeau ceva suspect. Ceasurile treceau unul după altul şi cercetaşii nu se iveau de nicăieri. Obosit, conchistadorul ordonă să se continue

marşul. Deodată, un strigăt de groază se auzi dinspre capul coloanei. Pe pământ zăcea un braţ însângerat. Nimic altceva decât braţul; spaniolii recunoscură bucăţi dintr-un pieptar de piele albă al unuia dintre tovarăşii lor. Porniră mai departe, palizi, cu inima bătând, fără să scoată un cuvânt. Şi deodată, groaza lor nu mai avu margini: de crengile unor copaci atârnau capetele cercetaşilor spanioli şi peste tot, împrăştiate într-o înspăimântătoare neorânduială, resturi de trupuri ciopârţite.

Valdivia simţi un fior de moarte în spate. Privi spre ai săi şi nu spuse nimic; în inima lui se învălmăşeau spaima, mânia şi suferinţa. Trăgând de dârlogi şi dând mânios pinteni calului, trecu în fruntea trupelor sale şi, de data asta, cu o hotărâre bruscă, neclintită, înainta în căutarea duşmanului. Toţi ceilalţi, cu fălcile încleştate, strângeau aprig mânerele săbiilor. Ajunseră în cele din urmă pe o colină; de acolo se putea vedea în depărtare fortul Tucapel. Totul părea liniştit, ca şi cum nici o fiinţă omenească n-ar fi călcat vreodată prin locurile acelea singuratice. Apropiindu-se, zăriră cu uimire deasupra zidurilor fortului trâmbe de fum. Valdivia avu o presimţire; când ajunse mai aproape, nu se mai îndoia: ceea ce se înfăţişa ochilor săi nu mai erau decât ruinele fortului Tucapel. Ce se întâmplase cu apărătorii lui? Ce se întâmplase cu întăririle pe care el nădăjduia să le găsească acolo? Toţi priveau uluiţi silueta mohorâtă a fortului, când un vuiet groaznic, asurzitor cutremură văzduhul:

— Indienii! … Indienii! …

În faţa soldaţilor spanioli răsări ca un tăvălug o gloată deasă de araucani, strigând şi aţâţându-şi duşmanii la luptă. Valdivia dădu pinteni calului, care se ridică în două picioare, înspăimântat şi, fără să mai şovăie, îşi împărţi oastea în companii, trimiţând prima companie să înfrunte năvala araucanilor.

CONCHISTADORUL ŞI EROUL

Începu una din luptele cele mai sângeroase pe care le pomeneşte cronica cuceririi spaniole în Chile. Compania întâia spaniolă era comandată de un ofiţer viteaz numit Bobadilla. Acesta se năpusti cu călăreţii săi asupra primului şir al araucanilor. În faţa navalei turbate a cailor, războinicii araucani se prăvăliră la pământ ca nişte făpturi de ceară, iar spaniolii înaintară o bună bucată de vreme în galop întins. Crezând că vor dobândi repede izbândă, Bobadilla şi ai lui străpunseră cu lăncile ceea ce ei crezură că e ultima linie a araucanilor. Oştirea lui Caupolican se deschisese ca un evantai, lăsându-i pe călăreţii duşmani să pătrundă în sânul ei; apoi Bobadilla fu învăluit repede din ambele părţi. Valdivia îl pierdu din vedere. Totul ţinu doar câteva clipe; ghearele araucane se deschiseră curând din nou şi în, mijloc rămase doar un morman de leşuri şi de cai sfârtecaţi. Caupolican nimicise cu o repeziciune de necrezut una din cele mai bune unităţi ale conchistadorului.

O clipă spaniolii părură că şovăie. Valdivia ordonă îndată aghiotantului său să atace cu toţi oamenii pe care-i avea. În tot timpul acesta, Lautaro aştepta pe un colnic cu arcaşii lui; Valdivia îl păstra pentru ultima clipă.

Al doilea batalion spaniol se repezi în galop întins împotriva araucanilor; de data aceasta se ciocniră pieptiş; indienii nu se răsfirară, ci dimpotrivă îşi îngroşaseră rândurile în aşa fel, încât spaniolii se loviră de un adevărat zid de suliţe şi măciuci. Această luptă se sfârşi chiar mai repede şi mai uimitor decât cea dinţii. Spaniolii fură măcelăriţi aproape chiar în clipa când se ciocniră cu duşmanul. Fulgerător, Valdivia îşi dădu seama de primejdia cumplită care-l pândea; era pe cale de a fi învins de doi duşmani îngrozitori: surpriza şi inferioritatea numerică. Nici

el şi nici oamenii lui nu se gândiseră vreodată că vor avea de înfruntat o oştire de zece mii de araucani bine înarmaţi, cu un plan de luptă alcătuit dinainte şi care să dea dovadă de un asemenea curaj, de o asemenea hotărâre de a învinge. Conştient că în acele clipe se decidea soarta lui, ca un adevărat aventurier ce era, hotărî să rişte totul pentru tot şi se repezi în fruntea trupelor sale chiar spre inima oastei araucane.

Caii porniră întâi la trap, apoi trecură la galop şi, în cele din urmă, se năpustiră în goană aprigă; pământul duduia; ochii cailor ieşiseră aproape din orbite, cozile le fluturau în vânt, urechile ciulite prevesteau primejdia. Călăreţii strigau:

— La luptă, spanioli!

Indienii răspunseră cu ţipetele lor înfiorătoare ca ale fiarelor sălbatice. Când se ciocniră, s-ar fi zis că tot pământul se cutremură. Spaniolii trecură peste primele rânduri ale duşmanului retezând braţe, capete, picioare; săbiile mari cădeau ca nişte coase ale morţii peste trupurile goale ale indienilor. Suliţele, săgeţile, pietrele pe care araucanii le zvârleau cu praştiile se ciocneau de scuturi şi de platoşe, pricinuind doar zgârieturi. Pumnalele spaniolilor tăiau însă ca fulgerul. Caupolican îşi strigă măciucaşii: tinerii cei mai voinici, cei mai buni războinici ai săi, arma cea mai puternică din Arauco. Aceştia îşi cumpăniră măciucile grele, mari cât trunchiurile de copac şi le lăsară să cadă peste duşmani, doborând grămadă până şi caii, cu şira spinării ruptă. Pământul era scăldat în sânge; chipurile războinicilor abia se desluşeau. Era epoca luptelor corp la corp, când luptătorii se vedeau şi se cunoşteau după nume, epoca în care se bătea om cu om, epoca eroilor şi duelurilor izolate când oamenii, în plină luptă, se opreau ca să se odihnească, să se răcorească, pentru ca după aceea să se înfrunte cu şi mai multă înverşunare. Potrivnicii îşi zvârleau unul altuia ocări sau chiar stăteau de vorbă unii cu alţii şi fiecare din părţi se îmbărbăta cu strigătele sale de război. Era timp şi pentru cuvântările comandanţilor către luptători şi pentru ca generalii să-şi schimbe tactica chiar pe câmpul de luptă.

Năvala spaniolilor fu atât de cumplită, atât de vijelioasă, încât culcă la pământ duşmanul. Valdivia prinse inimă şi, strigând: „La luptă spanioli!”, începu să dea pilde de măiestrie în retezarea capetelor araucanilor.

Bătrânele căpetenii ale triburilor priveau lupta de pe un dâmb apropiat; în sufletele lor, bucuria izbânzii se schimbase mai întâi în îndoială, apoi în deznădejde. Era aproape de necrezut că războinicii lui Caupolican, după ce fuseseră atât de aproape de izbândă, să se găsească acum în apărare, ba chiar să dea înapoi. Cu ochii lui ageri şi blânzi, Colo-Colo privea cele ce se petreceau, fără să spună o vorbă. În privirile sale ardea o credinţă nestrămutată. Cayumanque se uita ţintă spre colnicul pe care se afla Lautaro cu arcaşii lui. „E oare cu putinţă gândea el – să ne fi trădat? Ne va părăsi în aceste clipe hotărâtoare pentru neamul său?” Ochii lui nu-i puteau da încă răspunsul la aceste întrebări.

Deodată, văzduhul fu străbătut de un şuierat sfredelitor, ca o săgeată nevăzută. Era semnalul cu care Lautaro îşi aduna războinicii. Spaniolii simţiră că-i străpunge un fior; pentru o clipă încremeniră cu săbiile în mână şi se priviră nedumeriţi; conchistadorul se uită spre locul de unde se auzise trâmbiţa. Îndoiala şi teama îi ţintuiră locului pe toţi, dar îndată după aceea continuară să lovească ucigător. Caupolican şi ai lui dădeau mereu înapoi.

În timpul acesta, sus pe colnic, pe calul său falnic, cu suliţa strânsă voiniceşte sub braţ, Lautaro vorbea războinicilor:

— Fii ai Araucaniei! Priviţi cum fug acei îndrăzneţi învinşi, întinând astfel faima de viteji pe care araucanii au câştigat-o într-o mie de ani. Vă veţi pierde legea dacă astăzi nu veţi şti să vă apăraţi cu înverşunare, împotriva cotropitorilor străini, datinile şi drepturile şi veţi ajunge robi. Nu v-am adus aici ca să vărsaţi sângele fraţilor voştri, ci ca să vă dezrobiţi ţara şi să lăsaţi lumii o amintire veşnică. Vedeţi ce istoviţi sunt spaniolii, aproape că nu mai au vlagă; de pe zăbalele cailor lor curge sudoare şi sânge. Să schimbăm această înfrângere în cea mai frumoasă izbândă a

araucanilor. Să le arătăm cu braţele noastre că ţara aceasta nu e încă subjugată. Războinici araucani, pentru dezrobirea noastră, pentru apărarea pământului nostru, la luptă!

Un strigăt nesfârşit întâmpină cuvintele căpeteniei, care în clipele acelea îşi înscria numele în istoria Americii. Lautaro îşi struni calul şi, încrezător în oamenii săi, se repezi pe colnic în jos împotriva trupelor biruitoare ale lui Valdivia. Văzându-se loviţi din flanc, spaniolii se zăpăcită şi se împrăştiară. În primele clipe nu-şi dădură seama ce se întâmplă, dar văzându-l pe Lautaro înaintând în fruntea indienilor săi, înţeleseră totul. Conchistadorul Valdivia nu avu nici măcar răgazul trebuincios ca să gândească; ochii lui rămăseseră pironiţi asupra lui Lautaro, la început măriţi de uimire, iar apoi de mânie şi dispreţ.

Lautaro fu numaidecât înconjurat de spanioli, dar el începu să se apere straşnic, ştiind să mânuiască foarte bine suliţa şi să-şi strunească armăsarul; dintr-o lovitură străpunse pe unul în coastă, apoi îşi săltă şi-şi întoarse calul, izbind şi rănind o dată, de zece, de o sută de ori. Suliţa lui străpunse piciorul unui spaniol şi, în sforţarea pe care-o făcu spre a o scoate, se rupse şi el rămase cu mâinile goale. Sărind de pe cal ca un tigru, apucă o măciucă de jos şi, învârtind-o deasupra capului ca pe un băţ, începu să lovească în stângă şi-n dreapta croindu-şi drum printre călăreţii spanioli, rănind şi ucigând, stârnind uimirea printr-o asemenea dovadă de vitejie şi putere. Yanaconii se revărsau după el, înfigându-şi săgeţile în fiece locşor de la încheieturile zalelor soldaţilor şi cailor spanioli. Văzând ajutoarele care-i soseau astfel şi uitându-se cum cad spaniolii ca seceraţi, Caupolican se năpusti din nou asupra vrăjmaşului cu războinicii lui. Pe dâmbul apropiat, căpeteniile triburilor se bucurau din toată inima de noua întorsătură pe care o luase lupta.

Lautaro părea că răzbate înainte cu un scop anume; nu-l opreau nici caii, nici săbiile, nici archebuzele; trecea printre toţi, iute ca o pasăre de pradă, puternic ca o puma. În cele din urmă păru că şi-a atins ţelul; plin de sânge, scăldat în sudoare, se găsi faţă în faţă cu conchistadorul Valdivia. Cei

doi bărbaţi se măsurară din priviri. Valdivia ar fi putut să-i fie tată lui Lautaro. Dar acum, în luptă, vitejia şi iscusinţa cu care mânuiau armele îi făceau deopotrivă. Stăteau faţă în faţă. Don Pedro de Valdivia, căpitan în armata imperială a lui Carol al V-lea, încununat de glorie în Flandra şi la Pavia, la Florenţa şi Roma, în Venezuela şi Peru, cuceritor al pământului chilian, comandant vestit, spadasin cu faimă şi Lautaro, fiul pădurii, un copil încă, cu cartea vieţii nescrisă, frumos la trup şi la minte, apărător al pământului său, ocrotit de duhurile araucane…

Unul, îmbrăcat în oţel, apărat de o platoşă de argint, cu coiful împodobit cu pene şi cu o sabie zdravănă în mână, celălalt, cu pieptul acoperit doar de un pieptar subţire de piele, cu pulpele goale, cu braţele goale, cu capul descoperit, doar cu o măciucă drept armă. Valdivia îl privea şi aproape că nu-i venea să creadă; era de neînchipuit: micul paj pe care îl crescuse în casa lui şi pe care-l credea câştigat pentru cauza spaniolilor se punea de-a curmezişul drumului, îi ameninţa stăpânirea şi chiar viaţa, ca trimis de o neagră soartă. Pentru întâia oară îşi dădu seama de marea sa greşeală: venise ca un străin printre oameni liberi, rămăsese un străin şi voia să-i stăpânească şi să le smulgă avuţiile cu preţui sângelui. Pe Lautaro îl luase cu sine într-o zi, ca o simbolică încercare de a câştiga pe cineva de partea stăpânirii spaniole, cu ajutorul învăţăturii şi al dragostei; dar egoismul său îl ţinuse departe de băiat şi îl împiedicase să vadă ceea ce se petrecea de fapt în această inimă tânără, răzvrătită. Acum era prea târziu. Stătea faţă în faţă cu Lautaro şi se simţea învins. Faţă în faţă cu întreaga Araucanie, faţă în faţă cu pădurile, cu munţii chilieni şi se simţea străin, nedorit, urât, pândit de moarte. Cu o expresie dispreţuitoare pe buze şi mânat numai de instinctul său de bătrân soldat şi aventurier, apucă hotărât sabia şi se pregăti de luptă.

Primele stele ale amurgului sclipeau în acea noapte de Crăciun pe cerul albastru. Crucea Sudului răsări în nemărginirea cerului ca un dar al divinităţii pentru fiinţele care se simt singure pe pământ. O adiere caldă aduse

mireasma pădurilor şi risipi duhoarea sângelui şi a morţii. Pe pământ, trupurile spaniolilor şi ale araucanilor zăceau învălmăşite, laolaltă cu mormanele de cai morţi, cu picioarele întinse într-un ultim zvâcnet de durere şi de neputinţă sau chinuite ca nişte sărmane făpturi părăsite. Lautaro îl privi pentru ultima oară pe conchistador şi, ridicându-şi şovăitor măciuca, îi spuse:

— Fugi, Valdivia, fugi!

Dar celălalt strigă:

— Ticălosule, ce-ai făcut?

Pentru a doua oară rosti Lautaro mărinimoasa lui rugăminte:

— Fugi, Valdivia, dacă nu vrei ca mâinile mele să-ţi plătească loviturile pe care le-a primit poporul meu!

Valdivia răspunse la aceste cuvinte cu o năprasnică lovitură de sabie, care căzu peste mâna lui Lautaro; sângele ţâşni, dar braţul indianului răspunse iute la lovitură; măciuca lui se prăvăli din plin peste coiful spaniolului, despicându-l de sus până jos. Valdivia scuipă sânge, se clătină pe picioare, dar atacă din nou. Izbind cu sabia când într-o parte, când în cealaltă, îl urmărea pe Lautaro, care sărea în jurul său, ferindu-se sprinten ca o pisică şi aşteptând să se deschidă un gol în apărarea potrivnicului pentru a-i da lovitura hotărâtoare. Sabia cădea mereu peste măciucă, din care zburau când şi când aşchii.

Conchistadorul lovea din ce în ce mai încet. Lupta se prelungea. Lautaro era neobosit şi părea că se bucură de înverşunarea luptei. Căpeteniile priveau de departe încăierarea. Colo-Colo zâmbea. „Două neamuri luptă vestind o lume nouă – gândea el. Izbândă nu va întârzia să vină” – şi zâmbea.

În preajma celor doi luptători, războinicii araucani îşi vedeau mai departe de îndeletnicirea lor nimicitoare; spaniolii piereau unul câte unul; căzuseră toţi faimoşii căpitani ai cuceririi spaniole, cei mai buni tovarăşi de lupte ai lui Valdivia; pieriseră şi Andres de Villarroel şi Juan de las Penas şi Juan de Lamas şi Diego Oro, toţi căzuseră vitejeşte, luptând până la ultima suflare. Valdivia era

istovit, braţul lui se mişca anevoie şi sabia îi atârna fără vlagă. Lautaro se apăra mereu sprinten, mlădios, întrecându-se în şiretlicuri, vioiciune şi putere. Conchistadorul se năpusti asupra lui pentru ultima oară, copleşindu-l cu o ploaie de lovituri pe care Lautaro abia le putea stăvili; una din aceste lovituri ce se abătu asupra lui se pierdu în aer şi atunci indianul, din spate, zvârli măciuca din răsputeri, fulgerător, aşa cum îşi repede o fiară laba, trăsnindu-şi potrivnicul sub ceafă; lovitura fu hotărâtoare; platoşa spaniolului sări cât colo sfărâmată şi, prin ochiurile zalelor, sângele ţâşni gâlgâind. Conchistadorul căzu greoi la pământ şi rămase nemişcat la picioarele lui Lautaro, învins, el, care nu cunoscuse vreun potrivnic vrednic de sine, care biruise în mii de lupte, el, căpitan al lui Carol al V-lea…

Lupta se sfârşise; dintre spanioli nu mai rămăsese în viaţă decât Don Pedro, care, rănit greu, doborât, trebuia să înfrunte curând judecata marelui sfat al căpeteniilor de triburi. Caupolican îl întâmpină pe Lautaro cu bucurie şi adâncă preţuire; Colo-Colo îl numi izbăvitorul araucanilor şi îl pofti să stea jos, alături de el, în sfat.

Araucanii se bucurară nespus de această primă izbândă; ei puseră la cale mari serbări şi trimiseră vestitori în toate colţurile ţării, îndemnând triburile să se răscoale şi să împărtăşească biruinţa cu ei; numele lui Lautaro avea să facă ocolul ţării pe buzele vestitorilor avea să fie auzit de indieni şi de spanioli, cu uimire, cu cinste; avea să se ducă faima, să se afle pe buzele tuturor, să intre în legendă. Spaniolii vor tremura la auzul lui şi indienii îl vor rosti cu evlavie, ca pe o rugăciune de mulţumire adusă duhurilor, care, în sfârşit, trimiseseră pe izbăvitorul pământului chilian.

Colo-Colo era mai-marele sfatului; alături de el şedeau Lautaro, Caupolican şi apoi, aşezaţi roată, celelalte căpetenii. Începu judecata conchistadorului şi îndată se vădiră două tendinţe în rândurile căpeteniilor: aceea a lui Lautaro, care cerea îndurare pentru viaţa lui Valdivia şi alta a acelora care cereau să fie osândit la moarte. Lautaro îşi rostise părerea şi temeiurile lui găsiră ecou adânc în inimile

celor mai mulţi, când se întâmplă ceva groaznic, ceva ce se petrecu atât de repede, încât nu putu fi înlăturat. Una dintre căpetenii se ridică pentru a-şi spune cuvântul şi, înflăcărându-se, se îndreptă spre prizonier.

— Pentru a ne pleca urechea la un învins – spunea, el – vreţi să pierdem vremea şi să întârziem pregătirile?

În mână ţinea un ciomag pe care-l bălăbănea ameninţător; dintr-o dată şi spre uluirea tuturor, se apropie de Valdivia şi, înjurând mânios, îl lovi atât de năprasnic în cap, încât conchistadorul, fără a scoate un geamăt, căzu la pământ, mort pe loc. Lautaro şi Caupolican se repeziră la indian şi voiră să-l pedepsească pentru îndrăzneala lui, dar glasul lui Colo-Colo îi opri şi ei trebuiră să se potolească, lăsând lucrurile aşa cum se întâmplaseră pentru a nu stârni o dezbinare ce ar fi pus în mare primejdie lupta abia începută.

Aşa a murit, moarte josnică şi cruntă, conchistadorul Don Pedro de Valdivia, întemeietorul oraşului Santiago, soldatul aventurier care plecase din Spania, mânat de legenda fantastică a aurului din America şi care visase să-şi făurească un imperiu în singurătăţile australe, unde nici un alt om să nu-l poată umbri.

Dar dacă sfârşitul i-a fost nefericit şi mai nefericită a fost soarta leşului său. Indienii puseră stăpânire pe el şi, îndepărtându-se ca să nu mai fie struniţi de Lautaro şi de bătrânele căpetenii, săvârşiră cele mai groaznice cruzimi. Cu un cuţit pescăresc îi scoaseră inima, îi descărnară oasele lungi şi făcură din ele fluiere; apoi îi goliră ţeasta şi băură din ea vin până se îmbătară. Cruzimea araucanilor era vestită; să nu uităm că ei erau sălbatici şi uneori chiar canibali. După unele versiuni, Valdivia n-ar fi murit de o lovitură de măciucă, ci ar fi fost schingiuit pe îndelete; se spune că indienii l-au legat de un stâlp, i-au tăiat braţele şi le-au mâncat în faţa lui; la fel au procedat şi cu pulpele sale, după cum relatează istoria; dar toate acestea pot fi admise doar ca legendă.

După sacrificarea lui Valdivia, fură adunaţi toţi războinicii araucani pentru a asculta hotărârile sfatului. Caupolican

începu să vorbească arătând cum crede el că trebuie să fie dus războiul; îmbărbătat de izbânda dobândită, fu de părere ca indienii să năvălească în oraşele spaniole, grăbind astfel sfârşitul luptei. Merse chiar până acolo, încât spuse pe departe că ar trebui să pornească împotriva Spaniei şi să nimicească prin luptă împărăţia!

Când Lautaro se ridică să vorbească, fu primit cu o larmă însufleţită: după izbânda de la Tucapel, el era omul cel mai iubit. Cu o mişcare senină, dădu cinstirea cuvenită căpeteniilor, apoi se întoarse spre războinici; glasul lui era plăcut dar hotărât; rostea vorbele într-un chip ciudat, obicei pe care-i căpătase cât trăise printre spanioli: frazele sale erau mai lungi şi mai răsunătoare decât ale celorlalţi indieni. Învăţase să ţină cuvântări, ascultându-l pe Don Pedro de Valdivia. Îşi însoţea vorba cu gesturi mândre, aproape mânioase, înflăcărând, cucerind inimile.

— Caupolican a spus că luptăm pentru dezrobirea noastră – începu el – şi este adevărat; dar eu nu vreau ca acum când putem învinge, să ne zvârlim înainte orbeşte şi să pierdem totul. Să fim cumpătaţi, să ne ţinem firea, să chibzuim fiecare pas şi să nu ne lăsăm îmbătaţi de o înflăcărare deşartă. Să lăsăm ca vremea să desăvârşească ce mai rămâne de făcut.

Cuvintele lui sunau ciudat pentru araucani, obişnuiţi cum erau cu vorbăria sforăitoare, cam găunoasă a căpeteniilor. Lautaro se adresa minţilor; cuvintele lui erau ca nişte lovituri de măciucă, limpezi, simţite.

— L-aţi ucis pe Valdivia şi pe ai lui şi aţi nimicit o întăritură însemnată. Dar spaniolii au să vină să se răzbune îndată ce veştile au să ajungă în oraşele lor. Să deschidem duşmanilor drumul; să-i lăsăm să vină mânioşi, în goana cailor, pentru ca după aceea să nu se mai poată întoarce. Să-i momim în străfundul pădurilor noastre, să-i înecăm în ape şi în mlaştini, să-i ucidem în munţii înalţi şi aspri. Aici e leagănul nostru, aici luptă bine araucanul, dar nu şi spaniolul, care ştie să mânuiască sabia numai în întăriturile lui.

Era atâta înţelepciune în cuvintele sale şi o cunoaştere

atât de adâncă a spaniolilor, încât indienii îl ascultau ca pe un Dumnezeu şi nu îndrăzneau să-l întrerupă nici măcar cu strigătul obişnuit: „Aşa este!” Vorbi astfel îndelung, lămurind cum înţelegea el că trebuie dusă lupta, arătând în amănunt câţi luptători aveau spaniolii şi cum se băteau aceştia.

— Să-i aşteptăm în toate trecătorile care duc spre Arauco – încheie el. Iar dacă frica o să-i împiedice să vină să ne caute, atunci noi, războinicii din Arauco, să coborâm până în oraşele lor şi să-i scoatem cu sila din case.

Ultimele cuvinte rostite cu dispreţ batjocoritor stârniră strigătele înflăcărate ale indienilor. Caupolican se ridică în picioare şi, cerând să se facă linişte, se întoarse spre Lautaro şi spuse:

— O! Bărbat care ai sporit faima araucanilor, tu ai mântuit pământul nostru, scăpându-l din ghearele asupritorilor. Numai ţie ţi se datoreşte această biruinţă! Prieteni – adăugă el, întorcându-se către sfat – fapta lui e atât de vrednică de răsplată şi de cinstire, încât, cu puterea pe care mi-aţi încredinţat-o, îl numesc de astăzi înainte ajutor al meu în treburile de căpetenie ale războinicilor din Arauco!

În tabăra araucanilor izbucniră strigăte voioase. Lautaro fu numit căpetenie, cu tot tipicul obişnuit la araucani; apoi se dădură tot felul de petreceri în cinstea lui; întâi întreceri în dibăcie: salturi, lupte şi *chueca;* după aceea, când se lăsă noaptea, dănţuiră în jurul focurilor şi, în cele din urmă, mâncară şi băură ca de obicei până se îmbătară.

Caupolican şi Lautaro stăteau de vorbă cu celelalte căpetenii, când deodată sosi în goană un vestitor, fără suflare, lac de năduşeală şi plin de praf.

— Căpetenie, căpetenie – îi strigă el lui Caupolican – pândarii tăi au fost puşi pe fugă, străjile ucise. Vino repede să-ţi ajuţi războinicii... Prin ţinutul Elicura coboară paisprezece luptători spanioli, îmbrăcaţi cu platoşe tari; au şi nimicit două cete de suliţaşi de-ai tăi.

— Avea dreptate Lautaro – spuse Caupolican. Răzbunarea lor nu întârzie... Noaptea asta sunt

paisprezece, mâine au să fie o sumedenie... Să mergem să dregem lucrurile chiar acuma...

— Mă duc eu – zise Lautaro. Tu rămâi aici cu grosul războinicilor; am să iau cu mine doar o ceată de luptători pe alese. O să ştim noi să venim de hac acelor îndrăzneţi.

În timp ce în tabără petrecerea nu contenise, iar războinicii se desfătau cu cântece şi jocuri, Lautaro îşi călăuzi oamenii pe un drum ascuns prin pădure, în întâmpinarea celor „Paisprezece Vestiţi".



CĂLĂREŢII CĂZUŢI ÎN CAPCANĂ

Căpitanul Gomez de Almagro şi treisprezece viteji plecaseră din fortul Puren spre Tucapel, fără a cunoaşte încă soarta pe care o avuseseră soldaţii lui Valdivia; drumul pe oare urmau să-l facă nu era decât de optsprezece leghe, dar între cele două forturi se înălţa şirul munţilor Nahuelbuta, cu tufişurile lor dese şi cu potecile tăiate prin păduri de nepătruns.

Cei paisprezece spanioli înaintau pe armăsari sprinteni, înarmaţi cu lăncii şi săbii, împovăraţi de platoşe care scânteiau ca nestematele în bătaia soarelui de ianuarie. Cu mare uimire vedeau că indienii îi lăsau să treacă fără să-i atace sau fugeau pe drumeagurile ascunse ale munţilor. Căpitanul Gomez de Almagro, obişnuit cu dârzenia araucanilor, începu să se teamă de o capcană; mergând mai departe, bănuiala sa spori, cu toate că de data aceasta din pricini felurite. Când îi vedeau trecând, unii indieni le strigau:

— Încotro vă duceţi, creştini? I-am şi făcut seama guvernatorului vostru!

Să fie cu putinţă o astfel de nenorocire? Pe feţele spaniolilor se oglindea neliniştea; dar, aventurieri căliţi în focul a mii de lupte, nu-şi împărtăşeau aceste temeri, ci înaintau dârzi, fără a scoate o vorbă, hotărâţi să descopere taina pădurii care-l înghiţise pe conchistador.

În timp ce străbăteau o potecă îngustă care urca şerpuind pentru a ajunge la un podiş întins, fură atacaţi pentru întâia oară de araucani. De pe potecă se putea zări în fundul prăpastiei un lac cu apă albastră, neclintită, încrustată între stânci ca o oglindă în care cerul se tot privea fără să obosească şi unde norii amurgului treceau fără să lase urme, ca nişte lebede aeriene. Indienii săriră

asupra spaniolilor, din copaci, de pe stânci, învârtind în mâini măciucile lor grele. Se încleşta o luptă scurtă şi înfrigurată, chiar la marginea prăpastiei. Cu o mână strunind caii care tropăiau pe loc nervoşi şi aproape că lunecau în prăpastie şi cu cealaltă dând lovituri, spaniolii răzbiră până la capătul drumeagului şi puseră stăpânire pe o parte a podişului înverzit.

Văzându-i dârzi pe caii lor, întărâtaţi de focul luptei din care abia scăpaseră şi cu lăncile căutând în aer trupurile duşmanilor, Lautaro se hotărî să-i înfrunte. Se iscă o adevărată întrecere; pe podişul îngust, străjuit de lanţurile munţilor, sub cerul senin de vară şi sub soarele care-şi arunca razele ca o ploaie de foc pe zalele cailor şi pe pielea goală a indienilor, potrivnicii se încăierară corp la corp. Aruncându-se în luptă, araucanii, după obiceiul lor, începură să chiuie şi să sune aspru şi răguşit din cornuri; spaniolii, la rândul lor, atacară cu strigătul: „La luptă, pentru Spania!”

În cea dintâi ciocnire, spaniolii îşi rupseră lăncile de măciucile indienilor; se retraseră şi atacară din nou în plină goană, mânuind acum săbiile împotriva măciucilor lui Lautaro şi ale tovarăşilor săi. Vuietul ciocnirii fu asurzitor; sângele ţâşni din toate părţile, pătând argintul scuturilor şi hamurile curate. Trupurile păreau că nu simt nici cele mai groaznice răni; loviturile curgeau cu o adevărată turbare; tăişul săbiilor sfâşia pielea negricioasă a indienilor ca şi cum ar fi fost mătase; Lautaro lovea în stânga şi în dreapta cu măciuca lui şi, cu fiece lovitură, dobora în genunchi un cal sau zvârlea în aer o bucată de armură. Unul dintre spanioli, numit Cortez, primi o lovitură în cap atât de năprasnică, încât scăpă sabia şi, ameţit, se lăsă dus de calul său care fugea orbeşte, până când, venindu-şi în fire, apucă din nou frâul, căută o lance şi-şi lovi adversarul cu atâta înverşunare, încât îl străpunse printre coaste dintr-o parte în cealaltă; înainte de a scoate însă lancea din trupul ce se prăbuşea la pământ, primi o altă lovitură în ceafă care îl dădu grămadă jos de pe cal şi, de data aceasta, pentru totdeauna.

Spaniolii cădeau luptând vitejeşte; nu le erau de prea mult folos nici zalele subţiri de metal, nici pieptarul din două piei; voinicii araucani loveau zdravăn ca nişte uriaşi şi păreau că nu cunosc oboseala.

Soarele începea să scapete; nori deşi se îngrămădeau pe cer, privind lupta; s-ar fi zis că iau şi ei parte la încleştarea dintre oameni, deoarece se năpusteau unii asupra altora ciocnindu-se cu mânie, pentru a se despărţi apoi şi a fugi să se ascundă, sfâşiaţi, dincolo de piscuri.

Luptătorii se îndepărtară unii de alţii pentru câteva clipe; spaniolii îşi puneau în rânduială armele şi dădeau cailor un mic răgaz ca să răsufle; indienii îşi întocmeau din nou rândurile; deodată o săgeată vicleană străbătu aerul şi se înfipse în ochiul spaniolului Moran. Săgeata pătrunse adânc; sângele ţâşni şi durerea îi smulse spaniolului un răcnet din piept. Blestemând cumplit, Moran, cu mâna lui, îşi smulse săgeata şi, o dată cu ea, ochiul; după aceea, sărind în şa, turbat de durere şi de furie, se năpusti asupra araucanilor urmat de tovarăşii lui; începu o nouă luptă, mai crâncenă şi mai înverşunată ca cea dinţii. Ajutat de ai săi, Lautaro înfruntă noul atac cu atâta dârzenie, ca şi când abia atunci ar fi început lupta. Nino căzu cel dintâi şi, după el, Diego Garcia se prăvăli la picioarele lui Lautaro, cu pieptul mutilat de o groaznică rană, urmat de Nereda şi de Manrique.

Cei „Paisprezece Vestiţi” care cutezaseră să pătrundă în pădurile din Nahuelbuta pentru a-şi scăpa comandantul se prăbuşeau unul după altul, plini de praf şi de sânge; peste ei aveau să crească mai târziu pe pământul araucan florile legendei.

Tunetul bubui în munţi aidoma glasului mânios al lui Dumnezeu. Cerul era negru şi norii învălmăşiţi se tălăzuiau de colo-colo cu încărcătura lor de fulgere. Furtuna se dezlănţui printr-o ploaie torenţială, iar după aceea, în timp ce fulgerele şi trăsnetele săgetau văzduhul, începu să cadă o grindină mare cât nuca, despărţind oamenii şi punându-i pe fugă înspăimântaţi. Cei câţiva spanioli care scăpaseră cu viaţă o luară la goană prin pădure, fără să mai ţină seama de indieni şi nu se opriră decât ca să se aştepte unii pe alţii

în preajma fortului Puren. După ce dobândise o nouă izbândă, Lautaro se trase spre inima ţinutului, în Arauco, pentru a se uni cu grosul taberei sale. Când ajunse aproape, unul dintre numeroşii săi vestitori ieşi înainte şi-i spuse:

— Lautaro, spaniolii din Imperial au aflat de moartea lui Valdivia şi l-au chemat pe căpitanul Francisco de Villagra, care vine de la Osorno, cu mulţi războinici, împotriva ta…

Lautaro ascultă fără ca pe chipul lui să se oglindească zvâcnetul inimii. Villagra venea spre el! Villagra, însoţit poate de toată suita, de slujitori, de… nu, nu, cu neputinţă, ar fi fost prea frumos…

— Unde o să se oprească? îl întrebă el pe vestitor.

— Se opreşte la Imperial, dar acum toţi îl aşteaptă în Concepcion.

— Toţi… – şopti Lautaro fără să vrea – toţi slujitorii lui?

— Da, Lautaro. Slujitorii lui indieni îl aşteaptă la Concepcion!

Lautaro scoase un strigăt de bucurie. Guacolda trebuie să fie printre ei… Romantismul luptei sale pentru neatârnarea ţării dobândea acum şi un farmec tineresc propriu; va lupta pentru a scăpa fata din mâinile cotropitorului; ca şi cavalerul medieval care ucide balaurul pentru a o scăpa pe doamna visurilor sale, tânărul indian se va năpusti asupra spaniolului pentru a răsplăti pe mica indiană, care, într-o noapte, îi îngrijise rana, în întunericul străin din Santiago. Cu zâmbetul pe buze, cu toată făptura încordată din pricina noii tulburări şi a apropierii noilor primejdii, Lautaro plecă să arate sfatului căpeteniilor de triburi cum crede el că ar trebui dusă lupta.

Era hotărât să năvălească cu o parte din cei mai buni războinici ai lui în Concepcion, cel mai bine întărit oraş spaniol de la miazăzi, mândria îndreptăţită a cuceritorilor, apărat acum de puternica oaste a căpitanului Francisco de Villagra.

VICTORIA DE LA MARIHUENU

Lautaro ajunse în tabăra cea mare şi rândui repede felul în care urma să se desfăşoare lupta. Îşi împărţi războinicii în şiruri, numind o căpetenie pentru fiecare şir; rândui tabăra aşa cum făceau spaniolii, punând străji, pândari şi cete înaintate; îşi strânse căpeteniile şi le învăţă arta războiului în funcţie de strategia şi de repartizarea forţelor; îi povăţui să aleagă locul cel mai potrivit pentru luptă, să scurteze drumurile, să-şi ascundă oamenii pentru a-l prinde pe duşman în capcană, să cucerească tunurile şi mii de alte amănunte pe care le învăţase în timpul răbdătoarei sale ucenicii pe lângă Don Pedro de Valdivia. Pe deasupra, fu de părere ca grânele să fie culese la vremea potrivită şi toamna să se strângă merinde; dar, cum vom vedea mai departe, acest înţelept sfat pentru împlinirea nevoilor războiului, din nefericire nu a fost urmat de araucani.

Pe de altă parte, Lautaro era înştiinţat la vreme despre mişcările duşmanului. Ştia că Francisco de Villagra fusese numit în Concepcion ca urmaş al lui Valdivia; vestitorii îi spuseseră că Villagra, a cărui tabără se afla pe malurile lui Rio Bueno, îndată ce aflase împrejurările în care îşi găsise moartea Valdivia, se îndreptase spre oraşul acestuia şi după aceea spre Imperial; străbătuse Araucania şi ajunsese la Concepcion; acolo îşi organizase forţele şi, cu o armată care, pe drept cuvânt, putea fi socotită una dintre cele mai puternice trimisă vreodată pentru cucerirea pământului chilian, plecase în căutarea duşmanului. Avea opt tunuri – de altfel pentru prima dată artileria grea urma să fie întrebuinţată împotriva araucanilor. Tunurile de bronz, bine calibrate şi montate pe dispozitive uşor de mânuit, nu erau încă puternice ca cele moderne, dar, fiind uşoare şi noi,

aveau să le fie de mare ajutor în lupta contra lui Lautaro.

Spaniolii trecură râul Bio-Bio în plină vară, pe plutele unor indieni care locuiau în apropiere; merseră apoi pe un drum între munţii de pe coastă şi mare, până în valea Aldalican; acolo constatară cu uimire că indienii îşi părăsiseră casele şi ogoarele semănate cu porumb, chiar în timpul culesului. Purtându-se cu sălbăticia lor obişnuită, ei făcură lanurile una cu pământul şi plecară mai departe. Ajunseră în munţii Marihuenu, care înaintează până în mare, ascuţiţi ca nişte ace; prin munţi, împărţindu-i în două, curge râul Chivilingo, care, înainte de a se arunca în apele mării, străbate o vale, unde spaniolii îşi aşezară tabăra.

Lautaro îi lăsă pe inamici să înainteze, iar el îşi rândui războinicii în vederea luptei; chiar în noaptea aceea, ocrotiţi de întuneric, în timp ce spaniolii dormeau liniştiţi lângă râu, o parte din războinicii araucani urcă pe înălţimile peste care Villagra abia trecuse. În zorii zilei următoare, trupele cuceritorilor porniră mai departe, de data aceasta suind pe drumeaguri înguste spre culmile munţilor Marihuenu. Ajungând sus pe pajişte, spaniolii se simţiră oarecum mai liniştiţi din pricina locurilor singuratice şi a vântului răcoros ce vestea apropierea oceanului. Deodată, lătratul unui câine îi făcu să asculte cu luare-aminte. Într-adevăr, câinele dăduse în vileag mişcările tainice ale araucanilor, deoarece aceştia se iviră îndată de pretutindeni, scoţând obişnuitele lor strigăte de război; şi chemându-şi duşmanul la luptă cu gesturi îndrăzneţe. Fără şovăire, Villagra îşi aşeză tunurile în prima linie, archebuzierii în spate, iar călăreţii îi trimise pe două rânduri pentru acoperirea flancurilor.

Lautaro se afla în fruntea oamenilor săi mândru, pe calul lui alb, cu un pieptar subţire de piele, ţinând în mână suliţa ascuţită, suna din corn prin singurătăţile muntelui. Numai douăzeci de ani avea căpetenia araucanilor şi la vârsta aceasta a poeziei şi a aventurii trebuia; să înfrunte puternica armată a lui Villagra. Ochii tuturor chilienilor erau aţintiţi asupra tânărului; pentru prima dată avea să lupte împotriva unor trupe spaniole, folosind ceea ce învăţase chiar de la spanioli. Priceperea, destoinicia şi vitejia lui

urmau să fie puse la încercare o dată pentru totdeauna. Dacă biruia şi de astă dată, libertatea poporului său ar fi fost întărită; dacă era învins, invazia şi cucerirea spaniolă n-ar mai fi întâlnit stavilă. Lautaro privea manevrele duşmanului cu toată liniştea; dăduse poruncă războinicilor săi să aştepte ca spaniolii să pornească cei dintâi la luptă. Indienii credeau în el ca într-un tânăr zeu. El ştia însă că puterea sa nu era supraomenească; îşi dădea seama că ei îl urmau cu o încredere oarbă şi nu încerca să-i dezamăgească. Această încredere a mulţimii, neşovăitoare, obştească, amestec de evlavie şi pornire războinică, era tocmai ceea ce îi trebuia lui pentru a învinge pe vrăjmaşi şi a întemeia un stat mare. Mai mult încă, ştia că spaniolii erau oameni ca şi el şi că puteau fi uşor învinşi prin viclenie, vitejie şi deşteptăciune.

Deci acolo, sub cerul munţilor de pe coastă, într-o caldă dimineaţă de ianuarie, ostile vrăjmaşe stăteau faţă-n faţă, gata să-şi măsoare puterile. Văzând că Lautaro nu se hotăra să înceapă lupta, Villagra dădu ordin cavaleriei să atace. Ca de obicei, aceasta fu întâmpinată cu pietre, cu săgeţi şi nu izbuti să treacă dincolo de primele şiruri ale indienilor. Spaniolii se întoarseră în liniile lor şi Lautaro aruncă înainte o ceată de războinici. Villagra îi primi cu salve de tun ucigătoare. Lautaro nu se tulbură; sună din corn şi alţi războinici porniră la atac. Indienii mergeau în rânduri de câte cinci, în adâncime şi astfel, şir după şir, ceată după ceată, încercară să meargă înainte, nestăviliţi, spre spanioli. Când o ceată era doborâtă, alta îi lua locul şi aşa la nesfârşit. Cei loviţi îşi dădeau drumul pe povârnişurile munţilor ca să nu fie prinşi de spanioli; aceştia erau uimiţi în faţa tacticii de luptă a duşmanului; nu-şi puteau închipui cum se născuse un plan de luptă atât de dibaci în mintea unor sălbatici! Villagra auzise vorbindu-se de Lautaro şi-şi amintea că-l văzuse pe străzile din Santiago ducând caii conchistadorului Valdivia; de data aceasta, numele căpeteniei indiene avea să se întipărească în minte cu litere de neşters. Spaniolii erau hărţuiţi din toate părţile; indienii luptau cu înverşunare năvălind mereu cu o

stăruinţă deznădăjduită.

Villagra ordonă din nou cavaleriei să atace. De astă dată însă soarta ei fu şi mai cumplită, deoarece araucanii, folosind o armă nouă, grozavă, o nimiciră în câteva clipe. Lautaro pusese să se facă nişte laţuri, împletite din tulpini de plante agăţătoare, care să poată fi legate de prăjini. Indienii aruncau laţurile spre capetele spaniolilor şi smuceau de ele; călăreţii erau smulşi de pe cai şi, odată la pământ, deveneau o pradă uşoară pentru suliţaşi. La un moment dat, însuşi Villagra fu smuls din şa în felul acesta şi scăpă de la pieire datorită ajutorului dat la timp de soldaţii săi.

Dar înfrângerea nu se opri aici. Când Lautaro văzu că spaniolii pierduseră o bună parte a cavaleriei, îşi aruncă indienii drept spre tunuri. La cea dintâi năvală, indienii uciseră unsprezece archebuzieri, iar la a doua, pe cei care mai rămăseseră. Araucanii puseră stăpânire pe tunuri şi le târâră după ei ca pradă de război. Acesta fu începutul sfârşitului, înspăimântaţi de dibăcia şi vitejia araucanilor, spaniolii hotărâră să coboare în valea Chivilingo spre a încerca să se apere acolo. Când îşi întoarseră însă caii într-acolo, zăriră în depărtare o nouă mulţime de războinici araucani, hotărâţi să le taie drumul. Pierzându-şi de-a binelea cumpătul, slăbiţi, înfricoşaţi, urmăriţi pas cu pas de indieni, spaniolii se căţărară pe stânci în sus, spre pisc.

La priveliştea cuceritorilor puşi pe fugă, Lautaro începu să râdă cu hohote; în dimineaţa aceea, nu numai că-i învinsese, dar îşi şi bătuse joc de ei, căci mulţimea de războinici pe care o văzuseră spaniolii nu era decât o gloată de femei şi copii araucani. Înarmaţi cu suliţe şi puşi acolo ca să sperie duşmanul. Când spaniolii ajunseră pe vârful Marihuenu, găsiră toate trecătorile astupate cu trunchiuri de copaci şi păzite de alte pâlcuri de indieni. Pierzându-şi capul, nu se gândiră decât cum să fugă mai repede; în faţa lor se deschideau două drumuri: unul ducea spre câmpiile de la miazănoapte, altul, pe marginea mlaştinii, spre ocean. Mulţi dintre ei apucară pe acesta din urmă şi acolo, sub loviturile necruţătoare ale araucanilor, îşi făceau seama

aruncându-se în prăpastie. Cal şi călăreţ se prăbuşeau în hău, înspăimântaţi şi istoviţi; răsuna un răcnet deznădăjduit, apoi trupul bufnea de o piatră netedă şi, în sfârşit, un val ştergea orice urmă. De sus, indienii se aplecau spre prăpastie şi se uitau la priveliştea morţii, blestemând. Ceilalţi spanioli care o luaseră spre miazănoapte, într-acolo de unde veniseră, fură urmăriţi fără răgaz de Lautaro şi de oamenii lui.

Când se înnopta, din puternica armată a lui Villagra nu rămăseseră mai mult de douăzeci de oameni. Araucanii, vlăguiţi şi ei de luptă, încetară urmărirea; spaniolilor nu le fu greu să treacă înapoi peste Bio-Bio, deşi pentru aceasta nu avură la îndemână decât patru mici canoe. La adăpostul întunericului, mereu cu teama în suflet, traversară râul, în pâlcuri. Bio-Bio era parcă un prieten al araucanilor; nestăvilit, maiestuos, oglindea în undele sale albăstrui scânteierea măreaţă a nopţii de vară şi totuşi abia dacă mişca luntrele; le lăsa să lunece ca şi când ar fi ştiut că purtau numai înfrângere şi că nu vor face decât să-i amărască pe spaniolii care-şi puseseră toată nădejdea în căpitanul Villagra.

Lautaro se gândi să se îndrepte îndată spre Concepcion; era nerăbdător ca o căpetenie biruitoare şi totodată ca un tânăr îndrăgostit. Guacolda se afla la Concepcion. Fără îndoială că Villagra, dându-şi seama că forţele lui sunt atât de slabe, va încerca o faptă deznădăjduită: să fugă spre Imperial sau poate spre Santiago... Lautaro nu putea să îndure gândul că ar fi cu putinţă s-o piardă pe Guacolda tocmai în clipa când ar fi fost atât de uşor să ajungă la ea. Îndată ce încetă urmărirea, chemă toate căpeteniile şi le spuse să se pregătească pentru a trece de îndată Bio-Bio. Dar aceştia nu împărtăşeau nerăbdarea care-l zbuciuma pe el: erau totuşi oameni şi se simţeau istoviţi; după lupta aprigă din ziua aceea nu era cu putinţă să le mai ceri încă o sforţare, îşi ascultară căpetenia fără tragere de inimă şi-şi spuseră părerea lor. Aprinzându-se, Lautaro îi dojeni cu asprime, dar mai apoi, cugetând în linişte, uitându-şi simţămintele şi ascultând de glasul înţelepciunii, îşi dădu

seama că au dreptate. Pentru a o cuceri pe Guacolda în acele împrejurări, ar fi fost nevoie de un efort supraomenesc. Doar un om putea s-o facă; ar fi fost mai curând o ispravă romantică, o faptă care să fie imortalizată de legendă sau de cântece. Dar el lupta pentru un ideal mai înalt decât propria sa fericire; în mâinile lui se afla dezrobirea ţării şi soarta neamului său; deci nu putea să păşească înainte orbeşte. A-şi arunca războinicii, în noaptea aceea, asupra oraşului Concepcion, ar fi însemnat o biruinţă copleşitoare sau o înfrângere deplină; totul s-ar fi petrecut la voia întâmplării. Hotărând să aştepte două zile pentru a-şi rândui din nou cetele de războinici, lucra cu înţelepciune şi-şi asigura izbânda.

Trei zile după înfrângerea spaniolilor la Marihuenu, Lautaro trecu Bio-Bio în fruntea războinicilor săi şi se opri în faţa oraşului Concepcion. În acele trei zile suferise mai mult decât în toată robia sa la Valdivia; în sufletul lui se întipărise adânc chipul micii indiene cu ochi blânzi şi cu o duioşie tăcută în priviri; nu putea să uite noaptea aceea de vară din Santiago; amintirea aerului primăvăratic, a cerului albastru, a miresmelor de portocali şi a căldurii unor mâini tinere care le strângeau pe ale lui se împletea în toate gândurile sale.

Când ajunse în faţa oraşului Concepcion, spaniolii fugiseră mai toţi din oraş. A doua zi după luptă, Villagra adunase consiliul municipal şi, după o scurtă consfătuire, se hotărî ca toţi locuitorii să părăsească Concepcion şi să fugă la Santiago. Îngrijorarea bieţilor oameni era de nedescris. În câteva ceasuri trebuiau să se pregătească de plecare şi să pornească la drum; zoriţi de comandanţi, care nu mai voiau să dea ochi din nou cu Lautaro, abia dacă avuseseră timp să-şi strângă lucrurile mai de preţ. În golful apropiat se aflau numai două vase; cu ele plecară copiii, femeile şi slugile; ceilalţi locuitori şi soldaţi porniră la drum pe jos. Călătoria avea să ţină mai bine de o lună! Mult a mai fost ponegrit căpitanul Villagra pentru această fugă ruşinoasă din Concepcion. Unii spun că, întâmpinând greutăţi la Santiago în legătură cu numirea sa ca guvernator, Villagra

proferase să părăsească lupta şi să se ducă la Santiago pentru a-şi aranja lucrurile el însuşi; alţii zic că victoria obţinută de Lautaro cu câteva zile mai înainte îl făcuse să înţeleagă că nu era cu putinţă să împingă mai departe cuceririle, cu puţinele trupe pe care le avea şi că s-a întors în capitulă după întăriri. Oricum ar fi, înainte ca Lautaro să poată intra pe porţile oraşului Concepcion, spaniolii de sub ordinele lui Villagra plecaseră de acolo, iar cele două vase pescăreşti pe care fuseseră îmbarcate slugile se îndepărtau semeţe de golf.

Guacolda se făcuse nevăzută aproape chiar din braţele tinerei căpetenii. Gingaşă şi duioasă, ea avea să rămână şi de aci înainte un vis în viaţa lui, un vis care-l va face să dorească cu sporită îndârjire deznodământul acelui război pe viaţă şi pe moarte. De pe vas, văzuse şi ea ca şi ceilalţi intrarea lui Lautaro în oraş; îl văzuse, după cum spune istoria, cuvântând războinicilor săi de pe înălţimea unei coline. Îndurerat de acea înfrângere, care numai pentru el era înfrângere, căci nimeni nu ştia ce se petrece în inima lui, Lautaro îngădui războinicilor săi să jefuiască oraşul şi, după aceea, să-i dea foc. În vreme ce flăcările se înălţau vijelioase şi lacome, în vreme ce fumul se îndrepta spre mare urmărind vasele, el striga:

— *Inche Lautaro, apumbin ta pu huinca…*

Eu sunt Lautaro, cel care i-a nimicit pe spanioli… Eu sunt cel care i-a învins la Tucapel şi pe coastă. Eu l-am ucis pe Valdivia, iar pe Villagra l-am pus pe fugă. Eu le-am căsăpit luptătorii; eu am pârjolit oraşul Concepcion…

Oamenii lui răcneau nebuneşte, cu înflăcărare şi mânie războinică, iar căpetenia lor simţea un nod în gât şi pentru a nu se preface în suspine, se dezlănţuia în strigăte de turbare şi de mândrie rănită. Sărmanul suflet tânăr, care vedea depărtându-se în negurile mării singura dragoste a vieţii sale, avea nevoie de acest strigăt de vitejie zvârlit peste oraşul în flăcări, sub nemărginirea cerului, pentru a nu muri.

— *Inche Lautaro, apumbin ta pu huinca…*

Glasul lui se pierdea în strigătele vesele ale războinicilor

săi, în pălălăile focului care prefăcea în scrum ceea ce mai rămăsese din oraşul Concepcion.

SE ARATĂ DUHURILE

O singură fortăreaţă le rămânea acum spaniolilor în Arauco: Imperial. Pedro de Valdivia, întemeietorul acestui oraş, îl numise astfel din cauza unor însemne din lemn pe care le văzuse la uşile locuinţelor băştinaşilor şi care semănau cu aripile vulturului imperial al lui Carol al V-lea. Ca şi cum oraşul ar fi fost mândru de numele şi de răspunderea sa, rezistase până atunci tuturor atacurilor indiene şi era socotit de toţi o fortăreaţă de neînvins.

Lautaro se afla într-o clipă neprielnică a vieţii lui când se hotărî să-l cucerească. În ciuda izbânzilor sale zdrobitoare, înflăcărarea lui se mai potolise şi închipuirea îi rătăcea de colo-colo, neastâmpărată; nu era, desigur, vremea cea mai potrivită pentru a porni la o nouă şi atât de primejdioasă luptă. Se alătură totuşi războinicilor lui Caupolican şi înaintară împreună spre fortăreaţă. Spaniolii de sub comanda lui Pedro de Villagra se pregătiră repede de apărare; ridicară baricade pe străzile oraşului, trimiseră o parte din trupe pe înălţimile apropiate şi aşteptară, înspăimântaţi de moarte, năvala vestiţilor viteji ai lui Lautaro.

De data aceasta, araucanii erau hotărâţi să nimicească fortăreaţa spaniolă; îmbărbătaţi de izbânzile câştigate de curând, având în frunte pe vitejii Lautaro şi Caupolican cel chior, nu se îndoiau că vor învinge cu uşurinţă. Se opriră la trei leghe de oraş şi făcură ultimele pregătiri de luptă.

Erau tocmai pe punctul de a porni la atac, când se dezlănţui o furtună năprasnică cum nu se mai văzuse până atunci prin părţile acelea. Pe cer se îmbulzeau puhoaie de nori, închipuind vedenii ciudate; în spatele lor, tunetul bubui deodată atât de asurzitor, de parcă ar fi plesnit întregul munte; curând începu să răpăie grindina şi, după

ea, ploaia; cerul părea un ocean uriaş ce se revărsa; vuietul şuvoaielor de apă străbătea văzduhul ca o călărime nevăzută. Turna cu găleata; tremurând sub greutatea ramurilor ude, bătuţi de vânt, copacii se prăbuşeau cu un trosnet fioros, iar sălbăticiunile fugeau înnebunite prin luminişurile pădurii.

Pentru Lautaro, această furtună nu era decât o întâmplare care întârzia ceea ce pusese la cale; pentru indienii care-l urmau, era o privelişte cumplită, hărăzită de zeii din cer care hotărau soarta oamenilor. Astfel, uimirea lui nu cunoscu margini când îi văzu că aruncă măciucile şi fug înfricoşaţi sub furtuna ce se înteţea, îl căută cu privirea pe Caupolican, dar şi acesta fugise la adăpostul unui copac uriaş, înconjurat de câţiva războinici, privea cerul şi urmărea goana norilor, cu spaima zugrăvită pe faţă. Lautaro nu putea înţelege ce se petrece; războinicii lui alergau în toate părţile şi se ghemuiau sub copaci sau se adăposteau în peşterile pe care vremea le săpase în munte; de acolo urmăreau zbuciumul furtunii, strigând, sărind, ascunzându-se, dând din mâini, uneori veseli, alteori înspăimântaţi de moarte. Păreau o adunătură de nebuni. Încordându-se din răsputeri, Lautaro suflă în corn şi cornul răsună mohorât în vuietul furtunii. Zadarnic. Războinicii lui nu-l mai ascultau. Ei părăsiseră meleagurile acestei lumi pentru câteva clipe şi puneau la cale anumite treburi de-a dreptul cu zeii.

Araucanii credeau în vrăji; credeau în duhurile morţilor şi, în fiece lucru, în fiece fenomen al naturii, în fiece element al vieţii, bănuiau că se ascunde o putere ciudată care are înrâurire asupra oamenilor, fie în bine, fie în rău. Zborul pasărilor sau fuga vulpilor erau semne care arătau cum se vor sfârşi luptele. Înainte de a pleca la război, mâncau puţin pentru a fi mai uşori, mestecau ierburi cu care se hrăneau păsările şi se frecau cu pene sau cu piei de *guanaco,* crezând că în felul acesta vor dobândi sprinteneala şi repeziciunea acestora.

A trăi astfel însemna a trăi într-o lume ciudată şi încântătoare. Să crezi în toate: să crezi că glasul

vieţuitoarelor vesteşte moartea, dragostea sau izbânda; să crezi în umbra ce ascunde făptura unui mort iubit; să crezi că zgomotele nopţii aduc veşti de pe lumea cealaltă. Să crezi, pentru a trăi o viaţă pătimaşă în apropierea zeilor. Să te temi, pentru că teama mlădiază sufletul mai bine decât orice patimă, decât cea mai aprinsă dragoste.

Araucanii priveau moartea ca un accident: omul nu putea să moară, moartea era provocată de cineva din afară, era pricinuită de o rană nevăzută căşunată de un duşman, sau de venin, ori de farmecele pe care, fără ştirea noastră, ni le face cineva care ne urăşte.

Moartea era o altfel de viaţă; araucanii nu credeau în pedeapsa sau în răsplata de pe lumea cealaltă: omul trăia mai departe ca şi înainte. Căpeteniile de trib, sau *pillanes* cum li se mai spunea, locuiau pe colnicele cele mai înalte sau înlăuntrul vulcanilor şi-şi rosteau voinţa prin mijlocirea erupţiilor, tunetelor şi fulgerelor. Războinicii, la rândul lor, se duceau în nori, unde luptau mereu în mijlocul unor furtuni îngrozitoare. Unii dintre ei, poate cei mai preţuiţi din trib, trăiau mai departe în aceleaşi locuri, preschimbaţi însă în păsări sau doar în muşte. Cea mai mare parte însă o alcătuia mulţimea morţilor neînsemnaţi şi liniştiţi, care purcedeau de partea cealaltă a mărilor, pe un tărâm rece şi sărac, unde duceau o viaţă mai mult sau mai puţin uşoară.

Când murea cineva, ai săi îl înmormântau împreună cu armele, cu straiele şi podoabele, punându-i în groapă şi merindele trebuincioase pe acolo pe unde avea să se afle. După un an se duceau la mormânt şi-i puneau din nou merinde, după care, învârtindu-se în jurul gropii, cu glas tărăgănat şi mohorât, îi povesteau tot ce se întâmplase pe acasă din ziua morţii sale. Răposatul nu răspundea nimic, dar, în schimb, o frunză din copac cădea pe mâna vreunuia dintre ei, sau un greiere începea să-şi depene povestea, ori o muscă trecea zumzăind printre capetele celor prezenţi; rudele mortului erau mulţumite: duhul răposatului le dăduse de veste că se afla de faţă.

Era plăcut să trăieşti într-o astfel de lume, ştiindu-te înconjurat de atâtea duhuri. Araucanii nu rămâneau

niciodată singuri; în pustiul pădurilor sau al munţilor, în bezna adâncă a unei nopţi pe mare, în liniştea colibelor părăsite, ei trăiau uimiţi şi veghind cu încordare, pentru că ghiceau în apropierea lor prezenţa a mii de duhuri. Uneori era plăcută şi tovărăşia unei pietre oarecare.

Lautaro, care îşi făcuse educaţia printre spanioli, nu credea în acea lume a poporului său; nu credea în poveşti, nici în puteri tainice; dar la vederea acestei furtuni şi a acestor oameni înspăimântaţi, inima i se strânse şi el se uită în tăcere. Indienii urmăreau deplasarea norilor cu încordare; în faţa lor se dădea în clipele acelea o mare luptă în văzduh între duhurile neamului lor şi ale duşmanilor. Când norii prieteni înaintau şi, tălăzuindu-se înfiorător, păreau că-şi învăluie potrivnicii şi-i înăbuşă, în timp ce tunetul şi fulgerele răbufneau mânios, ei săreau în sus izbucnind în strigăte de bucurie. Dar când norii duşmani, negri şi vălmăşiţi, se năpusteau în văzduh ca nişte tauri sălbatici, atunci ei amuţeau şi, cu spaima zugrăvită în ochi, se ghemuiau făcându-se mici de tot ca şi cum ar fi vrut să se ascundă sub pământ. Acea luptă năzdrăvană dăinui îndelung. Din nefericire pentru Lautaro, norii prieteni se îndepărtară, urmăriţi de potrivnici; se îmbulziră în spatele muntelui şi se furişară printre creste; soarele îşi revărsă iar razele lui strălucitoare şi picăturile de aur ale ploii conteniră. Un curcubeu uriaş căzu din cer ca o sabie şi se înfipse în mijlocul pădurilor.

Indienii pierduseră în cer lupta din acea zi. Nu mai aveau pentru ce să se bată pe pământ. Războinicii făcură cale întoarsă şi se pitulară în colibele lor. Nu folosiră la nimic nici mânia lui Lautaro, nici strigătele, nici chemările poruncitoare ale cornului său. Lupta fusese pierdută înainte de a începe…

Spaniolii se bucurară din depărtare văzând acest lucru şi, robi ai închipuirii şi ai fricii, ca şi băştinaşii, puseră fuga indienilor pe seama unei minuni. Povesteau că fecioara Maria, însoţită de un bătrân gârbov, ar fi pogorât într-un nor luminos şi i-ar fi rugat pe indieni să se retragă. E atât de plăcut să crezi în toate şi să trăieşti atât de intens când ai

sprijinul puterilor supranaturale! …

Imperialul rămase mai departe fortăreaţa spaniolilor în Arauco. Lautaro se trase înapoi în păduri; mâhnit, dar nu înfrânt, intră în coliba tatălui său ca să cugete asupra sorţii neamului din care se trăgea; acum avea alt potrivnic de învins, tot atât sau mai ele temut decât spaniolii: superstiţia. Şi el plecă în pădure spre a nimici închipuirile care zbuciumau viaţa araucanului, spre a-şi pregăti războinicii pentru acea zi când trebuia să înceapă din nou lupta şi, de asemenea – de ce nu? — Spre a-şi plânge marea sa dragoste, care rămăsese neîmplinită.

Caupolican, mândra şi încăpăţânata căpetenie fără un ochi, nu-şi urni războinicii de la porţile oraşului, hotărât să-l cucerească fie şi prin foamete, chiar dacă pentru aceasta ar fi trebuit să-l ţină împresurat şi în vreme de iarnă.



VOINŢA DE A TRĂI

Războinicii lui Lautaro dobândiseră o pradă bogată: pânzeturi, mobile, haine, echipaje, ba chiar şi aur; valoarea prăzii se ridica la câteva mii de pesos; toate aceste bogăţii însă, nefolositoare în împărăţia pădurilor, erau o bătaie de joc faţă de goliciunea şi sărăcia indienilor; aici, în mijlocul naturii şi al unei lumi primitive, aurul, nefiind zeificat de negoţul oamenilor, abia dacă avea o valoare pentru încântarea ochilor; indienii nu puteau căpăta nimic în schimbul lui, afară poate dacă ar fi făcut negoţ cu duşmanii lor, ceea ce era cu neputinţă. Prinşi de treburile războiului, araucanii nu strânseseră grânele în anul acela; sfaturile lui Lautaro, care prevăzuse că, odată lupta sfârşită, foametea ar putea să-i pună la grea încercare, nu fuseseră luate în seamă. Acum, în micile colibe, copiii scânceau în jurul mamelor şi plângeau pentru o îmbucătură pe care nimeni n-avea de unde să le-o dea. Veni iarna şi, cu ea, ploile ce se înstăpâniră pe pământ ca un stol de lăcuste. Indienii stăteau în colibe, neputincioşi, potolindu-şi foamea cu ierburi sau cu mici sălbăticiuni pe care le vânau în pădure; cei ce trăiau în apropierea oceanului se descurcau mai lesne, hrănindu-se cu peşte şi cu scoici; dar pentru cei ce trăiau în păduri sau în munţi, foamea era ca o fiară care, după ce-şi înfige colţii, nu-i mai scoate până nu ucide.

Indienii începură să moară cu miile; mureau în păduri zăcând sub ploaie, cu privirile crunte şi cu pumnii strânşi a neputinţă; mureau înecaţi în râuri, încercând să fugă spre alte ţinuturi, sau prăbuşindu-se în prăpăstii.

În curând se abătu asupra lor o urgie înfiorătoare; înnebuniţi de foame, începură să se vâneze şi să se mănânce unii pe alţii: deveniseră canibali; după aceea, o molimă, o ciumă, un fel de friguri, pe care ei le numeau

„chavalongo”, stârni un adevărat prăpăd. Ca fiarele sălbatice, cutreierau prin păduri, cu cuţitele în mâini, vânând oameni. Obrajii lor erau pământii…

Ciuma şi foamea bântuiau ţinuturile Araucaniei ca două stafii. Ca o pasăre mare şi neagră, moartea trecea în zbor noaptea şi lăsa să cadă cenuşă de pe aripile e peste colibe; a, doua zi se vedeau leşuri, ba ici, ba colo, cu pielea încreţită, murdară, uneori neagră de tot. Vracii sau prezicătorii, un soi de preoţi numiţi *„machis”,* făceau tot felul de slujbe pentru a potoli mânia duhurilor; în faţa locuinţelor acestora se afla aşa-zisul *rehue,* un altar ca o scară de lemn, tăiată într-un trunchi de copac şi împodobită cu ramuri de scorţişoară: preoţii sugrumau jertfele omeneşti la picioarele acestui altar şi se rugau lui Pillan, din înaltul scării. Dar totul era zadarnic; moartea secera mai departe. Arauco pierdea pe cei mai buni fii ai săi; acest popor vânjos şi dârz care dăduse o pildă de vitejie şi de tărie sufletească întregii Americi pierea într-un chip nedrept.

Căpeteniile triburilor plângeau văzând nenorocirea care-i lovise. Întregul popor chilian suferea în tăcere; dar în mijlocul morţii şi al durerii obşteşti, licărea o luminiţă nestinsă, ca şi flacăra unei credinţe ciudate: încredere în ţara şi în fiii ei, încredere în soarta acelor oameni care ştiuseră întotdeauna să se înalţe deasupra tuturor nenorocirilor. Lautaro nu deznădăjdui; el îşi cunoştea ţara, îşi cunoştea şi poporul său. În acele ţinuturi australe, natura e capricioasă şi mândră, iubeşte şi răneşte, nu-şi dăruieşte niciodată farmecele fără să le însoţească de suferinţă: inundaţii, avalanşe, cutremure, totul se întâmplă în această parte a lumii pentru a-i pedepsi pe oameni. Dar de-a lungul veacurilor, se pare că chilienii au învăţat să înfrunte toate urgiile, umăr la umăr şi astfel, împărtăşind nenorocirile, ajutându-se, îmbărbătându-se unii pe alţii ca părţile unui organism înzestrat cu o minunată vitalitate care biruie natura, ei înving nenorocirile şi trăiesc mai departe, înfruntând primejdiile, sfidând puterile oculte, susţinuţi de o credinţă supraomenească, parcă dăruită de însuşi

Dumnezeu.

În acele zile amarnice pentru araucani, căpitanul Francisco de Villagra puse la cale o nouă expediţie de răzbunare. Plecă din Santiago în primăvara anului 1554 şi ajunse înainte de sfârşitul anului în oraşul Imperial; trupele lui, destul de întărite, nu întimpinară nici o rezistenţă, străpungând încercuirea lui Caupolican; araucanii se ascunseră în păduri şi cuceritorii porniră pe urmele lor, înscriind astfel unul dintre cele mai ruşinoase episoade pe care le cunoaşte istoria, statului Chile.

Pedro de Villagra fu acela care porni în urmărirea araucanilor; când îi văzu că se trag înapoi şi se ascund în păduri, se luă după ei cu soldaţi şi cu haite de câini sălbatici, căutându-i până în cele mai îndepărtate cotloane. Câinii, dresaţi pentru vânătoarea de indieni, săvârşiră un adevărat masacru. Câteva triburi trecuseră apele lacului Budi şi se refugiaseră pe nişte insuliţe; până şi acolo îi urmări conchistadorul cu dulăii lui. Fugind din insulă în insulă şi nemaigăsind nici un ascunziş cu putinţă, cei mai mulţi dintre araucani preferară orice altă moarte decât să piară sfâşiaţi de colţii dulăilor imperiali. Dar curând după aceea, oamenii lui Francisco de Villagra se gândiră să pună capăt urmăririi; într-una din expediţii, prinzând numeroşi indieni, hotărâră să închidă o parte din ei într-o casă şi să le dea foc. În clipa când fu aprinsă casa, unul din spanioli, numit Juan Macias, îi numără din curiozitate şi, găsind că erau nouăzeci şi nouă, înşfacă de braţ un indian nevinovat, servitorul unui spaniol şi îl aruncă în flăcări strigând:

— Să fie o sută!

Această cruzime nemaipomenită avu darul de a-i strânge din nou laolaltă pe războinicii araucani. Din pădurile cele mai îndepărtate începură să vână oameni pentru a lupta sub comanda lui Lautaro. Triburile trimiteau pe tinerii care supravieţuiseră printr-o minune molimei şi foametei; din toate părţile, din toate colţurile ţării, se ridica un singur glas cerând răzbunare. Voinţa poporului părea că izvorăşte ca o poruncă din străfundurile pământului pentru a recuceri viaţa, pentru a renaşte din înfrângere, din nenorocire şi a

clădi un stat pe ruinele cotropitorilor.

Lautaro ora căpetenia cea mai potrivită pentru a înfăptui acest ţel; numai el îi învinsese pe cuceritori numai el trebuia să fie în fruntea războinicilor araucani. El fu ales ca singura lor căpetenie. Caupolican îi încredinţa semnul puterii, spunându-i:

— Tu, cei tânăr, cel puternic în izbândă, ai să-ţi răzbuni fraţii şi ai să-ţi dezrobeşti ţara!

Pentru Lautaro, acesta era momentul hotărâtor al vieţii sale; poporul întreg se strânsese în jurul lui. Toate triburile îl proslăveau şi se încredeau în marea lui iscusinţă războinică. Duşmanul său era Villagra, conchistadorul violent şi sângeros, caro ţinea încătuşată, fără ca el s-o ştie, pe singura femeie care exista în viaţa tânărului indian. Lautaro socotea o datorie a lui s-o scape din robie pe Guacolda şi s-o dobândească pentru sine, orice s-ar întâmpla; ghicea credinţa care ardea în sufletul ei acolo, în mijlocul duşmanilor, urmărind din depărtare soarta alor săi, cu nădejdea de a se vedea scăpată într-o zi pentru a trăi alături de el. Lautaro îşi spunea că atunci când o va smulge din ghearele lui Villagra, va fi ca şi cum ar câştiga o luptă; o luptă mai mult simbolică, o luptă numai a lui, fără larma câmpului de bătaie, dar minunată, ca din altă lume; ar fi ca şi cum ar smulge într-o clipă conchistadorului pământul cotropit spre a rămâne el stăpânul acestuia pentru toată viaţa.

MARILE ZILE ALE ARAUCANIEI

Trecu, fireşte, mult timp până ce Lautaro putu să-şi vadă înfăptuite gândurile sale; anul 1555 era pe sfârşite când Audiencia de Lima dădu poruncă spaniolilor din Chile să clădească din nou oraşul Concepcion, pe care Lautaro îl pustiise. Coloniştii plecară din Santiago sub comanda dârzului aventurier Juan de Alvarado; cei doi Villagra nu aveau să fie de faţă la întâmplările care urmau să se petreacă la Concepcion. Când află acest lucru, Lautaro nu-şi putu ascunde amărăciunea; scăpa din nou prilejul de a se răzbuna pe cei doi veri, urâţi de moarte şi, după cât se părea, visul dragostei sale nu avea să se înfăptuiască nici de data aceasta.

Strânse o mână de războinici şi, la începutul lui decembrie, înainta pentru a doua oară spre Concepcion. Se apropia de fortul de la Penco, când un băieţandru băştinaş care venea din ţinuturile cotropite de spanioli se apropie de el şi, cu glas întretăiat de oboseală, îi spuse:

— Din Concepcion ţi se trimite asta…

Într-o mână ţinea o săgeată micuţă, lucrată cu migală femeiască, dintr-o creangă de frasin; alături de vârful ascuţit era prinsă o floricică gingaşă care, strânsă în pumn de către micul indian, se ofilise. Lautaro primi darul şi-l ţinu îndelung în mână: nu încăpea îndoială, săgeata i-o trimitea Guacolda; ea era singura fiinţă în Concepcion care putea să-şi amintească cu drag de el şi să-i ureze izbândă. Cu ochii strălucitori de nerăbdare şi de bucurie, Lautaro mulţumi băiatului, apoi, sunând din corn, dădu poruncă războinicilor să pornească mai departe.

Mintea lui începu să cugete asupra felului în care avea să-i înfrângă pe spanioli şi să-i împiedice să scape, îşi

împărţi războinicii în două cete şi, în fruntea uneia din ele, se îndreptă spre Penco, pe ceilalţi trimiţându-i spre miazănoapte pentru a împiedica orice retragere cu putinţă spre Santiago, prin spatele oraşului Concepcion.

În noaptea de 11 decembrie, înainta la adăpostul întunericului până la un mic colnic, în faţa fortului Puren; alese cu multă grijă locul luptei; adusese nişte bârne grele, pe care oamenii lui le îngropară în pământ şi le legară între ele cu oprelişti, clădind astfel o adevărată cetate; apoi, fiecare indian cărase maldăre de crengi, în spatele cărora trebuiau să-şi ascundă mişcările; dar asta nu era totul – acum aveau asupra lor şi armele cucerite la Tucapel şi Marihuenu: săbii, coifuri şi platoşe, pe care Lautaro îi învăţase să le preţuiască.

În zori, spaniolii din Penco dădură cu ochii de o oştire răsărită peste noapte, care le ameninţa întăriturile. Înfriguraţi, se pregătiră de apărare. Araucanii începură lupta îndată ce se lumină de ziuă; ascunşi de rămuriş, aproape că nu se vedeau în verdeaţa îmbelşugată de prin locurile acelea. Acest puternic şi ucigător mijloc de luptă care în zilele noastre se cheamă camuflaj a fost folosit de Lautaro pe vremea aceea, tânărul indian dovedindu-şi încă o dată iscusinţa războinică şi extraordinara-i imaginaţie.

Spaniolii, ca întotdeauna, încercară o şarjă învălmăşită şi năprasnică de cavalerie. Când se apropiam de întăriturile lui Lautaro, un adevărat baraj de proiectile ciudate îi opri în loc şi-i sili să facă repede cale întoarsă. Folosind alt şiretlic născocit de fostul paj al lui Valdivia, indienii aruncau beţe sau bucăţi de lemn în capul cailor, care, loviţi cu dibăcie, se ridicau în două picioare, dădeau înapoi şi, în cele din urmă, se întorceau din drum fugind în neorânduială. Puţinii soldaţi pare izbuteau să ajungă până la oprelişti erau trimişi repede pe lumea cealaltă de săgeţile şi măciucile araucanilor.

După această ciocnire, Lautaro, schimbând felul său obişnuit de luptă şi dând cotropitorilor o nouă pildă, de dată aceasta de bărbăţie, de îndrăzneală, înainta împotriva fortului în fruntea războinicilor săi, cu pieptul descoperit;

spaniolii îi aşteptau în tăcere, cu armele gata să tragă. Coifurile lor împodobite cu pene verzi, albastre, albe şi roşii străluceau în văzduhul limpede al verii. Urmat de războinicii săi, Lautaro înainta cu pas uşor, sprinten, înarmat cu o suliţă lungă şi groasă, pe care din când în când o apuca de capete şi, punându-şi la încercare muşchii vânjoşi, o aşeza de-a curmezişul şi o îndoia până ce capetele aproape că se atingeau.

Când ajunse aproape de fort, archebuzierii deschiseră focul. Indienii lui răspunseră cu o grindină de săgeţi. Lautaro înainta fără şovăială printre împuşcături şi când ajunse la fort, dispreţuind orice pod, poartă sau loc prielnic, trecu şanţul dintr-un salt, se caţără pe zid şi se zvârli de partea cealaltă, urmat de vitejii lui suliţaşi. Lupta corp la corp fu înverşunată; cu o măciucă în mână, Lautaro îşi deschise drum cu lovituri, lăsând în urmă ologi, ciungi, înfundându-i unuia „gâtul în piept”, rupându-i altuia „spatele şi coastele”. În faţa unui duşman atât de îndrăzneţ şi atât de copleşitor ca număr, spaniolii nu numai că dădură înapoi, dar chiar o luară la goană. Locuitorii din Concepcion fugiră spre mare pentru a se ascunde în singurul vas aflat în golf. Alţii alergară pe drumurile ce duceau la Santiago, dar acolo dădură peste trunchiuri mari, aşezate de-a curmezişul drumului, care împiedicau trecerea; îndată răsăreau oamenii trimişi de Lautaro pentru a le tăia retragerea şi isprăveau iute cu ei. Vasul ridică ancora fără să-i aştepte pe toţi fugarii; soldaţii spanioli se aruncau cu cai cu tot în valuri şi încercau să-l ajungă înot. Indienii îi urmăreau necruţător şi când nu-i ucideau, îi lăsau, să plece, însemnaţi pe toată viaţa. Înfrângerea fu şi mai cumplită ca întâia oară; Lautaro înainta spre Concepcion.

După ce lupta se hotărâse şi rămăşiţele trupelor spaniole fugiră spre mare sau spre Santiago, războinicii auziră glasuri răsunând pe o culme. Coborând în goană la vale şi vânturând suliţele, venea la luptă o ceată de femei araucane; îndeobşte, femeile din Arauco îşi însoţeau bărbaţii la război, dar rămâneau deoparte până când soarta bătăliei era hotărâtă; dacă vedeau că biruie ai lor şi

duşmanii fug, îşi scoteau armele sau le luau pe ale celor căzuţi şi loveau cu cruzime, fără preget, lucru pe care soţii lor, istoviţi după atâtea ceasuri de luptă, nu mai erau în stare să-l facă. De data aceasta, Lautaro se bucură mai mult ca niciodată când le văzu. Între ele putu desluşi din depărtare făptura gingaşă şi vioaie a Guacoldei. Mica indiană învârtea o suliţă în mâini şi alerga cu sprinteneala unei sălbăticiuni tinere; şi frumoase: cozile ei negre fluturau în vânt şi ochii se măreau văzând pretutindeni apropierea primejdiei şi spaima morţii. Cu dârzenia unor războinici încercaţi, femeile îşi începură treaba în urma spaniolilor. Îndată ce putu, Lautaro se apropie de locul unde trebăluiau ele. Văzându-l, Guacolda păli; toată frumuseţea tinereţii ei fremăta de fericire că se află în faţa lui Lautaro, izbăvitorul ei şi căpetenia neamului său. El îi luă suliţa ce părea că arde aprinsă de dogoarea luptei care tocmai se isprăvise şi a soarelui de amiază şi, apucând-o de mână, îi spuse:

— În tribul meu se află un loc pentru tine, Guacolda; aşteaptă-mă acolo până mă întorc…

— Lautaro, stăpânul meu – răspunse ea – toată viaţa te-am aşteptat; fereşte-te să nu te rănească, păzeşte-te ca să te pot iubi.

După aceea, încredinţând-o unuia dintre cei apropiaţi ca s-o însoţească în tribul lui, tânărul se despărţi de ea, încalecă din nou şi-şi duse războinicii în urmărirea duşmanului. Concepcionul fu pustiit pentru a doua oară. Flăcări şi trâmbe de fum se ridicară din nou în văzduh; noua sforţare a imperiului spaniol de a-i subjuga pe araucanii liberi se prăbuşise la pământ. Mânios, crâncen, răzbunând prin moartea fiecărui spaniol o sută de indieni, Lautaro măcelări fugarii pe ţărm, în faţa vasului ce se îndepărta ducând la Santiago vestea faptelor sale.

Această izbânda consfinţi faima lui Lautaro în toată ţara, lăsând să se vadă că puterea lui este de neînvins şi că stăpânirea spaniolă îşi trăieşte ultimele zile. Chilienii din toate ţinuturile vedeau în el căpetenia biruitoare, pe singurul om în stare să învingă şi să nimicească trupele spaniole. În Arauco, căpeteniile triburilor hotărâră să

sărbătorească izbândă printr-o serbare măreaţă, ceva fără seamăn în istoria acestui popor. Poftiră oaspeţi din tot ţinutul, căpetenii de triburi îndepărtate, locuitori din păduri, din munţi şi din insule. Se puseră la cale întreceri de putere şi dibăcie şi urma să se facă şi nunta lui Lautaro cu Guacolda. Cei din păduri năpădiră văile, munţii şi ţărmul din partea locului; veniră mii de oameni; părea că toate ţinuturile australe se adunaseră pentru a-l sărbători pe viteazul din Arauco.

Caupolican îi pofti pe tinerii luptători să înceapă jocurile şi le arătă cu măreţie darurile ce urmau să se împartă învingătorilor. Cel care va arunca suliţa mai departe decât toţi va câştiga o sabie încovoiată, ferecată în argint; cel mai dibaci luptător va câştiga un coif de argint, împodobit cu pene lungi, colorate şi încins cu un cerc de aur curat; cel mai iute alergător, un ogar care avea la gât o zgardă cu cusături frumoase; cel mai bun ţintaş cu săgeata, un arc şi o tolbă aurită, dimpreună cu o cingătoare împletită; cel mai bun mânuitor de măciucă, un cal negru cu o şa scumpă spaniolă. Tinerii care se îmbulzeau la locul întrecerilor simţeau că le clocoteşte sângele, dornici de a arăta ce pot, în faţa căpeteniilor şi de a se ridica în ochii frumoşi ai tinerelor indiene. Caupolican sună din trâmbiţă şi dădu semnalul de începere a întrecerilor.

În timpul acesta, într-o colibă din apropiere, Lautaro rânduia împreună cu tatăl Guacoldei amănuntele căsătoriei sale. Era obiceiul ca mirele să dea viitorului său socru o răsplată şi anume: câteva lama sau *hueques,* câteva haine de lână şi câteva urcioare de *chicha.* Mirii şi rudele lor se aşezară apoi în faţa colibei şi, desfătându-se la umbra răcoroasă a copacilor, se ospătau cu binecunoscutele mâncăruri de porumb şi beau *chicha* spumoasă, nespus de plăcută la gust. Vorbeau puţin şi nu râdeau mult; erau mai curând mohorâţi, poate pentru că se gândeau prea mult la moarte sau pentru că trăiau pe un pământ prea aspru; striviţi de munte, înăbuşiţi de pădure, îngrădiţi de râuri, erau nişte oameni răzvrătiţi; li se tăia răsuflarea, dorind mereu să uite de toate, fie prin moarte, fie prin băutură

sau, în lipsă de altceva, trândăvind. De aceea, când veneau ceasurile izbânzilor şi ale bucuriei, beau zdravăn pentru a se înveseli şi a-şi mai uita zbuciumul inimilor; din păcate, această veselie era mai curând primejdioasă, deoarece aproape totdeauna sfârşea cu palme sau ghionti. Posomorâţi dar voinici, buni dar aprinşi, Dumnezeu îi iubea, fără îndoială – de aceea înălţase Crucea Sudului deasupra capetelor lor: pentru a-i ocroti.

Lautaro bea *chicha,* se uita la Guacolda şi zâmbea; rudele, de asemenea, beau şi zâmbeau, sporovăind de una şi de alta. Alături susura cristalin un izvor: aerul plutea uşor printre copaci şi în colibă ardea obişnuitul foc ce părea a fi inima pământului.

Când se înseră, Lautaro se despărţi de mireasă şi de socru ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat şi intră în coliba lui, aşteptând căderea nopţii. Guacolda îşi luă rămas bun şi se duse, de asemenea, în coliba ei. Acestea erau obiceiurile, adevărate datini care nouă pot să ni se pară o legendă, dar care au fiinţat aievea. Curând pogorâră umbrele nopţii şi rămase vie doar flacăra buturugilor; atunci Lautaro îşi părăsi coliba şi se duse la aceea a soţiei sale; intră pe furiş, cu mare băgare de seamă, o luă în braţe şi ieşi cu ea; la uşă îi aştepta calul lui. Indienii priveau din celelalte colibe, zâmbind şi făcând tot felul de glume. Calul porni în goană şi îndată îl înghiţi pădurea. Lautaro îşi răpise soţia… Aşa era obiceiul la araucani: la sfârşitul nunţii, mirele se prefăcea că-şi răpeşte mireasa; acest obicei ciudat şi pitoresc vădea firea vitează a araucanului, care iubea lupta chiar şi atunci când era vorba de dragoste.

Ceva mai departe, femeile jucau între ele, fără bărbaţi. Cântecul era jalnic şi mai mult tărăgănat; o tobă mică bătea neîncetat ritmul în timp ce melodia nemeşteşugită izvora ca un plânset din nişte fluiere făcute din oase de oameni sau de animale. Uneori un glas se ridica deasupra celorlalte, curat şi plăcut; un glas care povestea despre război, despre duhuri sau semănături; la auzul lui, totul părea că se însufleţeşte, dar după aceea glasul se stingea şi numai toba bătea mai departe în timp ce melodia continua să răsune

jalnic prin găurile fluierelor făcute poate din oasele lui Don Pedro de Valdivia…

Întrecerile se desfăşurau cu înfrigurare; tânărul Orompello fusese învins la aruncarea suliţei de vestitul Leucoton şi, nemulţumit de hotărârea judecătorilor, voia să mai încerce o dată. Caupolican nu-i ascultă plângerea şi dădu bineînţeles răsplata potrivnicului său. Apoi se vesti începerea luptelor; Cayeguano îl învinse pe Torquin, iar Rengo pe Cayeguano şi pe Talco; îndată ce se ivi însă Leucoton, îi birui pe toţi. Orompello, care tot dăduse târcoale pe-acolo rumegându-şi înfrângerea şi îmboldindu-şi dorinţa de răzbunare, când văzu că Leucoton ieşise învingător, păşi spre locul luptei, hotărât să-i smulgă izbândă. Ceilalţi, care ştiau cât se duşmăneau cei doi, se dădură la o parte, dornici de a-i vedea încleştaţi într-o luptă aprigă.

Cei doi potrivnici se priviră cu ură. Nu aveau pe ei nici un fel de veşmânt. Orompello era mai tânăr, abia un băieţandru; bine făcut, lat în umeri, cu şolduri înguste, cu mâini puternice şi nervoase; pe piept abia dacă se zărea o umbră de puf; se mişca sprinten, părând neliniştit şi nerăbdător de a vedea lupta sfârşită. Leucoton era un bărbat cumpănit în mişcări; şiret ca o vulpe bătrână, nu se obosea degeaba. Pieptul lui părea o tobă de război, picioarele se înfigeau în pământ ca doi stejari. Caupolican sună din corn şi lupta începu.

Înaintară prevăzători, pe jumătate încovoiaţi; cu mişcări de pisică, Orompello încercă să prindă picioarele potrivnicului său, dar acesta sări iute înapoi şi preîntâmpină primejdia. Orompello începu să sară de colo-colo; ochii îi sticleau, faţa îi era palidă şi părul negru aproape că îi acoperea o parte din obraz. Înaintară cu braţele întinse, parcă ar fi căutat cum să se înşface; se prinseră într-o îmbrăţişare sălbatică, crâncenă, care făcu să le trosnească oasele şi se învârtiră fără să cadă, mormăind şi înjurând; piept la piept, cu genunchii încordaţi, punându-şi piedică unul altuia, se zvârcoliră aşa multă vreme. Fără a-şi da drumul, strângându-se în braţe ca şi cum ar fi vrut să se

zdrobească, se clătinară încolo şi încoace, încordaţi, năduşiţi, până când, nemaiputând să se ţină pe picioare, căzură amândoi la pământ. După obiceiul araucanilor, într-o astfel de împrejurare nici unul dintre luptători nu era învingător.

Atunci însă începu gâlceava asupra răsplăţii; luptătorii încercau să hotărască acest lucru printr-o luptă pe viaţă şi pe moarte; părtaşii unuia şi ai celuilalt se ciorovăiau în gura mare şi fu cât pe ce să se stârnească o încăierare între cele două tabere. Însuşi Caupolican îşi pierduse stăpânirea de sine şi era gata-gata să se ia de piept cu Tucapel, vărul lui Orompello, când bătrânul Colo-Colo – cel cu povaţa înţeleaptă – aduse iarăşi pacea. Colo-Colo hotărî: coiful să-i fie dăruit lui Orompello, care, mai tânăr şi mai aprins, nu s-ar fi liniştit până nu l-ar fi dat, iar Leucoton să primească un pieptar de piele cusut cu fir de aur. Mulţumiţi amândoi cu răsplata primită, serbarea urmă mai departe. Învingători şi învinşi purceseră la pecetluirea prieteniei, în vraja tulburătoare a *chichei.*

Odată sfârşite întrecerile, sosi clipa când trebuiau să se gândească din nou la război. Nimănuia nu-i trecuse prin minte să considere isprăvită lupta pentru dezrobire, cu izbânzile de la Concepcion şi Marihuenu; araucanii aveau o fire războinică; lupta era pentru ei munca de fiecare zi; moartea, o întâmplare zguduitoare ce urma după fiece lovitură.

Căpeteniile triburilor se adunară din nou la sfat; fuseseră chemaţi o sută treizeci de bărbaţi voinici din Arauco. Se dăduse poruncă războinicilor să se înfăţişeze împodobiţi cu prăzile luate în luptele cu spaniolii: un pieptar de piele, o bucată dintr-o platoşă, pana unui coif, o sabie, o lance erau lucruri de preţ care umpleau de mândrie pe cei ce le dobândiseră.

Lautaro, îmbrăcat cu hainele lui Valdivia, se afla la loc de mare cinste; pielea-i oacheşă, părul şi ochii negri, pe verdele şi purpuriul hainelor, izbeau privirile; pieptarul îi îmbrăca pieptul tânăr, iar coiful de oţel strălucitor îi dădea înfăţişarea unui ciudat zeu tânăr; stătea în picioare, cu

privirile adumbrite de o nedesluşită mâhnire şi aţintite în gol; în ochii lui se citea privirea biruitorilor, privirea vitejilor care dispreţuiesc moartea, care astăzi clădesc o lume în palmă, pentru ca mâine s-o spulbere vântul şi s-o prefacă în praf şi pulbere; privea ca şi când podoabele guvernatorului i-ar fi dăruit ceva din învăţătura înaltă a acestuia, din înfăţişarea lui de european, preschimbându-l pe dată într-un viteaz de dincolo de hotarele Araucaniei. Celelalte căpetenii, cu ciudatele lor podoabe, alcătuiau o privelişte de basm, totodată înfricoşătoare şi năstruşnică. Caupolican cel chior purta un coif mare de oţel şi avea o sabie la cingătoare prinsă pe trupul gol. Deschizând sfatul, el vorbi cel dintâi:

— Ajutat de inimile voastre, am de gând să cuceresc Spania şi să supun pe împăratul Carol al V-lea, sub stăpânirea araucanilor.

Glasul lui era tot atât de puternic pe cât de nesăbuite-i erau năzuinţele; copilăros şi viteaz, vânjos, sănătos şi aspru, uriaşul nu-şi putea cântări cuvintele; măsura lumea după măreţia inimii lui.

— De-acum înainte, spaniolii nu ne mai pot sta împotrivă, acum ştim cât preţuiesc săbiile lor, ştim cum să-i învingem, fiindcă i-am şi învins; cu puterea braţelor voastre, araucani, vom cuceri nu numai Spania, ci lumea întreagă!

Cuvintele lui îi aprinseră pe tinerii voinici, care ardeau de nerăbdare să pornească iar la luptă. Dar printre cele o sută de căpetenii de trib erau şi oameni înţelepţi, cumpăniţi. Petequelen, de pildă, care tocmai urmă la cuvânt.

— Bărbat viteaz şi căpetenie fără cusur, nu mă îndoiesc de puterea braţului tău, nici de destoinicia războinicilor tăi – spuse bătrânul – dar mai e mult până să-i goneşti pe cotropitori şi să cucereşti Spania. Mai bine ar fi să ne mulţumim cu pământul pe care l-am moştenit de la străbunii noştri, să-l apărăm ca să nu cadă sub stăpânire străină… Mai departe, soarta va hotărî ce avem de făcut atunci când izbânda are să fie a noastră…

La aceste cuvinte pline de simţire răspunse Tucapel, cel mai îndrăzneţ, cel mai nestăpânit, cel mai mândru fruntaş

araucan:

— Pe mine nu mă sperie Spania, nici spaniolii, fie că-s zei, fie că-s oameni; să-i gonesc din Chile, să le smulg puterea din mâini, acest lucru nu-i îndestulător pentru mine; cu măciuca şi cu fierul am să-i urmăresc până la capătul pământului şi când n-o să mai rămână nici unul din ei, când am să le nimicesc căminele, când are să se aleagă praful şi pulberea din blestemata lor asuprire, am să mă războiesc chiar şi cu zeii lor, am să le nimicesc cerul… toată puterea împărăţiei şi a zeilor lor are să se prăbuşească la pământ, fărâmată în mii de bucăţi. Nu soarta bună sau rea este cea care ne pune stavilă, ci numai slăbiciunea noastră. Soarta bună sau rea nu-i decât puterea braţelor noastre; soarta mi-o hotărăsc eu însumi cu măciuca mea; de noi depinde să ajungem pe culmile măreţiei sau să ne prăbuşim.

Aceste cuvinte înflăcărate, mândre şi bărbăteşti stârniră un freamăt în adunare; unii bătură din palme cu însufleţire, alţii le osândiră; dihonia pândea ameninţătoare; solidaritatea părea să se destrame; atunci omul păcii, bătrânii înţelept Colo-Colo, îşi înălţă glasul şi ceru să se facă linişte.

— Vârsta voastră crudă vă amăgeşte – începu el. Bătrânii au menirea de a aduce pacea şi judecata acolo unde clocoteşte sângele şi stăruie lipsa de pricepere. Să nu-i dispreţuim pe spanioli; dacă e adevărat că au fost învinşi, ştiţi bine ce scump şi-au vândut viaţa… să rânduim lupta pentru dezrobirea ţării noastre, cu judecată sănătoasă şi în linişte. Să nu ne aplecăm urechea la înflăcărarea nebună pe care izbânzile şi licoarea ameţitoare au aprins-o în inima noastră… Părerea mea este să împărţim războinicii în trei cete şi cu ele să lovim Cautin, Valdivia şi Santiago…

Santiago! Oraşul întemeiat de Valdivia, cea mai puternică fortăreaţă a spaniolilor, însăşi inima ţării, aflat la marginea unui pustiu şi în pragul unui rai, unde se sfârşeau expediţiile şi se puneau la cale noi aventuri… Pentru Lautaro, acest cuvânt avu un răsunet adânc; a cuceri Santiago însemna a cuceri Chile; a-i alunga pe spanioli din

cel mai mare oraş însemna a-i împinge în mare sau în pustiu. Iată strălucirea care lipsea luptei sale! Acest lucru l-ar fi consfinţit ca o mare căpetenie războinică în faţa neamului său şi în faţa istoriei; cucerirea oraşului Santiago ar fi însemnat ducerea luptei în afara hotarelor Araucaniei, atragerea celorlalţi chilieni la lupta pentru dezrobire, stârnirea urii în inimile lor împotriva asupririi.

Ochii lui străluceau şi, din întreaga-i făptură, părea că ţâşneşte numai putere şi înflăcărare când Colo-Colo îşi sfârşi cuvântarea:

Înaintea lui Lautaro trebuia să vorbească Puchecalco, vrăjitorul. Bătrân, învăluit în taina îndeletnicirii sale, Puchecalco aducea sfatului cuvântul duhurilor, prevestirea pe care ochii lui o citeau în mersul stelelor, în cântecul păsărilor, în adierea vânturilor. De data aceasta, vrăjitorul părea mai fioros şi mai întunecat ca niciodată; înainte de a vorbi îi scăpă un suspin…

— Veţi fi de sine stătători pentru scurtă vreme spuse el – şi în bună parte această vreme s-a şi scurs… Stă scris în stele că veţi trece din nou prin clipe de grea cumpănă şi amară asuprire. În văzduh se arată tot felul de semne, păsările de noapte dau buzna ziua nămiaza mare şi ne tulbură cu zborul lor înăbuşit, în timp ce ierburile, înveninate de o otravă necunoscută a pământului, pier fără a da rod. Prevestirea pe care v-o aduc e nefericită; focul războiului mocneşte în pământ; prăpăd şi înfrângere, durere şi nenorocire văd în toate părţile…

Vrăjitorul îşi aţinti privirea asupra lui Lautaro, care se uita la el, câtuşi de puţin tulburat.

— Moartea vine pe aripa vântului, îţi dă târcoale, vrea să te pipăie şi se opreşte; gheară ei parcă te pironeşte locului; moartea îţi dă târcoale, are să fie lângă tine în zori; au să apună stelele, are să plece noaptea şi n-o să sosească ziua: nimeni n-o să te poată scăpa din îmbrăţişarea ei! …

Nimeni nu îndrăzni să rupă tăcerea care urmă cuvintelor bătrânului. Lautaro privea senin în depărtare. Deodată, Tucapel înainta şi, ridicând măciuca, o repezi fulgerător în capul vrăjitorului, zicând:

— Să vedem dacă nătângul ăsta a ghicit că am să-l lovesc şi are să se apere de măciuca mea!

Moartea vrăjitorului umplu de spaimă pe fruntaşii triburilor; groaza şi uluirea îi amuţi. Fapta lui Tucapel era o nelegiuire; toate duhurile din Arauco aveau să răzbune moartea vrăjitorului. Dobândindu-şi stăpânirea de sine, Caupolican strigă:

— Căpetenii! Să moară!

Şi atunci războinicii se aruncară ca nişte fiare sălbatice asupra lui Tucapel. Se iscă o învălmăşeală de toroipane şi măciuci; Tucapel se apăra ca un leu încolţit; la fiece lovitură a lui zbura câte un cap. Nici zece, nici douăzeci de oameni nu erau în stare să-l doboare. Încăierarea se schimbă într-o adevărată luptă. În cele din urmă, Lautaro sună din corn şi vuietul chemării sale îi opri pe luptători. Tremurând de mânie, tânăra căpetenie îşi începu cuvântarea:

— E o crimă, e ruşinos să ne irosim puterile luptându-ne între noi – spuse el. Neamul nostru are nevoie de toată vitejia noastră, de toată dârzenia noastră; nu putem risipi în această nebunească luptă lăuntrică ceea ce ne lipseşte atâta. Războinici din Arauco, pământul nostru a fost cotropit. Străinul vine dintr-o împărăţie îndepărtată să ne jefuiască; ne ia tot, ne robeşte, ne ucide bărbaţii, femeile, ne arde lanurile, ne ia aurul şi lasă în urma lui foametea, pustiul şi nenorocirea. Oameni mişei şi nesăbuiţi, oameni josnici, ticăloşi, se vând cotropitorilor şi sunt folosiţi împotriva fraţilor lor; yanaconii şi alţii care-i slujesc pe spanioli să deschidă ochii, să se deştepte, să se ridice împotriva asupritorii or. Să mergem până la ei, să străbatem ţara ca războinici dezrobitori; să ducem glasul dezrobirii peste câmpii, munţi şi râuri, până în pustiu. Să ajungem, până în Mapocho, să lovim chiar în inima cotropitorilor. Să cucerim Santiago! Văzându-ne, oamenii au să se trezească, chilienii au să-şi dea seama că a sosit ceasul luptei pentru neatârnarea ţării! La luptă, împotriva acelora care au pus stăpânire pe lanurile, oraşele şi zăcămintele noastre! Să ne cucerim, din nou ţara, de vreme ce-am pierdut-o! Străbunii noştri au trăit de când lumea pe

acest pământ minunat care ne hrăneşte; rânduri-rânduri de chilieni au să vină după noi să-l locuiască şi să-i binecuvânteze roadele. Să fim vrednici de trecutul nostru, să fim vrednici de fiii noştri! Voinici din Arauco, oameni neatârnaţi şi viteji din Chile, să luptăm până când nu va mai rămâne un singur cotropitor, un singur asupritor, o singură slugă a împărăţiei în ţara noastră!

Tinerii din Arauco, toate căpeteniile de triburi, strigară încă o dată în cinstea mai-marelui lor. Lautaro arătă apoi că s-a înţeles cu Colo-Colo în privinţa ducerii războiului şi spuse că e gata să îndrume el însuşi lupta împotriva oraşului Santiago. El cunoştea acel oraş, trăise în ei, cunoştea valea centrală şi triburile care o locuiau, cunoştea mijloacele de luptă ale spaniolilor, părţile lor tari şi cele slabe; nimeni n-ar fi putut să călăuzească mai bine ca el această luptă. Îşi dădură cu toţii încuviinţarea într-un glas. Lautaro fu ales căpetenie a războinicilor care aveau să încerce cucerirea oraşului Santiago.

În scopul acesta, Lautaro nu primi sprijinul miilor de războinici care voiau să meargă la luptă. Spre mirarea tuturor, alcătui o oaste mică şi aleasă, numai din şase sute de oameni; alese războinicii cei mai tineri şi mai voinici, tot ce era mai bun, ce avea mai curat Araucania. Apoi îi muştrului cu toată grija, arătându-le cum trebuie să lupte cu spaniolii; îi lămuri asupra a tot ce ei a mai de scamă; îi învăţă tot ce învăţase el pe lângă Valdivia, făcu un războinic fără cusur din fiecare; şi când socoti că-s gata, când nu se mai îndoi că erau bine pregătiţi în toate privinţele, abia atunci porni la drum.

Într-o zi, în zori, îşi luă rămas bun de la Guacolda, draga lui soţie; ea rămase în pădure ca să-şi plângă soţul plecat şi să-i păstreze vie amintirea, în mijlocul codrilor umbroşi şi al legendelor care vegheau noaptea asupra sorţii războinicilor. Cei şase sute – mai vrednici decât spaniolii să li se spună cu fală „cei vestiţi” – plecară din Arauco şi se îndreptară repede şi hotărâţi, ca un stol de păsări sălbatice, spre valea Mapocho.

SPRE CUCERIREA ORAŞULUI SANTIAGO

Lautaro şi-a dovedit în acel război iscusinţa unei încercate căpetenii de oşti. Cei ce au cercetat în amănunt mersul luptei împotriva oraşului Santiago au rămas uimiţi de deşteptăciunea, prevederea şi bărbăţia tânărului indian. Lautaro l-a întrecut pe învăţătorul lui, Pedro de Valdivia; l-a întrecut nu numai în ce priveşte iscusinţa războinică, dar mai ales în tâlcul pe care a ştiut să-l dea faptelor sale. Pedro de Valdivia a fost aventurierul prin excelenţă; Lautaro – aşa cum mai târziu va fi Bolivar – a fost eliberatorul, eroul popular care a luptat pentru o cauză: pentru libertatea şi faima patriei sale.

Cunoştea configuraţia terenului tot aşa de bine ca şi palma mâinii sale; ştia că valea de mijloc, pustie, întinsă, cu drumuri proaste şi cu aşezări răzleţe, nu-i putea fi de folos în cele ce avea de gând să facă. În schimb, drumul de pe coastă străbătea văi îmbelşugate, locuite; de numeroase tribuni şi ajungea în valea Mataquito, cunoscută prin bogăţia şi mulţimea culturilor sale.

Lautaro avea de gând să-şi aşeze tabăra acolo, pe acel pământ mănos, unde putea să găsească hrană şi oameni şi de unde, ţinând legătura cu fraţii lui de dincolo de Bio-Bio, asigurându-şi întăriri din ţinutul promaucilor şi făcându-şi auzit glasul în valea Mapocho şi Aconcagua, putea avea Chile în întregime sub supraveghere.

Acum când mica sa oaste mărşăluia întins spre miazănoapte, era limpede cât de strălucit chibzuise el lucrurile. Ştiind că drumul plin de primejdii va fi greu, că va trebui să înainteze repede şi să lovească vrăjmaşul pe neaşteptate, nu luase prea mulţi războinici. Ar fi fost cu neputinţă să străbată cu o mulţime prea mare de oameni peste râuri şi munţi spre Mataquito. Cu cei şase sute de

viteji, Lautaro se strecură foarte repede; lovea ba ici, ba colo, mai ales noaptea; îşi lua prada şi apoi se făcea nevăzut, dând o nouă lovitură undeva foarte departe, la o distanţă aproape de necrezut. Spaniolilor li se părea că au de-a face cu dracul; erau înfruntaţi de un duşman şiret şi puternic cum nu mai întâlniseră până atunci.

Dar asta nu era totul: Lautaro nu avea nevoie de o adevărată oştire pentru a-i bate pe cotropitori; el ştia că, după biruinţele araucanilor de la Tucapel, Marihuenu şi Concepcion, spaniolii îşi pierduseră faima de altădată; ei nu mai erau zeii neînvinşi, făpturile din poveste care veniseră în palate plutitoare, azvârlind fulgere.

Chilienii ştiau acum că spaniolii pot fi bătuţi; ei îi chemau pretutindeni pe Lautaro şi îi dădeau oameni, merinde şi arme spre a duce mai departe lupta pentru dezrobire. Înaintarea sa era deci o răscoală. Lautaro năvăli, de pildă, într-o aşezare de mineri, puse mâna pe tot felul de unelte, ucise pe mai-marii şi scăpă din robie pe truditorii indieni; apoi se întâlni cu toate căpeteniile din partea locului şi le ţinu o cuvântare, chemându-i să ridice armele împotriva asupritorilor şi să se alăture războinicilor săi. De acolo, plecă cu o nouă ceată care se adăugă luptătorilor araucani. Între timp sosi şi vara cu căldurile ei. Apele râurilor scăzură atât de mult, încât era uşor să fie trecute cu piciorul.

Tulburate de faima lui Lautaro, toate triburile de pe malurile râurilor Maule şi Itata se dezmeticeau şi se pregăteau de răscoală; pe la mijlocul lunii mai, Lautaro trecu râul Macle. Atunci sosiră la Santiago cele dintâi ştiri despre izbânzile lui.

În mijlocul celei mai populate şi mai mănoase văi din Chile, în grădina de la Mataquito, între Peteroa, din valea de mijloc şi Lora, pe dealurile de lângă coastă, îşi aşeză căpetenia araucanilor tabăra şi începu să clădească o întăritură pentru a înfrunta loviturile duşmanului, care nu aveau să întârzie. Această întăritură avea să devină centrul armat al unei răscoale ce va căpăta un caracter naţional.

În Santiago, ştirea că Lautaro trecuse râul Maule stârni o adevărată panică. Din ziua în care Valdivia pornise spre

sud, oraşul rămăsese fără apărare. Conchistadorul luase aproape toţi bărbaţii şi toate armele disponibile; se spune că ar fi luat nu numai ceea ce îi aparţinea, ci şi ceea ce nu era al lui; se mai spune că ar fi lăsat, cu mărinimie, doar un fierar, unul singur, care să facă faţă nevoilor întregii populaţii.

Când Valdivia muri, Francisco de Villagra sosi din Alto Peru ca un trimis al Providenţei. Populaţia din Santiago l-a primit ca pe un salvator, aşa încât, când şi el, la rândul său, a fost înfrânt la Marihuenu, Santiago şi ţara întreagă erau cât pe ce să fie părăsite.

Situaţia oraşului Santiago era deci în acel an, 1556, nespus de îngrijorătoare; conchistadorii îşi împărţiseră pământurile în mari proprietăţi; roşi de ambiţii, se izolaseră unii de alţii la depărtări de sute de leghe, între regiunea Aconcagua şi Mataquito. Santiago se afla ca un cătun pierdut în mijlocul acestei singurătăţi. Jalnică singurătate! Nu mai putea să aibă altă soartă decât să rămână, aşa cum îl destinase Valdivia, ca loc de popas şi de împrospătare a forţelor pentru soldaţii care, istoviţi după un marş lung, soseau din ţinuturile de la miazănoapte. Lautaro cunoştea această situaţie a capitalei, cunoştea părţile ei slabe, izolarea ei şi-şi dădea seama ce mari foloase putea trage din toate aceste lucruri.

Acum când primejdia se apropia şi spaniolii începuseră să-şi dea seama de primejdie, Francisco de Villagra, aflat în acea vreme la Santiago, fu poate singurul om care se încăpăţâna să nu ţină seama de gravitatea situaţiei: crezând că înaintarea lui Lautaro nu era decât o simplă hărţuială şi că indienii săi vor fugi îndată ce vor auzi că o armată spaniolă se îndreaptă spre ei, ordonă lui Diego Cano să pornească împotriva lui Lautaro, în fruntea unei mici unităţi de cavalerie.

Cano înainta spre Mataquito, fără să-şi dea scama că trâmbele de fum care se ridicau la fiecare pas îi vesteau lui Lautaro mişcările lui. Înainte de a zări întăriturile araucanilor, Cano şi mica lui unitate de cavalerie, fiind cât pe ce să cadă într-o cursă, o luară la goană. Lautaro îi

urmări îndelung şi, după ce prinse un spaniol, îi lăsă în pace. Prinsul fu jupuit, iar trupul lui umplut cu paie fu agăţat de un copac, ca o sperietoare de ciori. Această întâmplare îl făcu pe Villagra să înţeleagă mai bine ce se petrece. Santiago se alarmă; bărbaţii începură să-şi scoată armele ruginite de neîntrebuinţare şi se oferiră să dea ajutor pentru apărare. Până atunci ascultaseră cele ce se povesteau despre isprăvile lui Lautaro cu un oarecare dispreţ sau, cel puţin, cu îndoială; nu le venea să creadă că un tânăr, căruia nu-i mijise încă mustaţa, fost paj al conchistadorului, pe care îl văzuseră pe străzile din Santiago ducând caii la adăpat, să poată pune cu adevărat în primejdie soarta coloniei.

Dar acum când tânărul indian se afla în preajma văii Mapocho, toate veştile despre isprăvile lui vitejeşti crescuseră în amploare şi semnificaţie. Imaginea lui Lautaro devenise fatidică, se înălţa ca aceea a unui zeu răzbunător, cu biciul pregătit pentru a lovi în căminele lor.

Villagra adună cât mai mulţi călăreţi, îi înarma cu lănci şi, pornind la drum, trimise după ei archebuzierii şi câteva sute de robi indieni; hotărâse să pornească el însuşi în fruntea armatei, dar se îmbolnăvi şi, neavând încotro, încredinţa comanda expediţiei vărului să său, Pedro de Villagra. Spaniolii plecaseră într-o zi de iulie; curând se dezlănţuiră ploile şi vântul îngheţat din munţi începu să lustruiască conturul lucrurilor. Înfăţişarea câmpiei uscate pieri şi un verde-cenuşiu murdar, de parcă ar fi fost mucegaiul ceţii, acoperi pământul. Munţii se înălţau pleşuvi, negricioşi, sub norii negri ce se alungau pe cer. Râurile prinseră să crească; goneau prin văgăuni întunecoase, gâlgâind printre pietre, cu glasurile lor tainice.

Pe înserat, spaniolii ajunseră în apropiere de Peteroa şi îşi aşezară tabăra în fundul văii.

O ceaţă deasă plutea pretutindeni; mii de braţe de aburi păreau că pipăie lucrurile, că mângâie copacii şi apoi se trag înapoi, se lipesc de dealuri, prelingându-se de jos în sus, pentru ca în cele din urmă să se risipească în trâmbe zdrenţuite şi întunecate. Deodată, pe un colnic apropiat

care străjuia toată întinderea, spaniolii zăriră o mulţime de focuri ce străluceau în întuneric, vrând parcă să înlocuiască stelele. Flăcările izbucneau din ceaţă tremurând; în văzduh se înălţa un fum gros şi înecăcios, mirosind a frunze arse şi a lemn uscat, aprins.

Villagra îşi dădu seama, după aceste flăcări şi după, locurile bine alese unde izbucneau, că Lautaro se afla acolo. Nu voi totuşi să atace; crezu că-i mai cuminte să aştepte ivirea zorilor. Oamenii lui se culcară şi peste puţin timp în toată tabăra domnea liniştea. În mijlocul ei se înălţa un foc puternic; pocnetul gătejelor fumegânde răsuna până departe; din când în când trosnea un vreasc, împroşcând mii de scântei ce săgetau bezna. Până şi soldaţii de pază îşi îngăduiseră să adoarmă, amăgiţi de liniştea nopţii.

Sub cerul furtunos, taberele vrăjmaşe erau despărţite de o mică fâşie de pământ. Părea că soarta oamenilor se ţesea în acele clipe din fire nevăzute şi că viaţa încetase să pulseze din pricina unor farmece ciudate.

Să fi fost miezul nopţii când tabăra spaniolă fu trezită de un zgomot neaşteptat; un strigăt spintecă văzduhul şi îndată se auziră paşi grei alergând în neorânduială printre corturi.

Trezit din somn, Villagra sări din pat, puse mâna pe arme şi ieşi din cort, crezând că fusese atacat prin surprindere. Soldaţii se treziră şi ei şi, apucând săbiile, începură să forfotească prin întuneric în căutarea duşmanului. Toată tabăra se învălmăşi. Oamenii alergau de colo-colo şi unii se năpustiră asupra tovarăşilor lor, fără să se recunoască. Cineva strigă:

— Pe aici, pe aici au luat-o! … Alergară cu toţii într-acolo. Mare le fu uimirea când dădură cu ochii de un cal fără şa ce alerga speriat căutând o ieşire.

Văzând că spaima lor fusese neîntemeiată, râseră din toată inima. Veselia lor nu ţinu însă mult timp, căci îndată îşi dădură seama că acel cal nu era al lor, ci venise din tabăra araucanilor.

— S-a apropiat cineva să iscodească – spuse Villagra – şi fără îndoială că i-a scăpat calul.

Această întâmplare stârni atunci o adevărată alarmă; soldaţii se echipară, puseră mâna pe lănci, adunară caii şi rămaseră de veghe.

Înconjurat de oamenii săi de încredere, Villagra începu să discute amănuntele luptei ce se apropia.

— Se poate ca în urma celor întâmplate, Lautaro să nu atace în noaptea aceasta: el ştie că suntem gata de luptă. În orice caz, să aşteptăm şi, dacă nu ne atacă el, pornim noi împotriva lui mâine în zori.

În acelaşi timp, în tabăra indiană, Lautaro se odihnea în faţa cortului său şi râdea de spaima pe care le-o trăsese spaniolilor. Într-adevăr, el fusese acela care gonise calul în tabăra lui Villagra. Ocrotit de întunericul nopţii şi însoţit de doi războinici, se apropiase de tabăra spaniolilor spre a le iscodi puterea şi a vedea locul unde poposiseră; după ce văzuse tot ceea ce voia, se gândi să-şi bată joc de duşmani speriindu-i şi de aceea goni calul printre corturi.

Lautaro nu se îndoia de izbânda. Până atunci nu cunoscuse înfrângerea; ajungând vestit pe neaşteptate, ales căpetenie şi slăvit de un întreg popor, tinereţea lui ardea de, nerăbdare să lupte din nou cu vrăjmaşul, să nu bată pasul pe loc, să-i stârpească pe cotropitori, într-adevăr, ajunsese în culmea puterii. Drumul lui fusese strălucit; dovedindu-se chiar din fragedă tinereţe o căpetenie neobişnuită, era foarte tânăr în clipa când un popor întreg îşi pusese nădejdile în el, iar cotropitorii se temeau de el mai rău ca de dracu.

Până atunci, Lautaro acţionase sub imboldul tinereţii; înaintând pe câmpul de, luptă şi pe cel al istoriei ca un bolid, nu avea nici timpul şi nici nu voia să se oprească în loc, să stea prea mult pe gânduri. Era un tânăr care, în loc să-şi arate iscusinţa pe un câmp de jocuri, o făcea pe câmpul de luptă. Totuşi îşi dădea seama, foarte limpede că luptă pentru ţara lui. Îşi dădea seama că luptă pentru libertatea patriei sale şi pentru măreţia poporului său. Dar uneori îşi punea întrebarea: ce va face cu această libertate şi cu aceşti oameni după ce va dobândi izbânda, după ce va zdrobi vrăjmaşul? Nici unul din răspunsuri nu-i desluşea

însă viitorul.

Cuprins de clocotul războiului şi de bucuria biruinţei, nu dorea decât să înainteze, să înainteze mereu fără a da răgaz duşmanului.

Sârguincios, neobosit, mereu treaz, rânduia totul, chibzuia, punea la cale noi lupte. În ochii lui ardea o nelinişte aproape tragică, o presimţire sumbră, o grabă de a-şi duce gândurile la îndeplinire cât mai repede, de parcă în adâncul sufletului său ar fi presimţit că viaţa lui va fi scurtă, că felul lui de a fi era prea neobişnuit ca să poată dăinui îndelung. Indienii îl asemuiau cu o pasăre răpitoare; chiar aşa şi era: ager, hotărât, îndrăzneţ, se repezea ca un vultur asupra prăzii, dispreţuind primejdia, voinic, gata de luptă şi fără teamă de moarte. Era un mare strateg, un strateg înnăscut. La drept vorbind, ştia să facă faţă în chip minunat celor mai neaşteptate împrejurări. El însuşi nu era decât o neobişnuită întrupare a spiritului araucan. Copil precoce, născut sălbatic şi apoi devenit geniu, crescut în pădure şi apoi cuceritor de oraşe, ştiind să facă faţă împrejurărilor încă din copilărie, acum căpetenie a unui popor, viaţa lui nu fusese rânduită după o noimă anume. Tânărul era simbolul neamului său, al unui neam care întotdeauna a dispreţuit moartea, folosind din plin destoinicia şi şiretenia, călăuzindu-se cu înţelepciune şi multă agerime în faptele lui, luptând cu dârzenie pentru o năzuinţă pe care o bănuia numai, fără a ajunge vreodată s-o vadă limpede.

Tabăra lui se ridica pe un mic deal care domina mănoasa vale; locul era foarte bine ales pentru luptă. În spate se afla o pădurice deasă în care se amestecau *pataguas, peumos* şi stejari; în faţă şi în părţi, indienii erau înconjuraţi de ierburi sălbatice şi apăraţi de mlaştini întinse şi de desişuri de trestie. Iarna, locurile acelea acoperite de apă deveneau inexpugnabile. Acolo, spaniolii, care se bizuiau îndeosebi pe cavalerie, nu puteau să se mişte, fiind o pradă uşoară pentru săgeţi.

Cercetaşii săi ajunseseră aproape în vale. Străjile vegheau scrutând întunericul, făcând cu toată grija paza de

noapte a taberei. Războinicii erau struniţi în chip pilduitor; se spune că dacă un străjer era prins dormind pierea spânzurat între două suliţe, că dacă cineva fura chiar şi un spic de grâu era osândit la moarte. Lautaro dădea el însuşi pildă celorlalţi: era singurul, în întreaga tabără, care, noaptea târziu, rămânea treaz, de veghe; de cele mai multe ori paza de noapte era supravegheată chiar de el.

Aşezat în faţa cortului său, părea că urmăreşte pasul vremii, încordat, ţinându-şi răsuflarea, cu simţurile treze; număra clipele până la ceasul când avea să înceapă lupta. Trupul lui nu cunoştea oboseala, dârzenia sa era fără margini; privirea lui arzătoare rătăcea prin întuneric pentru a zări primejdia. Cerul era negru şi un vânt călduţ vestea furtuna. Încă nu se iviseră zorile când auzi un glas care-l chema de departe:

— Lautaro! Hei, Lautaro! Marcos Veas doreşte să-ţi vorbească.

Indianul sări în picioare şi apucă suliţa; străjerii nu simţiseră apropierea străinilor: semn rău. Se apropie de gardul care împrejmuia întăritură şi strigă:

— Cine eşti? Ce doreşti? Eu sunt Lautaro.

Glasul răspunse de departe:

— Sunt eu, Marcos Veas, am fost prieteni în casa lui Valdivia; ne-am cunoscut la Santiago…

Lautaro rămase pe gânduri: oricât îşi aţintea privirile în întuneric, nu putea desluşi nimic; glasul părea că vine de departe, tocmai de la poalele dealului.

— Marcos Veas… – strigă glasul din nou.

Recunoscându-l, Lautaro zâmbi şi răspunse:

— Ei bine, îmi aduc foarte bine aminte de tine. Ai venit să-mi întinzi o capcană?

În răspunsul lui prietenos, zeflemeaua era amestecată cu plăcerea de a vorbi cu o veche cunoştinţă. Căpitanul Marcos Veas, unul din cei mai buni ostaşi ai lui Valdivia, fusese într-adevăr, prieten cu Lautaro pe vremea când tânărul locuia la Santiago. Totuşi era de neînţeles faptul că venise să-i vorbească în aceste clipe şi la adăpostul întunericului.

— Nu, Lautaro, vin ca prieten să te sfătuiesc să pleci, să te întorci în Arauco, deoarece guvernatorul Villagra a hotărât să te ucidă atât pe tine cât şi pe războinicii tăi dacă încerci sa ataci cetatea Santiago.

— Căpitane – îi răspunse Lautaro – e adevărat că suntem prieteni şi, în numele dragostei ce ţi-o port, te rog să nu-mi mai stai în cale. Prietene, tu nu ai nici o putere împotriva războinicilor mei. Tovarăşii tăi sunt orbi, nu-şi dau seama că eu am oameni mulţi şi că luptăm pe pământul nostru; voi nu sunteţi decât o mână de oameni şi o să pieriţi într-o clipă când o să ne înfruntăm. Nu aş vrea ca şi tu să te afli în primejdie; Marcos Veas, întoarce-te la Santiago…

— Prin gura ta vorbeşte mândria, Lautaro, nu fi încrezut, supune-te şi întoarce-te în pădure. Imperiul spaniol este prea puternic pentru ca tu să i te poţi împotrivi.

Vorbeau tare; în liniştea nopţii, indienii şi spaniolii ascultau schimbul de vorbe; nimic nu-i întrerupea; doar ţârâitul greierilor şi orăcăitul broaştelor din baltă ţineau isonul celor două glasuri.

— Marcos Veas, nu vreau să pierdem vremea cu vorbe de prisos, întoarce-te în tabără şi spune-i guvernatorului că eu, Lautaro, îi cer să se predea şi, împreună cu toţi spaniolii din Santiago, să părăsească ţara noastră!

Vorbea cu mândrie, cu puterea pe care i-o dădeau biruinţele câştigate; glasul lui liniştit şi adânc izbea auzul conchistadorilor, ca glasul unui zeu necunoscut.

— Să plece, să părăsească ţara noastră, altfel îmi duc războinicii până în inima oraşului, îi strivesc şi îi trec prin sabie pe toţi, n-o să avem milă de nimeni!… După clipă de tăcere adăugă: Dacă Villagra doreşte să rămână, spune-i că-i îngădui, însă numai dacă n-o să treacă niciodată peste râul Maule. Noi, araucanii, suntem fericiţi în ţara noastră, nu răbdăm nici un jug străin pe grumaz şi nici nu urmărim să subjugăm alte neamuri; lăsaţi-ne în pace, treceţi dincolo de Maule. Rămâneţi pe pământurile de la miazănoapte şi n-avem nimic cu voi. Să-i mai spui că-i cerem tribut în fiecare an şi că tributul trebuie să fie alcătuit din treizeci de fecioare albe, bălaie, zece cai cu hamurile lor, zece câini

sălbatici şi o sută de găleţi de grâne…

Spaniolul nu-şi mai putu stăpâni mânia.

— Obraznicule, sălbatic îngâmfat, tăişul săbiilor noastre va pedepsi obrăznicia limbii tale! Jur pe Dumnezeu că vei plăti aceste cuvinte! Spaniolul nu se predă; niciodată nu se va spune că un sălbatic a insultat imperiul nostru, fără a fi pedepsit!

— Căpitane! strigă batjocoritor Lautaro, nu te mai osteni cu vorbe goale. Spune cele ce ai auzit de la mine aceluia care te-a trimis aici să iscodeşti şi sfătuieşte-i să se hotărască repede şi să-şi dea încuviinţarea, deoarece războinicii mei nu mai pot să-şi stăpânească setea de luptă…

Nu se mai auzi nici un răspuns. Lautaro mai aşteptă puţin, dar numai orăcăitul broaştelor răsună; pare-se că spaniolul plecase. Bănuind ce va urma, Lautaro sună din trâmbiţă şi îşi adună războinicii pentru a fi gata de luptă.

De tabăra spaniolă se apropiau două umbre: Marcos Veas şi însuşi Pedro de Villagra. Totul nu fusese decât un vicleşug pus la cale de acesta din urmă, care urmărea să se apropie de întăriturile lui Lautaro spre a-şi da seama cam câţi războinici are şi cum e aşezată tabăra; îl luase pe Veas cu el ca să abată luarea-aminte a indianului şi astfel să poată iscodi în voie. Mulţumit de cele văzute, îşi strânse oamenii şi, dând ordine pe şoptite, înainta de-a lungul văii, ajungând în faţa taberei duşmane. O lumină slabă vestea zorii zilei; vântul sufla mai îngheţat; siluetele stufărişului se iviră nedesluşite: stejarii se înălţau falnici în zarea întunecoasă a munţilor; un stol de păsări trecu pe deasupra luptătorilor şi, oprindu-se o clipă din croncănit, parcă speriate de prezenţa oamenilor, zburară în cercuri mari, privind cu luare-aminte cele ce se întâmplă jos; apoi, nemulţumite de liniştea dimprejur, se depărtară scoţând ţipete dispreţuitoare.

Printre mărăcini, cu trupul ascuns de ramuri şi de întuneric, Lautaro se înălţă privind spre tabăra spaniolilor. Era gata de luptă şi aştepta dezlănţuirea ei. Zorii zilei se iveau pe nesimţite; umbrele nopţii nu se risipiseră încă;

cerul era întunecat: se pregătea de ploaie. Încet-încet, chipul căpeteniei începu să se desluşească; se zăriră trăsăturile feţei, veşmântul, luci suliţa; în spatele şi-n jurul lui, cu armele în mână, luptătorii din straja araucană îi aşteptau poruncile. Spaniolii priveau spre ei cu teamă şi cu preţuire. Făptura lui Lautaro atrăgea privirile. Indienii îi urmăreau mişcările în linişte, aşteptându-i vorbele. Erau aproape o mie de tineri, arşi de soare, voinici, cu priviri mândre, gata să-l urmeze cu înflăcărare. Căpetenia purta o platoşă de oţel pe deasupra unei cămăşi colorate; pe capul lui strălucea un coif roşu cu multe pene. Spaniolii, care îl văzuseră în Santiago ca băieţandru, nu-l mai recunoşteau acum; avea braţe vânjoase, faţa plină, pieptul bombat şi umerii laţi; înfăţişarea lui era plăcută şi exprima energie, hotărâre şi îndrăzneală. Purta trâmbiţa petrecută peste umăr.

Întăriturile erau clădite cu multă pricepere: ridicase din mărăcini şi din alte materiale turnuleţe pentru arcaşi, înconjurând totul cu un şanţ adânc; pretutindeni se vedeau locuri suspecte, care păreau că ascund capcane ucigătoare. Villagra se uita la Veas, dar nici unul nu rostea o vorbă; palizi, păreau că ştiu dinainte ce-i aşteaptă.

— La luptă, spanioli! strigă Villagra, îmbărbătându-se singur.

Dând pinteni calului, porni în fruntea trupelor împotriva întăriturilor lui Lautaro. Indienii îi primiră cu o ploaie de săgeţi; măciucile se abăteau năprasnic asupra cailor; spaniolii pătrunseră însă în primele linii şi atunci lupta se încleşta înăuntrul întăriturilor. Acest lucru nu era spre folosul araucanilor, care, din cauza apropierii, nu puteau să tragă cu arcurile, nici să dea cu *boleadoras* ori să zvârle cu lassourile, ba mai mult chiar, suliţele se frângeau în scuturile de fier şi oamenii erau striviţi sub copitele cailor. Totuşi ţinură piept cu dârzenie, luptând corp la corp împotriva unui vrăjmaş mult mai bine înarmat. În orice altă împrejurare, indienii ar fi fost învinşi, dar acum cei care luptau erau oamenii din straja lui Lautaro, cei mai buni războinici din Arauco şi ei nu dădeau înapoi.

Lupta se prelungea; fapte de vitejie se petrecură de ambele părţi, dar acea încleştare corp la corp nu putea să dăinuie la nesfârşit; cineva trebuia să se gândească la un vicleşug care să hotărască izbândă. Conchistadorii nu se gândiră însă; erau prea încântaţi de puterea săbiilor lor; în schimb, Lautaro, care nu-şi pierdea capul nici măcar în focul luptelor, îşi dădu repede seama de situaţie şi găsi mijlocul de a întoarce lupta în folosul lui.

În toiul încăierării, glasul lui răsună poruncind luptătorilor să se tragă înapoi. Spaniolii erau siguri de izbânda. Indienii şovăiră o clipă, dar îndată, ascultând de căpetenia lor care îi învăţase să se supună orbeşte, începură să se retragă. Lautaro le strigă să fugă spre mlaştini cu toată iuţeala; aşa şi făcură. Spaniolii se luară după ei; indienii alergau ca cerbii pe pământul mocirlos; spaniolii şfichiuiau caii, căznindu-se să-i ajungă.

Curând se văzu limpede ceea ce urmărise Lautaro. În goana lor, indienii nu pierdură nici un om, în vreme ce spaniolii se împotmoliră în mâl, astfel că nu mai putură să înainteze cu caii; opriţi în loc, ei înfigeau aprig pintenii în pântecele bietelor animale; dar totul era zadarnic; noroiul înşelător şi cleios se lipea de picioare şi îi trăgea încet, dar sigur, la fund; caii, cu ochii ieşiţi din orbite, cu coada şi cu urechile în vânt, nechezau înnebuniţi de spaimă. Speriaţi de moarte, spaniolii săreau de pe cai şi încercau să scape prin fugă, ca indienii; dar, îngreunaţi de platoşe, zale, săbii şi lănci, abia de se puteau mişca. Din depărtare, araucanii îi împroşcau cu săgeţi şi cu pietre. În scurt timp, lupta se preschimbă într-un măcel; conchistadorii puteau fi lesne doborâţi; caii, înecaţi în noroi, cădeau sub loviturile bine ţintite ale indienilor.

Se luptau de şase ore când ploaia care ameninţa de mult începu să cadă. Era una din acele averse torenţiale ce părea că are de gând să potopească tot pământul. Spaniolii care scăpaseră cu viaţă se retrăgeau în neorânduială, încercând să ajungă în tabăra lor. Araucanii, bucuroşi de noua lor biruinţă, îi lăsară să plece. Lautaro nu se culcă însă pe lauri, ci, folosindu-se de învălmăşeala duşmanului, se

gândi la încă ceva ca să întărească izbânda şi să împiedice o nouă şi grabnică dezlănţuire a luptei din partea vrăjmaşului. Folosind uneltele pe care le luase din minele cucerite în drum spre Mataquito, schimbă cursul unui braţ al râului, aşa fel ca apele să se reverse în valea unde spaniolii îşi aveau tabăra; spre norocul acestora, puţin timp după luptă, Villagra ordonase ca tabăra să fie mutată la poalele unui munte, astfel că vicleşugul lui Lautaro nu izbuti.

Noua izbândă a araucanilor avea o uriaşă însemnătate; în cea dintâi ciocnire, Lautaro pusese pe fugă două armate spaniole: cea a lui Cano şi cea a lui Villagrase părea că drumul îi este deschis spre valea Mapocho. Din punct de vedere militar, lucrurile nu se schimbaseră prea mult; ambele tabere suferiseră pierderi grele; spaniolii ştiau să-şi vândă scump viaţa şi Lautaro cunoştea foarte bine acest lucru. Spaniolii străpunseseră apărarea indienilor şi pătrunseseră în întărituri; cei mai buni oameni din straja căpeteniei indiene fuseseră ucişi sau răniţi.

Pentru a lupta mai departe îi trebuiau întăriri nu glumă. O altă greutate era iarna care bătea la uşă. Oamenii luptau mult mai greu pe frigul anevoie de îndurat; din luna august, iar merindele pe care le aştepta de la triburile din Maule nu soseau de loc. Numai o biruinţă: fulgerătoare, o înaintare spectaculoasă spre Santiago l-ar fi putut scăpa de la pieire. Dar pentru aceasta îi trebuiau întăriri.

Villagra repezise numaidecât ştafete la Santiago şi chiar în aceeaşi noapte îi sosi o nouă unitate de cavalerie ca să întărească rândurile sale rărite.

Lautaro trimise alor săi veşti deznădăjduite: avea nevoie de oameni şi merinde, fără de care nu putea sa ducă lupta mai departe. Aşteptă toată seara şi o parte] din noapte. Ceasurile trecură liniştite în răpăitul mohorât; al picăturilor de ploaie ce cădeau pe ramurile copacilor şi în băltoace. El ştia că duşmanii se pregăteau nerăbdători să răzbune înfrângerea din ziua aceea; soarta luptei, întregul vis al vieţii sale se hotăra în acele clipe. La porţile oraşului Santiago, biruitor, cu suliţa la gâtul cotropitorului, gata să-i

dea lovitura de graţie, din nefericire; el trebuia să aştepte ajutor de la triburile prietene.

Lautaro se plimba de colo-colo înlăuntrul întăriturilor; peste tot vedea sporind şovăiala şi descumpănirea; oamenii lui înduraseră greutăţile unei lupte; îşi dădea seama că nu vor putea face faţă alteia dacă nu vor primi întăriri. Dar trimişii lui nu se întorceau. Lautaro începu să simtă în adâncul inimii lui tinere şi pline de avânt gustul amar al descurajării. Deodată se simţi singur, lipsit de orice ajutor, neînţeles, încătuşat de neîncrederea, frica şi nepăsarea fraţilor lui de acelaşi sânge.

Din clipa în care părăsise Arauco şi, înaintând de-a lungul coastei, intrase în legătură cu triburile din mijlocul acelui ţinut, îşi dăduse seama că păşise într-o lume cu totul nouă. Aici nu mai era pădurea din Arauco, vânjoasă, uriaşă, plină de taine, pădurea care i-a sugrumat pe incaşi şi l-a pierdut pe Valdivia. Aici nu mai erau acei oameni aspri, neînfricaţi, născuţi pentru război, crescuţi pe câmpurile de luptă şi care iubeau cu patimă pământul ţării lor. Aici priveliştile erau mai dulci, mai paşnice, mai idilice. Sumedenie de oameni se îngrămădeau în văile mănoase ale râurilor, unde pământul rodea aproape de la sine. Omul abia dacă trebuia să se străduie pentru a-şi câştiga plinea. Localnicii erau lipsiţi de mândria de om; erau mărginiţi, slugarnici, ticăloşiţi; se supuseseră cotropitorilor fără luptă; crezând că Lautaro va învinge uşor, îi făgăduiseră sprijinul lor; acum însă când îl vedeau la grea cumpănă, când trebuiau să-şi dea viaţa pentru libertate, pentru pământul ţării lor, ei şovăiau, se făceau că nu aud, dădeau înapoi, fugeau în munţi temându-se atât de Lautaro cât şi de spanioli.

În timp ce noaptea cobora tot mai adâncă şi vântul îl înfăşură ca o mantie de gheaţă, în mintea căpeteniei araucane încolţi o hotărâre. Se găsea singur în mijlocul a mii de oameni pe care credea că-i înţelesese, că-i câştigase de partea lui. În înflăcărarea lui tinerească, nu zăbovise să-şi judece noii tovarăşi de luptă; era încredinţat că toţi doresc să scuture jugul străin, că toţi îşi iubesc ţara şi că sunt gata să se jertfească pentru ea.

Ceasurile trecură; sosi miezul nopţii. Trimişii nu se întoarseră. Lautaro, cu o lacrimă între gene, zbuciumat de cea dintâi dezamăgire în viaţă, se ridică şi, cu glas sugrumat de tulburare, începu să vorbească războinicilor…

ÎMPOTRIVA APELOR ÎNSPUMATE

Înainte de ivirea zorilor, Pedro de Villagra înainta cu trupele refăcute împotriva lui Lautaro. Întunericul încă nu se risipise; înălţimea pe care fuseseră ridicate întăriturile semăna cu prova unei corăbii ce plutea în noapte; stejarii păreau nişte catarge pe care vântul le mişca falnic. Spaniolii ajunseră la picioarele întăriturilor şi se opriră. Încet-încet se lumină de ziuă şi contururile lucrurilor începură să se desluşească. Trestiile, cu tulpinile aplecate sub povara ploilor, aproape prăbuşite la pământ, semănau cu nişte copii slăbănogi. Înălţimile păreau că au cununi de nori. Spaniolii aşteptau să zărească ridicându-se din tufişuri faţa mândră a lui Lautaro, cu coiful roşu, cămaşa roşie şi trâmbiţa aurie. Dar când se lumină de-a binelea, nu văzură decât tufişurile, întăriturile năruite, aşa cum rămăseseră din ajun; aceleaşi arme împrăştiate peste tot, aceleaşi leşuri încremenite şi fumul înălţându-se alene din vreascurile făcute scrum. Cât despre Lautaro şi războinicii lui, nici urmă: în timpul nopţii, ei părăsiseră câmpul de luptă şi acum se trăgeau înapoi, fără îndoială către Maule, pentru a ajunge apoi la Itata şi de acolo spre pădurile din Arauco.

Bucuria spaniolilor fu nemărginită. Villagra, care nu credea într-o astfel de minune, ordonă imediat ca o unitate de cavalerie sub comanda căpitanului Juan Godinez să pornească în urmărirea araucanilor, iar cu restul trupelor se îndreptă spre Santiago ca să ducă vestea cea bună.

Godinez o luă pe urmele lăsate de Lautaro în pământul muiat de ploi. Caii galopau înfundându-se cu copitele în noroi şi împroşcând peste tot apa murdară a bălţilor.

Urmărirea ţinu mult timp. În munţi, o burniţă deasă, stăruitoare uda feţele spaniolilor şi aproape îi împiedica să vadă; începu să tune şi peste puţin se dezlănţui o ploaie

torenţială. Spaniolii nu se opriră; departe, abia zărindu-se prin sita ploii, se ivi râul Maule, care, umflat de ploi în acest anotimp al anului, alerga vijelios ca o herghelie sălbatică. Pe malul râului se zăreau ca nişte umbre făpturile unor oameni ce păreau că forfotesc de colo-colo nehotărâţi. Godinez îşi opri calul şi se uită cu luare-aminte.

— Pe Dumnezeu! E Lautaro cu ai lui… Trap viu, să nu ne scape!

Într-adevăr, Lautaro şi luptătorii lui se căzneau să-şi aşeze acolo tabăra până la încetarea ploii. Scoţând săbiile, spaniolii se năpustiră asupra lor. Lautaro îi zări şi-şi dădu seama îndată de primejdie: de o parte râul, de cealaltă duşmanii – nu avea nici o ieşire; numai o minune îl putea scăpa de la nimicire totală. În clipa în care oamenii lui Godinez se repeziră cu săbiile asupra străjilor araucane, Lautaro strigă:

— La râu! La râu! Treceţi râul înot!… lucru care în orice altă împrejurare ar fi însemnat pieirea.

Dând el însuşi pildă, apucă suliţa în dinţi şi dintr-o săritură se pierdu în apele înspumate; ceilalţi îl urmară fără şovăire; zece, cincizeci, o sută de oameni se aruncară în valuri, hotărâţi să moară mai bine înecaţi decât să cadă în mâna cotropitorilor.

Curând, în vârtejul alb, înspumat se desluşeau numai pete negre; oamenii înotau cu înverşunare. Lautaro simţea încleştarea apei şi, luptându-se cu ea, i se părea că au să-i plesnească muşchii. Nu putea să vadă celălalt mal; vuietul apelor învolburate nu-i îngăduia să-şi dea seama ce se întâmplă: milioane de glasuri murmurau cuvinte necunoscute, frânturi de vorbe, poate povestea întâmplărilor, încă din leagăn, a râului Maule. Acestor glasuri li se adăugau strigăte şi un cântec nedesluşit, învălmăşit. Ar fi vrut să părăsească lupta şi să se lase pradă şuvoiului; inima îi slăbea din ce în ce şi o moleşeală îi cuprinse încet mâinile şi picioarele; nu mai simţea frigul apei. Aproape de el zări chipul schimonosi™ al unuia dintre războinicii săi, care apoi pieri într-un vârtej.

Spaniolii urmăreau de pe mal lupta indienilor cu moartea;

râdeau în hohote şi făceau rămăşaguri asupra deznodământului.

Umflat de ploi, puhoiul creştea, se rostogolea ameţitor; izbindu-se de pietre, apa plesnea ca un bici pe pielea goală; indienii se iveau o clipă deasupra valurilor şi apoi se afundau din nou, uneori ca să nu mai iasă deasupra niciodată sau pentru a răsări iarăşi ceva mal la vale, ameţiţi şi cu spaima morţii întipărită pe faţă. Lautaro lupta încă; braţele lui spintecau apa ca nişte săbii; făcând mişcări liniştite, se lăsa purtat o clipă de şuvoi şi apoi, întorcându-se spre mal, se apropia din ce în ce de el. Cât să fi ţinut lupta aceasta cu stihiile apei? Cine ar putea s-o spună? Când te lupţi cu moartea, nu-ţi dai seama cum trece vremea; totul se desfăşoară prin faţa ochilor ca într-un vârtej; vezi totul ca într-o învolburare: clipele par ani şi anii se perindă prin mintea noastră într-o clipă.

Lautaro nu ştiu când şi cum dădu cu picioarele de fund în momentul când se prăbuşi pe celălalt mal. Întins pe pietre, fără simţire, zăcea nemişcat sub ploaia care-i biciuia trupul gol, în vreme ce noaptea înghiţea încet-încet licăririle înserării.

În ciuda acestei retrageri mai mult sau mai puţin nimicitoare, nu se putea spune că Lautaro fusese învins. Istoricii recunosc cu toţii că această primă expediţie a lui Lautaro împotriva cetăţii Santiago a fost o mare biruinţă pentru războinicii araucani, cu toate că nu au dobândit o izbândă hotărâtoare din pricina trădării unor triburi în clipele cele mai grele ale luptei. Lautaro îi scuturase bine pe Cano şi pe Villagra; înaintase în ţinuturile din centrul ţării şi, punând stăpânire pe bogata vale Mataquito, îşi câştigase dragostea şi preţuirea indienilor promauci, care, dacă nu erau prea buni războinici, în schimb aveau atâta belşug de merinde, încât ar fi putut îndestula nu una, ci chiar mai multe oşti care s-ar fi războit cu Santiago.

Pe lângă aceasta, zbuciumul care-l chinuise pe viteaz în noaptea aceea în Peteroa nu lăsase urme în sufletul lui tânăr şi avântat. Înconjurat de supravieţuitorii ultimei întâmplări prin care trecuse pe râul Maule, se îndreptă spre

pădurile din Arauco pentru a căuta pe pământul unde se născuse puterea care să-i îngăduie să adune noi războinici şi să se întoarcă împotriva cetăţii Santiago.

Iarna trecuse; era în septembrie, cerul îşi cernea ultimele ploi; dimineţile aveau o strălucire de cleştar; ceaţa uşoară, străvezie părea un văl de mireasmă aninat de copaci; cireşii îşi deschiseră florile roze înmiresmând văzduhul; chiar şi din pământ se ridica o chemare la viaţă; era chemarea năvalnică a celor neînsufleţite şi a făpturilor vii de a zămisli o viaţă nouă, de a săvârşi fapte care, în alte împrejurări, s-ar fi crezut că nu le poate face decât Dumnezeu.

Lautaro, viteazul, simţea cum îi clocoteşte sângele în vine; faptele războinice trecură pe plan secundar şi dorinţa de a se bucura din plin de frumuseţea firii şi de a afla în căminul său un răspuns la duioşia lui nemărturisită îi copleşea voinţa şi îi călăuzea paşii, mereu mai grăbiţi, spre vechea-i colibă.

Acolo, pe câmpia Itata, aproape de mare, îl aştepta soţia lui. Îl aştepta în mijlocul firii şi al înserărilor, acele înserări care tulbură sufletul trezind amintiri ciudate şi dorinţe nedesluşite, în mijlocul priveliştilor australe din Chile, unde strălucirea culorilor ia proporţii de vrajă, unde corul se revarsă în culori dumnezeieşti, verzi, albastre, iar roşul aprins al răsăritului trece de la o nuanţă la alta, care de care mai gingaşă, unde râurile curg alburii şi liniştite, pentru ca apoi să se întunece ca fierul şi să înceapă să cânte în noapte legendele din alte vremi. Florile alcătuiesc pe acest tărâm o lume deosebită; *copihue* se agaţă de copaci cu tulpina ei verde şi subţiratică, iar floarea roşie pare un rubin preschimbat în mătase sau chiar inima copacului, ce va sângera la cea dintâi atingere. Plantele agăţătoare cotropesc totul, străduindu-se să înăbuşe şi cerul şi pământul. Acolo îl aştepta Guacolda, zâmbitoare şi oacheşă, cu pieptul plin de suspine, care acum aveau să-şi găsească alinare.

Lautaro îşi petrecu cea mai mare parte a primăverii ducând o viaţă idilică. Îşi împrospăta puterile irosite şi, cu ajutorul dragostei Guacoldei, izbuti să alunge orice urmă de

amărăciune, adunată în suflet din întâlnirile cu străinii şi cu moartea. Visuri noi începură să-i frământe cugetul; în liniştea pădurii, mângâiat de vuietul valurilor pe nisipul ţărmului apropiat, se gândea la soarta neamului său.

— Lautaro – îl întreba Guacolda – acest război nu se va sfârşi oare niciodată? Luna creşte, descreşte şi tu tot nu te întorci; veşnic eşti departe, iar când vii înapoi, vii ca să pleci din nou.

— Guacolda, războiul nu se sfârşeşte niciodată pentru luptătorii araucani; ne-am născut ca să luptăm; pacea e un vis care ne mângâie doar o noapte şi când soseşte această noapte, adormim pentru totdeauna. Arauco duce un război care n-a încetat nici o clipă şi nu va înceta niciodată. Când celelalte triburi adorm şi se lasă subjugate în chip ruşinos, Arauco, vărsându-şi sângele drept pildă, le aminteşte datoria lor. În această luptă pentru dezrobirea pământului nostru, neamul meu, mai devreme sau mai târziu, are să piară. Or să treacă anii, oamenii noştri de mult n-au să mai lupte din tată în fiu pentru mântuirea pământului chilian şi abia atunci când are să piară cel din urmă luptător al nostru, se va naşte a doua împărăţie araucană. Datinile neamului nostru au să-i călăuzească pe chilieni de dincolo de moarte; atunci, într-adevăr, vor rămâne legende pe pământul chilian, nu legendele oarbe, crude şi mărginite ale triburilor sălbatice, ci legendele vitejilor care au luptat pentru dezrobire şi care, din lumea cealaltă, dau pildă urmaşilor, îi însufleţesc şi-i ocrotesc pe câmpul de bătaie împotriva oştilor vrăjmaşe.

— Spaniolii sunt foarte puternici – spuse îngândurată Guacolda. Uneori mi-e teamă că n-o să-i poţi învinge…

— Totuşi nu-s de neînvins; i-am învins o dată şi am să-i înving din nou. De data aceasta, războinicii mei n-au să poată fi opriţi de nimic; o să cucerim Santiago şi-o să izgonim cotropitorii de pe pământul chilian.

— Aşadar, te gândeşti să pleci din nou?

— Da, Guacolda, peste câteva zile…

— Nu mai pleca; lupta asta fără sfârşit te-ar putea costa viaţa; e ca şi cum te-ai duce în întâmpinarea morţii. O, de-

ar fugi de tine! Lautaro, de ce nu mă iei şi pe mine la luptă?

Lautaro zâmbi; femeia araucană îşi însoţea soţul în război, dar numai atunci când luptele se desfăşurau în Arauco. Într-adevăr, înaintea lui nici o căpetenie nu-şi dusese războinicii la luptă printre străini; pentru ce n-ar putea să statornicească un nou obicei, să-şi ia soţia în această nouă luptă? Guacolda era tânără, voinică şi neînfricată, ştia să-i rânduiască şi să-i cureţe armele tot aşa de bine cum ştia să gătească mâncare; mereu zâmbitoare, era mai curată şi mai gingaşă decât cea mai frumoasă floare din pădure. De ce să n-o ia cu el? Mai cu seamă dacă o să intre în Santiago. Atunci va trebui să stea în casa guvernatorului şi un guvernator fără soţie nu se bucură de prea multă cinste din partea oamenilor şi nici nu poate primi musafiri... Lautaro râse şi spuse fără ocol:

— De ce nu? Eşti soţia mea acasă; de ce n-ai putea fi soţia mea şi în timp de război? Am să te iau cu mine la Santiago...



LUNG E DRUMUL PÂNĂ LA SANTIAGO

În noiembrie 1556, locuitorii capitalei se alarmară de noua expediţie a neobositei căpetenii araucane. De dată aceasta veni cu câteva mii de indieni: quirihuani, nublii, chancos, cauqueni, toţi din ţinuturile promaucilor şi bineînţeles araucanii lui de pază care nu-l părăseau niciodată! Pătruns de însemnătatea puterii sale, Lautaro, căpetenia cea mare, păşea mândră, urmat de numeroşi însoţitorii. Trâmbiţa galbenă, aninată pe pieptul lui ars de soare, coiful roşu, împodobit cu pene în culori aprinse şi calul mic, dar iute, îi dădeau înfăţişarea unui rege barbar urmat de hoardele lui.

De astă dată chibzuise altfel lucrurile; nu se gândea să se statornicească undeva şi să-i aştepte pe spanioli; dimpotrivă, hotărî să le iasă înainte, trimiţând mici cete de războinici care să hărţuiască vrăjmaşul şi astfel să-i deschidă drumul pentru înaintarea hotărâtoare asupra capitalei. Se îndreptă deci spre valea Mataquito; îşi aşeză tabăra vremelnic în ţinutul Lora; tinzând mereu spre Santiago, înainta mai departe de-a lungul văilor râurilor Lontue şi Gaulemo; ţelul lui era să ajungă la mlaştinile din Apalta, unde putea să-şi ridice o tabără care să-i poată înfrunta oricând pe spanioli. Acolo se afla aproape de Santiago şi locurile înseşi îl apărau ca o adevărată cetate. Apalta era un ţinut mlăştinos şi presărat cu pădurici de *peumos,* arbori de scorţişoară şi *pataguas,* loc minunat de luptă pentru araucani şi, fără îndoială, cu totul neprielnic pentru spanioli.

Villagra se afla în La Serena şi nu putea deocamdată să se ocupe de organizarea apărării; consilierii municipali, înspăimântaţi, ţinură o consfătuire; se săpară şanţuri în jurul oraşului, se strânseră provizii pentru eventualitatea

unei împresurări, se făcură liste de voluntari şi se organiză o colectă. În afară de asta, fiecare cap de familie făgădui să contribuie la apărare cu un om înarmat. Comanda trupelor fu încredinţată vestitului Juan Godinez şi căpitanului Alonzo de Escobar, faimos pentru cicatricea care îi brăzda faţa. Spaniolii ieşiră în întâmpinarea lui Lautaro, hotărâţi să-i aţină calea şi să-l împiedice cu orice preţ de a ajunge la mlaştini, de unde apoi n-ar mai fi putut să-l alunge.

În vremea aceasta, Lautaro îşi aşeză tabăra la gurile râului Gualemo, împărţindu-şi războinicii în două cete, la o depărtare cam de o leghe una de alta. Godinez înainta încet, cu precauţie, adulmecând primejdia ca o vulpe bătrână, până ce descoperi vrăjmaşul. Aşteptă în noaptea luminoasă şi caldă de decembrie şi când mijiră zorile, se repezi cu cavaleria asupra a ceea ce presupunea el că e oştirea lui Lautaro. Lupta fu scurtă: indienii fură măcelăriţi îngrozitor; surprinşi în somn, abia avură vreme să pună mâna pe arme. Godinez şi soldaţii lui îi trecură însă prin sabie fără milă; scăpară doar câţiva promauci, care fugiră pentru a duce vestea în tabăra lui Lautaro. Spaniolii îi urmăriră îndeaproape şi nu lăsară timp indienilor să pregătească o nouă apărare. Lautaro îşi dădu seama că războinicii lui erau cuprinşi de spaimă şi, socotind că în asemenea împrejurări lupta ar fi pierdută dinainte, hotărî să nu înfrunte duşmanul; se trase înapoi în deplină rânduială, aproape fără pierderi.

Tovarăşii lui de luptă, promaucii, suferiseră însă pierderi însemnate, iar cei rămaşi în viaţă se grăbeau să se facă nevăzuţi fugind în munţi şi pe potecile ascunse ale pădurilor. Godinez nu se încumetă să-i mai urmărească şi se întoarse la Santiago, unde se întâlni cu guvernatorul Villagra, care se întorsese din ţinuturile de la miazănoapte.

Aflând că Lautaro se retrăsese, Villagra se grăbi să adune cât mai multe trupe spre a porni în urmărirea lui; spaniolii câştigaseră două victorii una după alta şi era deci momentul cel mai potrivit pentru a da araucanilor o lovitură de moarte. Porni deci la începutul verii, cu un mare detaşament de cavalerie, spre Imperial. Fu însă foarte uimit

negăsind în drum nici urmă de căpetenie araucană. Toate triburile de la miazăzi erau liniştite; aurul grâului lucea pe câmpii, bărbaţii şi femeile munceau ca de obicei. Nici o ameninţare, nici o săgeată, nici un atac. Făcu cea mai liniştită călătorie din viaţa lui. Pământul părea că înfloreşte sub soarele arzător de ianuarie şi, sub ochii guvernatorului, se întindea o lume paşnică ce-şi vedea în tihnă de muncă. Ca şi Don Pedro de Valdivia, Villagra crezu că misiunea lui se încheiase, socoti că stăpânirea spaniolă sfârşea prin a se statornici şi că băştinaşii erau înfrânţi pentru totdeauna. Mândru că el fusese acela care învinsese în cele din urmă seminţiile neîmblânzite din Chile, era sigur că maiestatea sa îl va numi guvernator, funcţie pe care şi-o luase cu de la sine putere după moartea lui Valdivia. Surâzător şi cu cântecul pe buze, îşi făcu intrarea în Imperial. Indienii îl priveau nepăsători, tăcuţi şi închişi în ei; nu se putea spune dacă în mâna întinsă ascundeau un pumnal sau un dar.

Trecu vara şi primele burniţe ale lui aprilie treziră podagra guvernatorului; blestemând clima umedă şi rece a acelei regiuni, încalecă şi ordonă întoarcerea la Santiago. În închipuirea lui de aventurier, această călătorie de înapoiere lua proporţiile unei apoteoze; se şi vedea făcându-şi intrarea triumfală în oraş, ca un comandant suprem al coloniei, în timp ce oamenii paşnici din Santiago şi indienii yanaconi îl primeau cu aclamaţii şi urale.

Înainta astfel până la malul râului Maule. Într-o zi, în cortul său intră o ştafetă din Santiago.

— Senor, Lautaro s-a, răsculat din nou şi se îndreaptă spre capitală…

— E oare cu putinţă? Acest tinerel îndrăzneşte pentru a treia oară să pună în primejdie cariera mea şi viaţa coloniei? Dacă şi de astă dată are să scape cu viaţă, e diavolul întruchipat. Am să-l învăţ eu ce înseamnă să se împotrivească puterii maiestăţii sale!

Într-adevăr războinicii lui Lautaro se îndreptau pentru a treia oară spre Santiago. După ce fusese lovit pe neaşteptate la Gualemo, tânăra căpetenie se trăsese înapoi în văile de baştină, unde stătuse două luni; căpeteniile se

întruniseră din nou şi din nou săgeata războiului era însângerată; pentru a treia oară, Lautaro fusese ales mare căpetenie şi, prin urmare, trebui să pornească în fruntea războinicilor împotriva spaniolilor.

De astă dată Lautaro arăta cu totul altul; îl urmau numeroşi însoţitori. Straja lui araucană era urmată de ceilalţi războinici, în frunte cu un prieten al său numit Chillican. Lautaro privea încruntat şi-şi călăuzea războinicii într-o disciplină de fier; uneori era mânios, aprins; îi plăcea să se ţină deoparte de ceilalţi şi, în felul lui de a fi, vădea o mâhnire tăinuită; Guacolda îl însoţea şi de astă dată, dar nu izbutea de loc să înveselească chipul soţului său.

Înainte de a porni la drum, Lautaro vorbi războinicilor:

— Nu aşteptaţi ajutor de la mişeii care locuiesc în împrejurimile cetăţii Santiago; de atâtea ori ne-au făgăduit sprijin şi tot de atâtea ori ne-au părăsit… Fiţi aspri şi necruţători cu ei; pe drept cuvânt sunt vrednici de robia în care îi ţin străinii. În vreme de război nu putem fi îngăduitori; să-i silim să intre în rândurile noastre; cu biciul să-i învăţăm să-şi cinstească pământul şi să-şi dea viaţa pentru el. Dacă îi luaţi prizonieri, purtaţi-vă cu ei ca şi cu conchistadorii… Intraţi în satele lor, jefuiţi tot ce întâlniţi în cale fără a face deosebire între spanioli şi promauci! …

Războinicii îşi arătară bucuria la auzul unor asemenea îndemnuri; un astfel de război le plăcea, război sălbatic, fără cruţare, pe viaţă şi pe moarte. Astfel, înaintând ca un vultur mânios în fruntea unei haite de lupi, Lautaro semăna în drumul său spaima şi moartea. Atât de îngrozitoare erau faptele săvârşite de oamenii lui, încât Chillican, ruşinat, îi spuse într-o zi:

— Lautaro, aşa ceva nu mai poate dăinui. Nu ne-ai adus aici ca să luptăm împotriva fraţilor noştri. Ce facem: ne războim cu băştinaşii, sau cu spaniolii?

La acestea, ridicând glasul, căpetenia îi răspunse:

— Eu sunt cel ce porunceşte aici şi toţi, înţelege bine, toţi, de la cel din urmă războinic până la ajutorul meu, trebuie să mă asculte orbeşte!

Chillican se depărtă nespus de mâhnit; nu mai avea ce

face. Guacoldei îi spuse doar atât:

— Soţul tău merge spre pierzanie; îl stăpânesc duhurile rele şi-i întunecă gândirea; se lasă robit de ură şi de dorinţa de răzbunare. Războiul dus de el nu mai e sfânt ca cel dinainte; acum Lautaro e un sălbatic în fruntea altor sălbatici…

Guacolda îşi privea soţul şi suferea ghicind zbuciumul din sufletul lui; şi ea trăise printre spanioli şi ştia că sunt oameni întregi, dintr-o bucată, că-şi iubesc ţara şi se supun stăpânitorului lor. Era dureros să vadă că neamului său îi lipseau aceste însuşiri de căpetenie. Lautaro voise să desăvârşească neamul araucan, luând drept pildă măreţia şi geniul spaniol, pe care le cunoscuse în apropierea lui Valdivia; acum se îndoia că-şi va mai putea atinge ţelul. Guacolda înţelegea amărăciunea lui, dar nu putea să-l ajute, nu putea să-i vorbească deoarece era sigură că şi el vedea lucrurile tot atât de limpede ca şi ea. Uneori, omul înţelept şi cuminte, viteazul cel mai mărinimos trebuie să se coboare până la sălbăticie pentru a se putea înţelege cu sălbaticii; fiarele fioroase nu sunt ucise cu vorbe blajine, ci cu pumnalul sau cu securea. Aşa trebuie procedat de multe ori cu oamenii care se încăpăţânează să menţină legile pădurii. Înconjurat de sălbatici, Lautaro pornise o luptă sfântă împotriva cotropitorilor ţării lui; dreptatea acestei lupte era mai presus de orice păcat întâmplător; el lupta pentru viitor, el apăra pământul care veacuri de-a rândul avea să fie pământul chilienilor; nu putea deci să se oprească în faţa unor piedici mărunte; alungând frica, sălbatic, tăcut, înveninat, înainta întins asupra oraşului Santiago, lăsând în urma lui râuri de sânge şi faima faptelor sale.

Ascultând veştile aduse de iscoade, se trase pe celălalt mal al râului Mataquito, la poalele unui deal numit Chilipirco, între o apă mică şi o întindere năpădită de trestie. Acolo hotărâse să oprească înaintarea lui Villagra şi să împiedice sosirea oricăror ajutoare de la Santiago. Dar Lautaro nu ştia că mişcările lui erau, de asemenea, pândite. Într-adevăr, îndată ce trecu peste Maule, Villagra află unde

şi cu câţi războinici se întorsese Lautaro; nu cunoştea însă poziţia exactă a locului. Între timp, de la Santiago, neobositul Godinez pornise cu o mică trupă de cavalerişti, hotărât să înfrângă pentru a treia oară pe araucani.

Aşa se făcu că, pe o întindere de şase sau opt leghe, se găseau trei oşti care se căutau şi îşi întindeau capcane, fără a se întâlni într-o luptă hotărâtoare la câmp deschis. Potrivit noii sale hotărâri, Lautaro îşi mişca de colo-colo, de-a lungul râurilor Mataquito şi Lontue, sprintenele rânduri ale războinicilor, astfel că ar fi fost cu neputinţă să fie luat pe neaşteptate şi silit să înfrunte o luptă în câmp deschis. În afară de aceasta, spaniolii cunoşteau puterea araucanilor şi nu aveau de gând să se aventureze într-o luptă decisivă.

Sosise ziua în care soarta stăpânirii din Chile urma să se hotărască în câteva ceasuri; Lautaro era gata să-şi înfrunte soarta. Înfrângerile de până atunci nu făcuseră decât să-l înverşuneze, să-i aţâţe înflăcărarea războinică. Pe de altă parte, spaniolii ştiau că pierderea unei lupte în acele împrejurări însemna căderea oraşului Santiago şi sfârşitul stăpânirii lor. În acele văi atât de darnic hărăzite de natură, era în joc soarta nu a câtorva oameni, ci a unui întreg popor.

Zilele treceau. Mica oaste a lui Godinez putu fi zărită într-o bună zi din tabăra lui Lautaro, dar apoi pieri în chip ciudat. Guvernatorul Villagra ora un om priceput în înşelătorii. Mai puţin strateg, dar mai şiret decât Valdivia, el se hotărî să-l prindă pe Lautaro printr-un vicleşug. Trimise o ştafetă cu un bilet către Godinez, prin care îi ordona să-l ajungă într-un anumit loc, lângă satul Gurico. Atunci îl pierduse Lautaro din vedere pe Godinez. Cele două trupe spaniole se uniră şi începură, să pregătească împreună atacul împotriva indienilor. Vicleşugul guvernatorului nu se opri însă aci; ştiind că Lautaro are iscoade pe tot drumul cel mare spre Santiago, care îl vesteau despre orice mişcare a spaniolilor, se hotărî să-şi trimită suita în capitală şi în acest scop, îşi îmbrăcă servitorii în haine soldăţeşti – cunoscutele „pălării, gulere de dantelă şi pelerine”. Iscoadele lui Lautaro care îi văzură trecând, de departe crezură că e Villagra cu

oastea lui, fugind speriat şi dădură îndată de veste căpeteniei araucane, care, bineînţeles, nu mai avu nici o grijă. Era tocmai ceea ce dorea guvernatorul.

Lautaro gândi că conchistadorii se temeau de el şi hotărî să-i urmărească pe un drum lăturalnic până în apropierea oraşului, pentru ca acolo să dea lupta hotărâtoare. Din acea zi, ştiindu-se scăpaţi deocamdată de duşmani, Lautaro şi oamenii lui se odihniră; nu mai rânduiră paza de noapte şi nu mai puseră nici cercetaşi; străjerii dormeau la locul de veghe şi nu mai erau spânzuraţi între două suliţe…

Villagra şi Godinez socotiră că a sosit clipa atacului, într-o seară, în timp ce dezbăteau amănuntele luptei, în cortul lor se ivi un musafir ciudat. Cei doi conchistadori îl priviră cu dispreţ, cu trufie. Noul sosit era un indian îmbrăcat sărăcăcios, întovărăşit de un tălmaci, aşa cum se numeau pe vremea aceea interpreţii.

— Ce doreşti? îl întrebă sec guvernatorul.

— Am venit să-ţi făgăduiesc capul lui Lautaro – răspunse celălalt, cu glas răguşit, strâmbându-se.

Cei doi spanioli îl priviră cu luare-aminte şi îndată se arătară mai binevoitori.

— Ce vrei să spui? întrebă Villagra. Capul lui Lautaro? Ce, l-ai ucis?

— Nu, stăpâne, nu l-am ucis, dar ai putea să-l ucizi dacă ţii seama de sfaturile mele…

— Să vedem, vorbeşte limpede şi repede; dacă îmi aduci veşti bune, îţi voi da tot ce doreşti: aur, pământ, cai, tot ce vrei; dacă însă mă înşeli, vei fi sfâşiat în bucăţi de câinii mei turbaţi.

— Nu, stăpâne, n-am să te înşel; jur că am să-ţi spun adevărul…

Şi astfel trădătorul destăinui spaniolilor locul unde se afla tabăra lui Lautaro, lipsa de grijă în privinţa pazei, cât şi cel mai bun mijloc de a tăvăli asupra araucanilor se neaşteptate.

În timp ce indianul vorbea, spaniolii îl priveau cu luare-aminte. Era un bărbat de statură mijlocie, oacheş, cu ochii mici, înfundaţi în orbite, cu părul negru, zbârlit, murdar şi

neplăcut la vedere; nu era dintre servitorii guvernatorului; adevărul e că venea chiar din tabăra lui Lautaro, unde se îndeletnicea cu furtişagurile. În timp ce vorbea, un rânjet îi schimonosea gura; se arăta nespus de umil, ceea ce dovedea că e fricos şi făţarnic.

Când isprăvi, Villagra îi spuse lui Godinez:

— De astă dată nu ne va mai scăpa: se pare că se apropie sfârşitul vestitei căpetenii…

— E ciudat – răspunse Godinez, dus pe gânduri – că vrea să ni-l vândă un om din neamul lui. Aş fi preferat ca sfârşitul să se petreacă mai onorabil, să se hotărască într-o luptă cinstită…

— Pentru a câştiga o luptă nici un mijloc nu-i de dispreţuit – replică guvernatorul. O să-l lăsăm în viaţă, asta da. În noaptea aceasta, înainte de a porni, am să vorbesc soldaţilor; nu-mi pasă că vor fi neînduplecaţi cu duşmanul; ba chiar am să le ordon eu însumi să-i răpună pe toţi războinicii araucani, cruţând numai viaţa căpeteniei lor. Trebuie să-l prindem de viu, să-l trimitem maiestăţii sale în Spania, ca să vadă ce fel de oameni se nasc pe acest pământ al Americii.

Şi chiar aşa făcu Villagra. Înainte de a porni la luptă, vorbi soldaţilor şi făgădui o răsplată aceluia care-l va prinde viu pe Lautaro. Se mândrea gândindu-se că în noaptea aceea îi va cădea în mână un prizonier ce va stârni vâlvă în Europa.

Spaniolii porniră la drum îndată ce se înnopta; asupra araucanilor se îndrepta o oaste numeroasă, alcătuită din soldaţi aleşi, printre care se aflau cei mai încercaţi cuceritori ai pământului chilian: cei trei Villagra, Godinez, Escobar, Diego Cano, renumitul Andres de Napoles, Alonso de Miranda, Marino de Lovera… floarea cavalerilor, luptători neînfricaţi, căliţi în focul a sute de lupte.

Villagra trimise înainte pe trădător, pe tălmaci şi doi soldaţi; nu dorea să fie atacat prin surprindere. După aceea porni în fruntea oştirii, nu de-a lungul râului, ci prin Las Palmas, luând-o în linie dreaptă spre Chilipirco.

Cei patru trimişi se întoarseră puţin după miezul nopţii.

Unul din soldaţi spuse guvernatorului:

— Senor, indianul a spus adevărul; am ajuns pe întuneric până la cortul lui Lautaro. N-au pază, toţi dorm; nici nu bănuiesc ce-i aşteaptă. Când am ajuns lângă cortul lui Lautaro. Am auzit două glasuri; cred că îşi povesteau un vis; au tăcut însă îndată; pesemne că au adormit din nou...

— Minunat – spuse Villagra – totuşi nu-i vom ataca acum; înconjurăm tabăra şi cădem peste ei în zorii zilei; aveţi grijă să rămână în viaţă numai căpetenia...



ZORII CEI DIN URMA

În noaptea aceea, Lautaro şi Guacolda se retrăseseră devreme în cortul lor. Era o noapte întunecoasă şi vântul rece trecea şuierând, parcă prevestitor. Puţin după miezul nopţii, Lautaro se trezise deodată din somn şi, nemaiputând să adoarmă, privea cerul prin deschizătura cortului. Se vedeau câteva stele; luna se ivi o clipă şi fu îndată acoperită de o perdea de nori care păreau că o îmbrăţişează. Lautaro se trezise cu inima strânsă, plină de o nelinişte ciudată; răsufla greu şi tocmai voia să se ridice ca să iasă din cort când Guacolda se deşteptă şi ea şi-l întrebă speriată:

— Lautaro, ce s-a întâmplat? De ce nu dormi?

— Nu-i nimic, draga mea, nu-i nimic. M-am trezit pe neaşteptate. Am visat că un spaniol înarmat cu tot felul de arme stătea în faţa mea şi se pregătea să mă lovească; eu nu puteam să mişc braţele, inima îmi era grea părând că va înceta să bată; când am deschis ochii, am zărit lângă pat o umbră ce se apropia de mine; părea o pasăre uriaşă; am dat să mă scol şi atunci umbra s-a îndepărtat bătând parcă din aripi şi s-a mistuit în beznă…

— Lautaro, eu am avut acelaşi vis… Te-am văzut căzând, răpus de o lovitură cumplită; zăceai plin de sânge. Am visat că îţi sosise sfârşitul, ca şi cum ceva de neînlăturat cerea moartea ta. Lautaro, aş vrea să nu ne despartă nimic…

Guacolda plângea, zbuciumată de o durere fără margini. Lautaro o îmbrăţişă şi încercă s-o îmbărbăteze:

— Nu te teme, de ce să crezi că totu-i de neînlăturat: dacă tu vrei să trăiesc, cine crezi că va fi atât de puternic ca să mă poată ucide? Nu, Guacolda, eu n-am să mor, duhurile din Arauco mă ocrotesc; sunt atâtea de făcuta mai avem atâta de luptat, n-aş putea să mor acum…

Dar în glasul lui se simţea o nedesluşită deznădejde ca o presimţire a zguduitorului sfârşit. Oare întreaga lui; viaţă nu fusese o ciudată aventură? Ce altceva erau războaiele lui decât o căutare înverşunată a morţii? Vrăjitorul din tribul lui îi prorocise sfârşitul; era vie în amintirea sa ziua aceea în care Tucapel îl ucisese pe vrăjitor pentru prevestirile lui sumbre. Guacolda îl privi cu o duioşie nespusă şi, printre suspine, îl rugă:

— Lautaro, nu îngădui să te ucidă în noaptea asta… Ia-ţi armele, cheamă-ţi războinicii şi să plecăm de aici… Sfârşitul tău va fi şi sfârşitul meu; n-am să mai pot trăi dacă ai să mori tu; şi în noaptea asta, duhurile neamului tău au venit să ne vestească… Să plecăm de aici…

Dar gândurile căpeteniei zburau departe de cele ce se petreceau în noaptea aceea…

— Dacă aş muri în noaptea asta, va rămâne cineva după mine care să călăuzească paşii neamului meu. Mi-am iubit mult ţara şi neamul şi dacă nu am făcut nimic pentru el, este pentru că soarta mi-a încătuşat braţele; dar am vrut să-l văd dezrobit; aş fi vrut să-l văd trăind ca aceşti oameni din jurul văilor, fericiţi în mijlocul lanurilor, aş fi vrut să-l văd râzând printre minunatele flori din Chile şi măreţele sale râuri, aş fi vrut să-l văd puternic şi vesel, stăpân pe avuţiile lui, stăpân pe minele lui, pe grâul lui, pe mările lui, pe pustiurile lui…

Lautaro tăcu; în pieptul lui clocoteau însă cuvinte pe care nu putea să le rostească; poate visa că odată toate triburile din America se vor uni pentru a-i alunga pe cotropitori şi că neamul lui se va scutura de închipuiri, va ieşi din păduri, din peşteri şi din insule pentru a cunoaşte bucuria vieţii, care nu trebuie să însemne o luptă oarbă şi sălbatică, ci dragoste şi bună înţelegere între toţi. Neamul lui va învăţa cândva ceea ce învăţase şi el de la Valdivia: să trăieşti pentru a înfăptui un ţel măreţ, să munceşti cu încredere, ştiind că, mai presus de toate, ceea ce faci primeşte binecuvântarea cuiva mai mare decât noi.

Ochii lui iluminaţi de o gândire încordată se aţintiseră spre cer; glasul lui molcom se pierdea contopindu-se cu

vântul spre a rătăci printre copaci şi a zbura pe deasupra râului. Guacolda îşi rezemase capul pe pieptul lui şi se odihnea alinată; Lautaro o sărută pe frunte şi, închizând ochii, lăsă ca soarta să-i hotărască viaţa.

Villagra înainta cu soldaţii lui şi se opri chiar în spatele taberei indiene, închizând astfel drumul pe care Lautaro îl avea deschis spre câmpie pentru orice împrejurare. Guvernatorul luă toate măsurile, ca atacul să nu dea greş; era aidoma cu ucigaşul care vine noaptea lângă pat şi chibzuieşte în ce fel să dea o lovitură de moarte. Noaptea nu era prielnică pentru îndeplinirea planurilor sale; cerul se limpezise şi stelele străluceau printre ramurile copacilor. Villagra aştepta nerăbdător ivirea zorilor.

Ceasurile treceau; tabăra era cufundată într-o linişte adâncă; indienii dormeau duşi. Cerul se lumină slab şi stelele începură să se stingă părând că toate constelaţiile se destramă; s-ar fi zis că în văzduh se înalţă o apă lăptoasă şi apoi pogoară ca un abur subţire; umbrele începeau să se topească şi totul se lumina, se colora în albăstrui, făcând ca lucrurile să-şi piardă contururile. Vântul rece al zorilor trecu în zbor cu un geamăt, înfiorând inimile războinicilor. În înaltul cerului, Crucea Sudului mai luptă câtva timp pentru a-şi menţine stăpânirea; desprinzându-se ca nişte mărgăritare de pe pologul albastru de catifea, stelele se stingeau uşor şi rămâneau fără luciu, pierdute pe bolta cerească.

Deodată, liniştea fu străpunsă de sunetul unei trâmbiţe – un zgomot cu totul neprevăzut, cine ştie, poate un strigăt de spaimă sau o chemare de luptă.

Trâmbiţat răsunase în tabăra spaniolă şi Villagra, auzind-o, nu-şi putu stăpâni mima, fiindcă cel care sunase călcase ordinul lui, punând în primejdie tot planul de luptă.

— La dracu! scrâşni Villagra. Cine i-o fi dat ordin să sune?

Dar faptul fusese săvârşit; treziţi de o trâmbiţă care nu era a căpeteniei lor, araucanii se sculară în grabă şi îşi căutară armele pe dibuite ca să se apere!

— La luptă, spanioli! strigă guvernatorul şi se năpusti cu toţi oamenii asupra taberei lui Lautaro.

Lupta se dovedi nespus de anevoioasă; spaniolii forfoteau printre indieni şi printre copaci, fără a desluşi mare lucru din pricina întunericului; araucanii, treziţi pe neaşteptate dintr-un somn adânc, nu-şi dădeau seama ce se întâmplă şi se apărau mai mult orbeşte, folosindu-se, în lipsă de alte arme, de pietre, de lemne, tăciuni şi chiar de pumni.

Auzind chemarea trâmbiţei, Lautaro sărise în picioare şi, apucând pumnalul, ieşise din cort. Pentru o clipă, în lumina înceţoşată a dimineţii, frumuseţea lui tinerească opri avântul celor care îl văzură; cu braţul zvelt şi vânjos ridicat în sus cu pumnalul gata să lovească, cu pletele negre fluturând în vânt, cu ochii aprinşi de apropierea luptei, părea un zeu al războiului sau un vultur preschimbat în om. Din tabăra duşmanilor se auzi un strigăt:

— Aici, spanioli, aici e Lautaro! …

Aproape patru sute de yanaconi se repeziră asupra lui aruncând săgeţi şi suliţe şi învârtind măciucile grele deasupra capului. Înainte, de a cădea prins, o săgeată bine ţintită îi străpunse pieptul şi tânărul viteaz se prăbuşi mort fără a scoate un geamăt, cu un zâmbet de nepăsare şi de dispreţ faţă de moarte încremenit pe buze…

Îl uciseseră fraţii lui, slugarnicii yanaconi, care încă de la începutul războiului fuseseră robii conchistadorilor şi care nu voiseră să se ridice la luptă pentru dezrobire. Nici Villagra, nici Godinez, nici ceilalţi, comandanţi spanioli nu avură vreme să oprească această ticăloşie. Când se apropiară de locul unde căzuse căpetenia, hotărâţi să-l scape dacă mai era cu putinţă, găsiră doar leşul lui şi lângă el o pată întunecată ce creştea tot mai mult. Abia avură timp să-l privească, deoarece, văzându-şi căpetenia căzută, cei şase sute de tineri care alcătuiau straja araucană a lui Lautaro se aruncară asupra conchistadorilor ca nişte lei şi, alungându-i, făcură zid în jurul trupului viteazului. Se încinse o luptă pe viaţă şi pe moarte; părăsiţi de promauci, care fugiseră la începutul luptei, araucanii se apărau ca fiarele încolţite. Răspundeau loviturilor conchistadorilor cu măciucile şi cu pumnalele. Luptând corp la corp, privindu-se

ochi în ochi, se bătură şase ceasuri; la sfârşit, cei şase sute de tineri care făcuseră zid în jurul trupului lui Lautaro îl acoperiră cu trupurile lor: spaniolii nu lăsaseră în viaţă pe nici unul. În timpul acesta, yanaconii se îndeletniceau cu tot felul de blestemăţii. Guacolda parcă intrase în pământ – fie că fusese ucisă de ei, fie că fugise spre padinile din Arauco... Poate că ea însăşi căutase să piară de mâna duşmanilor, deoarece îi jurase lui Lautaro că îl va urma şi dincolo de moarte.

Dar sălbăticia slugarnicilor yanaconi nu se mulţumi cu atâta: luară trupul lui Lautaro, îi tăiară capul şi, după obiceiul lor, îi folosiră ţeasta la chefuri...

Şi astfel, doi oameni de valoare se înfrăţiră într-o tragedie comună. Din ţeasta lui Don Pedro de Valdivia băuseră araucanii pentru a-şi sărbători izbânda, iar din ţeasta lui Lautaro băură yanaconii pentru a pecetlui trădarea. Căpitanul din Flandra şi din Roma şi tânărul războinic din Arauco îşi împleteau astfel destinele într-un simbol care va rămâne în istorie ca o învăţătură pentru tinerele popoare din America. Conchistadorul îi dăduse lui Lautaro mijloacele prin care acesta să-l poată învinge, să-i ia viaţa şi să-şi dezrobească ţara. Lautaro a dat tot ce a avut mai bun din tinereţea lui minunată aceloraşi oameni care l-au ucis în dimineaţa aceea, retezând într-o clipă firul măiestru din care se ţesea măreţia istoriei chiliene.

Amândoi au fost oameni cutezători care nu s-au înfricoşat de moarte şi au pornit la înfăptuirea năzuinţelor lor cu arma în mână, care şi-au cucerit gloria şi aproape că au dobândit o ţară; dar aşa cum au învins, tot astfel au pierdut totul într-o clipă. După ei, i-a revenit istoriei sarcina de a înfăptui ceea ce au visat; un nou popor, zămislit pe primitorul pământ chilian ca urmaş al aventurierilor spanioli şi ai războinicilor din Arauco, a propăşit clădind o ţară puternică, plină de avânt, întreprinzătoare, un popor care iubeşte şi-şi apără libertatea, care înfruntă greutăţile vieţii şi luptă împotriva vitregiilor naturii fără a da înapoi vreodată, conştient de înalta sa menire, în frăţie cu celelalte naţiuni.

Dar la aceasta s-a ajuns numai după ce au fost jertfite multe vieţi. În desfăşurarea acestei lupte de întemeiere a unei ţări, umbra lui Lautaro a jucat un mare rol spiritual…

UMBRA LUI LAUTARO

După moartea lui Lautaro, războinicii araucani au fost călăuziţi mai departe în luptă de Caupolican. Indienii obişnuiau să-şi sărbătorească izbânzile cu mare însufleţire. Cu prilejul uneia din aceste serbări, un ofiţer spaniol pe nume Reinoso s-a năpustit asupra araucanilor pe neaşteptate şi l-a luat prizonier pe Caupolican, care a fost osândit fără întârziere la moarte prin tragere în ţeapă, îngrozitor supliciu al acelor vremi. Această cruzime şi înfrângerile întâmplătoare nu slăbiră însă dârzenia araucanilor.

În 1598, izbucni o uriaşă răscoală în sudul ţării. Căpetenia de trib Pelantaro surprinse o trupă expediţionară spaniolă pe râul Lumaco şi o nimici până la ultimul om, omorându-l până şi pe guvernator. Pe urmă înainta, urmând o cale asemănătoare cu aceea a lui Lautaro şi cuceri toate oraşele din sud. Patru guvernatori au luat, unul după altul, comanda trupelor, dar nici unul n-a putut să redobândească ceea ce pierduseră.

La sfârşitul secolului al XVI-lea, spaniolii, hărţuiţi neîncetat de araucani şi de corsarii olandezi şi englezi care pustiau coastele Americii spaniole, se mulţumiră să se menţină pe teritoriul de la nord de Bio-Bio. Mai târziu, încheiară o înţelegere cu araucanii, dar pacea nu ţinu mult.

În timpul acela, rege al Spaniei era Filip al III-lea. Înfuriat de înfrângerile armatelor sale, hotărî ca toţi indienii prinşi în lupte să fie declaraţi sclavi. Drept răspuns, indienii au aplicat aceeaşi măsură, pe care, în realitate, spaniolii abia o puteau pune în practică. De atunci, spaniolii prinşi erau împărţiţi între triburi şi puşi la tot felul de munci.

Se încheie o nouă înţelegere: pacea de la Quillen căreia îi urmă altă răscoală, la un secol după ce Lautaro începuse

războiul prin vestita luptă de la Tucapel. Cu întreruperi, dar tot atât de sângeros şi de neînduplecat, războiul continuă de-a lungul secolului al XVII-lea. Izbucniră încă două răscoale ale băştinaşilor până ce, în sfârşit, Ambrosio O'Higgins luă conducerea guvernului din Chile şi instaură o pace trainică.

Poporul araucan a luptat în toţi aceşti ani pentru a-şi păstra libertatea şi a-i alunga pe străini de pe pământul lor. Rar s-au văzut de-a lungul istoriei pilde de vitejie şi hotărâre ca acestea. Este greu de crezut că un popor se poate ridica astfel, ca un singur om, luptând secole de-a rândul pentru a se apăra. Dragostea de libertate era încarnată în aceşti luptători neînduplecaţi şi nici armatele imperiului spaniol, nici molimele, nici foamea, nici vremea rea sau bună n-au putut să-i facă să renunţe la lupta lor. Cei mai vrednici fii ai lor şi-au vărsat sângele de-a lungul anilor. Generaţii întregi au pierit în războiul acela fără de sfârşit; dar acest popor austral n-a plecat niciodată steagul în faţa inamicului. Imperiul spaniol era puternic şi dispunea de resurse nesfârşite; an după an soseau noi contingente de luptători cu arme noi spre a continua lupta; guvernul din Santiago destinase pentru războiul din Arauco o armata specială. Au pierit Lautaro, Caupolican, Tucapel, Colo-Colo şi încă mulţi alţii; dar diferitele triburi au luptat mai departe împotriva celor din Santiago, prin răscoale care izbucneau ba ici, ba colo.

Până la urmă însă, războiul s-a sfârşit. Spaniolii au început să se căsătorească cu indiene, amestecându-şi sângele cu cel al băştinaşilor; s-a născut o rasă noua; trăinicia şi înţelegerea au luat locul urii dinainte. La această transformare, fără îndoială, o preţioasă contribuţie a adus Ambrosio O'Higgins; negustorul irlandez care se înrolase în armata spaniolă şi care, datorită meritelor sale, a ajuns la conducerea comandamentului general din Chile, a fost acela care a făcut primul pas către o pace trainică între spanioli şi araucani. La 72 de ani, O'Higgins străbătu într-o caleaşcă sudul ţării, urmat de o suită pitorească; se îndreptă spre hotar şi ţinu o consfătuire cu mai bine de o

sută de căpetenii şi aproape trei mii de tineri, în frumoasa vale Negrete. Acolo băură pentru pace şi prietenie. Bătrânul preşedinte comunică regelui Spaniei că, după părerea lui, a sosit, momentul de a desfiinţa dispoziţia privitoare la regimul de muncă obligatorie din Chile, una din cauzele pentru care se împotriveau araucanii. Regele încuviinţă propunerea şi, drept recompensă pentru O'Higgins, îl numi vicerege în Peru.

De atunci, unitatea se întări tot mai mult; noul popor începu să propăşească; din vitejia şi dragostea de libertate a araucanilor şi din pasiunea pentru aventură, agerimea şi credinţa spaniolilor, s-a plămădit poporul chilian.

Trecură anii şi monarhia spaniolă începu să decadă; străinii invadară peninsula Iberică şi îl detronară pe rege. În cele două Americi începu lupta pentru independenţă, strângând sub steagul ei oameni din toate clasele sociale; cei mai buni tineri s-au înrolat în armatele patriotice. Marii conducători ai luptei pentru independenţa Americii, căliţi pe câmpurile de bătaie, s-au ridicat pentru a-şi conduce popoarele printre norii de pulbere. Washington, San Martin, Bernardo O'Higgins, Bolivar şi atâţia alţii au sfărâmat ultimele lanţuri care ne legau de forţele imperialiste şi au transformat coloniile americane în republici înfloritoare, care în curând vor constitui un exemplu de democraţie pentru bătrânele popoare din Europa.

Aceştia au fost conducătorii, dar în spatele lor au fost eroii din popor, eroii anonimi sau cu nume fără însemnătate pe care legenda i-a imortalizat de atâtea ori, perpetuându-le romanticele fapte de vitejie. Aproape fără excepţie ei au făcut parte din această rasă nouă care s-a născut din unirea spaniolilor cu indienii; oameni modeşti, pe care nu-i găsim nici printre curteni, nici în guverne, nici la recepţii, dar care întotdeauna au fost prezenţi când trebuia să-şi verse sângele pentru patrie.

În acei „rotos” din Chile, oameni curajoşi, îndrăzneţi, care nu ţineau prea mult la viaţă, renăştea neamul lui Lautaro; ei au luptat în Chacabuco, în Rancagua, în Cancha Rayada; ei l-au urmat pe O'Higgins, l-au apărat pe Manuel

Rodriguez, ei au făurit măreţia patriei noastre trudind pe câmpiile de salpetru, în minele de aramă şi cărbune, în exploatările forestiere din sud, pe mări şi în munţi.

Când patrioţii din America s-au strâns mănunchi spre a-i doborî pentru totdeauna pe cotropitori, unica lor deviză a fost: Lautaro. Cu acest nume pe buze au înaintat cavaleriştii argentinieni, chilieni, columbieni, peruvieni, în clipele cele mai grele, pentru cauza independenţei.

Generalul San Martin, care a condus armatele eliberatoare din Argentina şi Chile de-a lungul atâtor glorioase campanii, a înfiinţat la Mendoza o organizaţie secretă ale cărei ramificaţii s-au întins în curând aproape în toată America şi în care au intrat cei mai iluştri militari şi oameni de stat din tinerele republici. Era o organizaţie cu o disciplină aspră, în sânul căreia dăinuia un spirit aproape fanatic, amintind de grupările oculte din Evul Mediu, înălţându-şi acţiunile până la ţelurile nobile care îi dăduseră naştere. Din această organizaţie făceau parte toţi ofiţerii din armata lui San Martin; în rândurile ei s-au numărat oameni de seamă ca O'Higgins şi alţi patrioţi chilieni. În regulamentul organizaţiei erau înscrise aceste cuvinte:

„Va fi îndepărtat ofiţerul care va da dovadă de laşitate în luptă, încercând să se ascundă pentru a se feri de gloanţe; cel care va face datorii la producători şi meseriaşi...; cel care va ridica mâna asupra unei femei, chiar dacă a fost insultat de ea; cel care va refuza să se bată în duel sau, fiind insultat, nu va provoca la duel; cel care va ponegri pe un ofiţer din regimentul său, cu un civil sau cu un ofiţer din alt corp; în sfârşit, cel care va sta de vorbă cu un ofiţer care a fost îndepărtat din regiment pentru vreuna din faptele de mai sus...”

Acest grup închis, care apăra onoarea într-un chip aproape fanatic şi care punea eroismul mai presus de orice alte virtuţi, se numea Logia Lautarina. În numele tinerei căpetenii araucane, San Martin şi ceilalţi au văzut cel mai înalt simbol al cauzei pentru care luptau. O viaţă întreagă dăruită celei mai sfinte lupte ce se poate închipui, dispreţuind primejdiile, înfruntând moartea în fiece clipă,

călăuzind un întreg popor pe drumul jertfei, fără a şovăi vreodată, fără a trăda, fără a fugi de luptă, apărându-se până în clipa morţii, aceasta a fost viaţa lui Lautaro.

Cu numele lui pe buze au luptat soldaţii din America, după trei secole de la moartea lui, pentru a apăra libertatea pe care el a cucerit-o cu sângele său.

SFÂRŞIT



Coperta originală de BOBOIA EMILIA.



